

Tom II.

Październik

Listopad

Grudzień 1922 r.

Zeszyt 10, 11 i 12.

SAMORZĄD MIEJSKI

KWARTALNIK

ZWIĄZKU MIAST POLSKICH

POŚWIĘCONY

SPRAWOM SAMORZĄDU MIAST W POLSCE

REDAKCJA i ADMINISTRACJA
WARSZAWA, MIODOWA 7. Telefon 107-11.

„Zakłady Graficzne—Wuzet” Warszawa Miodowa 29.

Wydawca: Zarząd Związku Miast Polskich.

Redaktor: Henryk Grotowski.

Treść zeszytu 10, 11, 12.

	Str.
Dr. Marjan Gumowski — Pieczęcie miast Wielkopolskich . . .	643
Dr. Tadeusz Przeorski — Ustawa o rozbudowie miast. . .	650
Teodor Toeplitz — Stosunek Ustawy z dnia 26 września 1922 r. do spraw polityki gruntowej miast.	660
M. Porowski — Stan Samorządu miejskiego w Polsce i braki w jego organizacji	668
Skorowidz dekretów, ustaw, rozporządzeń i okólników za czas od 1/VII do 31/XII 22 r., dotycz. samorządu	680
Stefan Szela — Jeszcze o art. 26 ustawy z dnia 15/7 1920 r. Skorowidz ustaw i rozporządzeń obowiązujących w dziedzinie bu- downictwa w miastach na obszarach b. zaboru rosyjskiego . .	702a 703
Orzecznictwo Sądów Polskich	711
Kronika	727
Kronika Zagraniczna	748
Przegląd wydawnictw i czasopism	780
Komunikaty	795
Od Redakcji	799

Dr. MARJAN GUMOWSKI.

Pieczęcie miast Wielkopolskich.

Z dziwnem zjawiskiem spotkała się zmartwychwstała i oswobodzona Polska, zjawiskiem może zrozumiałem, niemniej jednak smutnem i wymagającym naprawy. Oto cały szereg miast polskich zapomniał swojej polskiej tradycji, zapomniał tego, co dawniej było najświętszem i najdroższem, co było klejnotem zwane, mianowicie swego herbu, czyli godła. Jedne miasta zatraciły zupełnie tę piękną a tak konieczną tradycję, inne zmieniły swoje godła do niepoznania, dodając lub ujmując w ich rysunku zupełnie niepotrzebnie wiele części, a tylko bardzo nieliczne zachowały swój „klejnot“ w nienaruszonym stanie.

Herby nie są bowiem rzeczą tak martwą, jakby się zdawać mogło. Miasta zwłaszcza znajdują się bardzo często w potrzebie umieszczenia swego godła czyto na dokumencie, czy na budynku, nad drzwiami urzędu, lub na tablicy granicznej, na mundurach swoich urzędników lub na latarniach miejskich. Polem, na którym przedewszystkiem godło miejskie jest w ciągłym użyciu, jest pieczęć.

Herb nie jest rzeczą przypadkową. Podobnie jak herby szlacheckie, ziemskie, kościelne i inne, powstały i herby miejskie, czyli godła miast naszych w pewnym określonym czasie i z pewną myślą były ukształtowane, tak, że każdy prawie na nich szczegół ma swoje znaczenie. Zwykle otrzymywały miasta swoje herby z góry przy swej lokacji t. j. założeniu na pra-

Zamieszczamy urywek z obszernej monografii D-ra Gumowskiego, dyrektora muzeum wielkopolskiego o „pieczęciach miast wielkopolskich“.

W dziale „Od Redakcji“ omawiamy tę szczególnie ważną sprawę dla miast polskich.

W. 815/56/274.

wie niemieckiem, przyczem właściciel danego miasta, król, biskup, szlachcic przepisywał wyraźnie kształt i rysunek tego herbu. Jeżeli zaś tego nie było, obierało sobie samo miasto swoje godło, zaraz po swem założeniu i trzymało się go odtąd już na stałe.

Herb jest zazwyczaj wyrazem pierwotnych stosunków danego miasta. Z niego czytamy, czy miasto było królewskiem, czy też należało do duchowieństwa lub szlachty. Miasta bowiem królewskie mają z reguły na swojej tarczy orla polskiego w całości lub części wyobrazonego. W miastach kościelnych jest zwykle infuła, klucz św. Piotra, albo figura św. Patrona w herbie umieszczona, w miastach szlacheckich natomiast jest herb właściciela bardzo często częścią składową herbu miejskiego. Naturalnie wyjątki od powyższej reguły są bardzo liczne, tem więcej, że przez 5 wieków, w których miasta nasze powstawały, reguła ta niezawsze jednakowo była przestrzegana.

Miasta istnieją u nas od niepamiętnych czasów, jednakże aż do XIII wieku nie miały samorządu, nie były zorganizowane, a zatem nie miały potrzeby posiadać własnego herbu i własnych pieczęci. Organizacja miast polskich w duchu samorządu zaczyna się u nas dopiero w 1-ej połowie XIII w., a proces ten łączy się zwykle z zakładaniem nowego miasta obok starego z kolonizacją niemiecką czyli z t. zw. lokacją na prawie magdeburskiem. Miasto staje się z tą chwilą odrębną osobą prawną, zakłada sobie ratusz i kancelarję, wydaje akty, dokumenty i pisma, które wymagają znów pieczęci, a te herbu czyli godła miejskiego.

Do najstarszych lokacji należą w Wielkopolsce lokacje miast Gniezna, Powidza, Inowrocławia, Wschowy, dokonane jeszcze przed 1250 r. Zaraz potem idą miasta Poznań i Śrem „założone” w 1253 r. przez ks. Przemysława I i Bolesława Pobożnego. Na panowanie Przemysława II czyli 2-gą połowę XIII w. przypada powstanie miast jak: Wronki, Rogóźno, Gostyń, Dubin, Szamotuły, a na sam koniec XIII w. lokacja miasta Nakła. Cały szereg miast zawdzięcza swe powstanie Kazimierzowi Wielkiemu (1333—1370), a mianowicie Dolsk, Gembice, Kwieciszewo, Pakość, Skoki, Gołańcz, Sierakowo, a przedewszystkiem Bydgoszcz, lokowana w 1346 r. Wiele miast powstało również za Jagielly i jego synów w 1-ej połowie XV wieku, jak Opalenicą, Śmigiel, Raszków, Fordon, Mogilno, Odolanów, Grabów, Ujście, Wągrówiec, Gąsawa etc., potem jednak działalność tego rodzaju przerwano na czas dłuższy. W wieku XVI za złotej epoki Zygmunatów ruch na tem polu był już znacznie mniejszy i zostawiony już prywatnej inicjatywie, której jednak zawdzięcza swe powstanie tak ważne miasto jak Leszno, lokowane w 1547 r.

Duży napływ emigrantów niemieckich w czasie wojny 30-letniej spo-

wodował za czasów króla Władysława IV powstanie nowej serii miast Wielkopolskich. W jednym roku 1638 wydaje król pozwolenie na lokacje miast Rawicza, Obrzycka, Swarzędza i Bojanowa, później zaś Sieniutowa, Zaborowa, Trzcianki etc. Za Jana Kazimierza po ukończeniu wojen szwedzkich założono miasto Kępno, Unrugowo i Bogusławowo i dopiero czasy Sobieskiego (1674—1696) i Augusta II (1697—1733) nie mają tu nic do zanotowania. Dopiero za Augusta III powstaje Zaniemyśl 1742, Rostarzewo 1746, Szamocin 1748 i Ostrowo. Ostatnimi miastami, jakie na ziemi wielkopolskiej założono, są Piaski 1775, Mieszków 1777 i Nowytomyśl 1786, lokowane za Stanisława Augusta już po pierwszym rozbiórze kraju.

Tak jak same miasta, powstały i ich pieczęcie i herby w rozmaitych czasach i dlatego nie można się dziwić, że tylko niewielka ilość tychże sięga wieków średnich. Przy jednych miastach herby są prawie niezienne t. zn. wyobrażenie herbowe pozostaje zawsze takie samo, a zmienia się pod wpływem czasu i panującego stylu tylko rysunek i stylistyczne ornamenta. Druga część miast ma jednak w różnych epokach różne wyobrażenia napieczętnie, zupełnie co innego przedstawiające. Są to zwykle miasta szlacheckie, które ze zmianą właściciela, zmieniają swoje pieczęcie, gdyż na nich najgłówniejszym wyobrażeniem jest właśnie herb właściciela.

Z chwilą upadku Polski i przejścia kraju pod panowanie pruskie, zmieniono w wielu miastach pieczęcie dotychczasowe i zamiast dawnego herbu, umieszczono orla pruskiego z niemieckim napisem dokoła. Również za czasów Księstwa Warszawskiego, do którego cała Wielkopolska należała (1807—1815), wiele miast przyjęło herb państwowy polsko-saski na swoje pieczęcie. To sprawiło, że później za czasów pruskich, gdy do dawnego herbu powrócić usiłowano, już nie umiano go znaleźć, ani się w tej sprawie zorientować. W wirze wojen, wypadków i zmian politycznych zagubiono tradycje, zapomniano historii i herbu własnego.

Od połowy XIX wieku dopiero nauka niemiecka a potem i polska stara się rozbudzić na nowo zamiłowanie do historii i zabytków i między innymi zaczęła zwracać uwagę na dawne herby miejskie. Pierwszy podjął tę sprawę Vossberg i w dziele: *Wappenbuch der Städte des Grossherzogthums Posen*, Berlin 1866, starał się oznaczyć herb każdego z miast Wielkopolski. Niestety, rezultaty jego badań są w bardzo wielu punktach nieścisłe, błędne, a nawet fantastyczne, gdyż tam, gdzie pieczęci żadnej znaleźć nie mógł, proponuje herb własnej kompozycji. Znacznie poważniejszym autorem jest Otto Hupp, który w dziełku: *Die Ortswappen des Königreichs Preussen, Provinz Posen*, München 1915, podaje kolorowe rysunki herbów miejskich, ale i ten bardzo często jest niedokładny i nawet mylny.

W innym kierunku idą publikacje polskie. Oto nie bawią się w ry-

sowanie herbów, lecz podają autentyczne pieczęcie miejskie, a więc materiał najlepszy i jedynie poważny. W ten sposób postąpił Prof. F. Piekoński w pracy: „Pieczęcie polskie wieków średnich“, gdzie jednak miasta wielkopolskie w znikomej tylko liczbie są reprezentowane, tem więcej że układ jego chronologiczny kończy się na panowaniu królowej Jadwigi. Lepszy i obfitszy materiał znajdujemy w publikacji W. Wittyga „Pieczęcie miast dawnej Polski“, Kraków 1905. wydanej nakładem Muzeum Narodowego w Krakowie, ale niestety nieskończonej, gdyż miasta dochodzą zaledwie do litery K, a tak pieczęcie jak i miasta nie wszystkie są tu podane.

Brakom powyższym nie należy się dziwić, zważywszy jak niesłychanie trudno jest zebrać odnośny materiał. Magistraty naszych miast nie posiadają zupełnie prawie aktów pieczętnych z dawnych wieków, które jako niepotrzebne i zbyteczne wyrzucano lub niszczone. Również i archiwa magistrackie nie posiadają dziś dokumentów z wywieszonymi lub wyciśniętymi dawnymi pieczęciami, gdyż pisma takie zwykle na zewnątrz były wysyłane i rzadko w mieście zostawały. Dlatego obecnie sytuacja jest tego rodzaju, że materiału sfragistycznego szukać trzeba w dużych archiwach państwowych, po muzeach i zbiorach prywatnych amatorów. Ta niezwykle zmusna praca daje jednak wyniki, z którymi warto i miasta nasze i szeroką publiczność zaznajomić.

Czerniejewo, powiat witkowski. Miastem była ta miejscowość już w XV wieku, najdawniejsza jednak jej pieczęć pochodzi z XVI wieku i wyciśnięta jest na dokumencie z 1564 r. w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie. Wyobraża ona w tarczy basztę forteczną o śpiczastym dachu, 3 oknach i otwartej bramie, w której widoczna jest łódź, herb Górków, właścicieli tego miasta. W otoku nosi napis: *Sigillum—Oppidi—Czerngow.* Mniejwięcej 100 lat później, sprawiło miasto w 1654 r. nowy tłok pieczętny, na którym umieściło taką samą basztę w tarczy, ale bez herbu Łódzia w bramie, z blankami pod dachem i napisem: *Sigil+Oppidi+Czerniewiensis* 1654. Po raz trzeci zmieniono tłok w XVIII wieku i sprawiono nową pieczęć, która różni się od poprzedniej głównie napisem. *Sigillum Oppidi Czerniewiensis* 1654. Dwie pierwsze opisuje Wittyg, trzecia na akcie z 1779 znajduje się w zbiorach St. Piłsudskiego w Warszawie. Dziś używana polska pieczęć wzoruje się na ostatniej tu opisanej, ale ma niewłaściwie wyrysowaną tarczę i w napisie dodany niepotrzebnie rok 1654, który nie jest datą lokacji miasta, lecz datą sprawienia nowej pieczęci w XVII wieku. Gdyby ten zwyczaj utrzymać należałoby umieścić rok 1920 lub 1921.

Fordon, pow. bydgoski. Miasto królewskie, założone przez Władysława Jagiełłę 1424, miało od początku w herbie kwiat stylizowanej róży. O takiej pieczęci gotyckiej z XV w. pochodzącej, na której ponad tarczą

herbową z różą widać główkę aniołka ze skrzydłami, wspomina Krzyżanowski w słowniku heraldycznym 1870 r. W XVI wieku sprawiono nowy tłok renesansowy, również z rozetą na kartuszu i napisem: *Siglm + Civitatis + Fordanensis*. Pieczęć tę z aktu 1582 r. publikuje W. Wittyg na str. 65. Wiek XVII przyniósł znowu nową pieczęć również z różą na tarczy i napisem *Sigillum Consulare Civitatis Fordonensis*. Wyciśniętą na dokumencie z 1677 posiada zbiór p. St. Piłsudskiego w Warszawie, Hupp zaś widział ją na akcie z 1660 r. Na tych pieczęciach wzorowane są późniejsze z XVIII i XIX w., jednakże ozdoby i anioł, które dobre były dawniej, dziś już w XX wieku na nowych użyte pieczęciach rażą i wyglądają anachronicznie.

Najnowsze pieczęcie w napisie *Magistrat Fordon* mojem zdaniem mylnie użyty, gdyż wskazuje na to, że miasto nazywa się Fordony. Błąd ten należy poprawić na *Magistrat Miasta Fordonu*. W wieku XVI miasto nazywało się jeszcze Fordan a nie Fordon.

Gąsawa, pow. żniński. Miasto założył w 1388 król Władysław Jagiełło, miejscowość jednak sama należała od 1. połowy XII wieku do opactwa Benedyktynów w Trzemesznie. W wieku XV posiadało miasto pieczęć gotycką z wyobrażeniem na tarczy muru z 3 basztami i otwartą bramą, oraz z napisem *Sigillum Civitatis Gasaw...* Pieczęć ta używaną była przez cały jeszcze wiek XVI i opublikowana jest u Wittyga na str. 67. Pieczęci z XVII w. nie znamy, natomiast w 1783 r. sprawiono nową i zamiast muru z basztami umieszczono na niej figurę stojącego opata z pastorałem w ręku. W obec tego, że miasto należało do opactwa w Trzemesznie, wyobrażenie to odnosi się albo do opata tego klasztoru, albo do tegoż patrona, św. Wojciecha. Pieczęć dzisiejsza, wyobrażająca orla polskiego jest zupełnie nieodpowiednia. Miasto winno obecnie powrócić do pierwotnego swego herbu i używać na pieczęciach muru z 3 basztami.

Gniezno, stolica państwa od czasów Bolesława Chrobrego. Najstarsza jego pieczęć dotąd znana pochodzi z XIV wieku i wyobraża na tarczy orla polskiego w koronie, nad tarczą głowę królewską, a w otoku napis *S-Civitatis-Gnez-nensis*. Publikuje ją Vossberg tabl. 25, a później Piekosiński Nr. 359. Wittyg na str. 73 reprodukuje ją, ale z bardzo zniszczonego egzemplarza przy dokumencie z 1425 r. Z początkiem XVI w. sprawiło miasto drugą pieczęć renesansową, na której widać na tarczy orla, nad tarczą koronę, a w otoku napis *S: Civitatis : Gnesne 1512*, opisuje ją Wittyg z dokumentu z 1533 r. Trzecia z rzędu znana nam pieczęć pochodzi z 1747 r. i znowu wyobraża orla na ukoronowanej tarczy, a w otoku napis: *Sigilv - Pretore - Civitatis - Gnez - A. D. 1747*: Podaje ją Wittyg na str. 74, a w zbiorze p. St. Piłsudskiego wyciśnięta jest na dokumentach z 1777 i 1779 r.

Za czasów pruskich w XIX w. zmieniono herb miasta o tyle, że tarczę przepołowiono i w górnej części pomieszczono popiersie królewskie wśród krzyżyków, w dolnej zaś orła polskiego. Jest to błędne i zupełnie niezrozumiałe przekręcenie najstarszej pieczęci z XIV w., błąd, któremu hołduje nawet Hupp w swoim herbarzu. Na najstarszej bowiem pieczęci popiersie królewskie na zakratowanym tle (nie wśród krzyżyków) występuje jedynie jako ozdoba tarczy i poza tą tarczą miejską, a jako taka ozdoba, właściwa stylowi XIV wieku, niknie na późniejszych pieczęciach, nie stanowiąc istotnej części godła. Dlatego jest rzeczą niedopuszczalną, wsadzać ornament zewnętrzny do środka tarczy, Herbem Gniezna był zawsze tylko sam orzeł polski udekorowany i do tego należy dzisiaj powrócić. Jest również rzeczą nienormalną, by miasto do dziś jeszcze używało niemieckich pieczęci.

Inowrocław, jedno z najstarszych miast w Polsce lokowane zostało na prawie niemieckim dopiero 1240 r. przez Kazimierza ks. kujawskiego, a zatwierdzone w swoich przywilejach w 1415 r. przez Kazimierza Jagiellończyka. Znałe dziś pieczęcie tego miasta datują się od połowy XV wieku, przyczem dwie z nich są publikowane u Wittyga, mianowicie: a) Pieczęć gotycka z XV w., wyobrażająca dwie baszty u dołu wygięte, między niemi tarczę z orłem polskim bez korony, nad tarczą ornament liścienny, a dokoła napis gotycki nieczytelny. Używano jej jeszcze w 1578 r. b) Pieczęć renesansowa z 1560 r. z podobnem wyobrażeniem, tylko zamiast ornamentu lilia i rok 15—60 nad tarczą, a w otoku napis: *Sigillum Civitatis Inuvladisla*. Używano jej jeszcze w 1677 r., c) Z XVIII. wieku pochodzi trzecia z rzędu pieczęć, którą znalazłem na akcie z 1788 r. w Archiwum poznańskim, a która również podobna do poprzednich nosi wyobrażenie dwóch wież z orłem polskim pośrodku. Za czasów pruskich XIX w. godło miejskie uległo jednak zniekształceniu z powodu złego zrozumienia. Ornament, jaki nad tarczą w dawnych pieczęciach widzimy, uważał Vossberg (Nr. 39) za drzewo i w swoim dziele rysuje między 2 basztami drzewo z konarami i liśćmi, na którym w środku wisi tarcza z orłem polskim. Również myli się Hupp w swojej heraldyce, kiedy nad i pod orłem umieszcza 2 złote lilie, niby herb Gozdawa. Mylny ten rysunek wpłynął na ostatnie niemieckie i dzisiejsze polskie pieczęcie, które również lilie nad i pod orłem umieszczają. Tymczasem wobec dawniejszych pieczęci pokazuje się, że to był ornament, który nic wspólnego nie miał ani z drzewem, ani z herbem Gozdawa i że zawsze był nieistotną i niekonieczną częścią składową herbu.

Należy zatem z dzisiejszej pieczęci usunąć lilie jako bezprzedmiotowe, a nadto osadzić orła na tarczy między basztami, jak to na dawniejszych

pieczęciach widzimy. Wpłyne to również na zmianę koloru całego herbu, który u Huppa zupełnie mylnie jest podany. Winien być bowiem biały orzeł na czerwonej tarczy, ale tarcza ta, jako i wieże czerwone umieszczone być muszą na tle niebieskiem. Orzeł polski jest bez korony, gdyż miasto otrzymało prawo magdeburskie jeszcze za czasów książęcych. Zwrócić w końcu należy uwagę na nazwę miasta, która winna brzmieć Inowrocław, a nie Inowroclaw, gdyż pochodzi od imienia Władysław, a nie Wrocław.

Dr. TADEUSZ PRZEORSKI.

Ustawa o rozbudowie miast.

Na jednym z ostatnich posiedzeń we wrześniu uchwalił Sejm ustawodawczy ustawę zapowiadaną od kilku miesięcy o rozbudowie miast. Ustawa ta opiera sanację stosunków mieszkaniowych i budowlanych w miastach na następujących podstawach:

W miastach cierpiących na brak mieszkań, lub stagnację ruchu budowlanego utworzone zostają dla spraw mieszkaniowo-budowlanych, a także ewentualnie i innych spraw dotyczących kwestji mieszkaniowej komitety rozbudowy miasta złożone z 5 — 12 członków wybieranych na wniosek Magistratu przez Radę miejską, a to jako osobne przez Prezydenta miasta kierowane, Magistratowi podległe urzędy miejskie. Członkiem wybranym komitetu rozbudowy może być każdy stały i mający odpowiednie kwalifikacje mieszkaniowiec miasta. W mniejszych miastach i miasteczkach czynności komitetu rozbudowy przekazać może Rada miejska Magistratowi. Funkcje członków komitetu rozbudowy są bezpłatne. Rząd, w szczególności Ministerstwa robót publicznych, spraw wewnętrznych i zdrowia wysyła swych przedstawicieli do komitetu rozbudowy w Warszawie. Wojewoda ma prawo wysłać delegata do komitetów zawiązanych w miastach wydzielonych z powiatów, starosta w miastach z powiatów niewydzielonych. Delegaci rządowi mają głos doradczy, a głos stanowczy jedynie w miastach, w których skarb państwa przyjdzie miastu z pomocą finansową — w ostatnim wypadku jednak delegaci rządowi mogą mieć co najwyżej prawo do 2 głosów w komitecie. Co do ziem b. zaboru austriackiego ustawa odstępuje od powyższych norm organizacyjnych — pozostawiając radom miejskim decyzję co do sposobu utworzenia komitetu, jego składu i zakresu działania—rzecz naturalna—w granicach przepisów omawianej ustawy.

Ustawa nakłada w dziedzinie poprawy stosunków mieszkaniowych na miasta prócz budzenia i popierania prywatnej inicjatywy budowlanej, obowiązek samodzielnej akcji budowlanej celem pomnożenia liczby lokali mieszkalnych w mieście. Jest to wynik przyjętej u nas zasady, że sprawy mieszkaniowe należą do t. zw. własnego zakresu działania gmin. Z założenia powyższego wypływa ustawowy obowiązek miasta niesienia czynnej pomocy przy budowie domów mieszkalnych współdzielniom mieszkaniowym, instytucjom społecznym, a nawet osobom prywatnym, a to zarówno przez dostarczenie potrzebnych gruntów pod budowę drogą sprzedaży, wieczystej, czy czasowej dzierżawy, lub wreszcie na prawie budowy, jak przez dostarczanie materiałów budowlanych, co najważniejsza jednak przez możliwe pokrywanie do lat 20 niedoborów z dochodów domów, gdy budowa ich i użytkowanie odpowiada warunkom ustalonym przez komitet, oraz udzielenie gwarancji pokrycia annuitetów, pożyczek zaciągniętych na budowę domów przez czas amortyzacji.

Dla przeprowadzenia zadań ustawą wskazanych miasta, o ile nie mają własnych, lub odpowiednich terenów nabywają w obrębie miast położone, potrzebne niezbędnie grunty drogą bądź umów dobrowolnych, bądź też przymusowego wywłaszczenia, obejmują grunty leżące w sferze interesów miasta, które po myśli ustawy o wykonaniu reformy rolnej będą im przekazane, budują domy mieszkalne, nabywają drogą dobrowolnej umowy, lub wywłaszczenia domy niewykończone, zapuszczone, grożące zawaleniem i urzędownie uznane za pustkę, jeżeli właściciele ich nie chcą lub nie mogą podjąć robót w terminie przez Magistrat oznaczonym, wreszcie gromadzą materiały budowlane bądź drogą zakupną, bądź własnej produkcji. W tym też celu miasta mogą żądać wywłaszczenia stałego, lub czasowego przedsiębiorstw i wytwórni materiałów budowlanych istniejących nie tylko w obrębie miasta, ale w obrębie dochodzącym aż do 10 klm. jeżeli właściciele nie chcą, bądź nie mogą uruchomić, lub prowadzić zakładów tych mimo ofiarowanej pomocy ze strony miasta.

Dla spełnienia powyższych zadań ustawa postanawia dalej, że grunty państwowe położone w obrębie miasta, a przeznaczone przez Radę miasta w zatwierdzonym przez władze programie rozbudowy na potrzeby ogólne miasta, jak ulice, skwery, place, parki, cmentarz, budowle i zakłady gminne użyteczności publicznej, jak urządzenia wodociągowe, kanalizacyjne, oświetlenia publicznego, komunikacyjne, dezynfekcyjne, kąpielowe, szkoły, szpitale, przytułki, teatry, targowiska i rzeźnie i t. p. mają być bezpłatnie odstąpione Gminie, przyczem o ile rozchodzi się o grunty położone poza obrębem miasta w tak nazwanej sferze interesów miasta, potrzebny jest wniosek prezesa Gł. Urzędu ziemskiego.

O przekazaniu miastom powyższych gruntów decyduje w poszczególnych wypadkach Rada Ministrów. Odstąpienie miastom gruntów państwowych na inne cele może nastąpić tylko drogą osobnej ustawy.

Wspomniane poprzednio wywłaszczenie zarówno gruntów, jak budynków i przedsiębiorstw musi się opierać na uchwale Rady miejskiej. Przy wywłaszczeniu gruntów w mieście i budynków bądź niedokończonych, bądź z powodu grozy zawalenia uznanych za pustkę—środek ten może być stosowany dopiero po uprzednim zawezwaniu właściciela, by w oznaczonym przez Magistrat terminie przystąpił zależnie od wypadku do dokończenia budowy, do przeprowadzenia wskazanych napraw, do zburzenia domu i wystawienia nowego, lub zabudowania placu niezabudowanego i zarządzoną robotę w dalszym terminie, oznaczonym przez Magistrat ukończył. Ustawa przepisując przytem do rozpoczęcia robót około dokończenia budowy termin sześciomiesięczny, do dokonania budowy termin dwuletni, daje wskazówki co do terminów w innych wypadkach.

Wywłaszczenie przeprowadza właściwy terytorjalnie sąd powiatowy, w Kongresówce sąd pokoju, który po przeprowadzeniu rozprawy orzeka o dopuszczalności wywłaszczenia i wysokości odszkodowania. Wywłaszczenie może być w drodze sądowej uchylone, o ile gmina nie zapłaci ustalonego odszkodowania w ciągu 3-ch miesięcy po prawomocności orzeczenia, nie rozpocznie zabudowania gruntu wywłaszczonego w ciągu jednego roku, a nie zabuduje go w ciągu 3-ch lat, — nie dokończy rozpoczętej budowy obiektu wywłaszczonego w ciągu roku od chwili objęcia go we fizyczne posiadanie, lub nie rozpocznie w tymże czasie naprawy budynku uznanego za pustkę, względnie nie rozpocznie jego burzenia, a następnie w ciągu roku drugiego nowej budowy.

Wobec tego, że znaczna część lokali mieszkalnych zajęta została w ostatnich latach przez banki, instytucje finansowe, przedsiębiorstwa zabawowe i kinoteatry, ustawa nakłada na te z nich, które powstały po dniu 1 stycznia 1918 r., a po tym terminie nie wybudowały własnych pomieszczeń na swe potrzeby, obowiązek rozpoczęcia w ciągu dwóch lat od wejścia w życie ustawy, a w przeciagu dalszych dwóch lat ukończenia budowy conajmniej jednego domu mieszkalnego takich rozmiarów, w jakich zajmują pomieszczenie w danej miejscowości. Gdy ilość zajmowanych przez którekolwiek ze wspomnianych instytucji lokali mieszkalnych jest zbyt mała, mogą się dwie lub więcej z nich złączyć dla budowy wspólnego domu mieszkalnego o rozmiarze odpowiadającym sumie zajętych przez nie łącznie ubikacji mieszkalnych. Przy budowie omawianych domów korzystają rzeczzone przedsiębiorstwa z kredytów ustawą przewidzianych, nie mają jednak prawa do ulg, w szczególności do zniżki stopy pro-

centowej. Instytucje, które obowiązkowi poprzednio omówionemu w podanem czasokresie zadosyć nie uczynią, narażają się na znaczną, bo aż stokrotną podwyżkę opłat komornianych, o czym mowa będzie poniżej.

Dla uzyskania środków finansowych potrzebnych do realizacji zamierzeń ustawy o rozbudowie miast przewidzianą jest emisja obligacji mieszkaniowych i komunalnych, a następnie wprowadzenie opłat komornianych i gruntowych.

Obligacje mieszkaniowe wydawać będą banki: Komunalny w Warszawie, Zakład kredytowy miast Małopolski w Krakowie i Polski Bank krajowy. Pozatem miasta Warszawa, Poznań, Łódź, Kraków, Lwów i Wilno mają za zezwoleniem Władz nadzorczych prawo wydawania własnych obligacji komunalnych na cele mieszkaniowe. Zarówno obligacje mieszkaniowe jak i obligacje komunalne gwarantowane są przez Państwo tak co do spłaty kapitału, jak oprocentowania i mają pupilarne bezpieczeństwo. Gwarancji takiej prócz wspomnianych banków i gmin miejskich udzielić może państwo także i innym instytucjom, któreby otrzymały później prawo wydawania obligacji mieszkaniowych. Łączna suma gwarancji państwowej nie może jednak przekroczyć sumy 20 miliardów Marek polskich.

Banki poprzednio wymienione udzielać będą pożyczek amortyzacyjnych w obligacjach mieszkaniowych obniżając stopę procentową do 3%, rocznie, zaś dla współdzielni mieszkaniowej i gmin miejskich do 2%, a to na okres do lat 20. Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa obowiązana jest do udzielania pożyczek na zastaw obligacji mieszkaniowych i komunalnych do wysokości 80% wartości nominalnej, a to na warunkach najkorzystniejszych, przepisanych dla pożyczek państwowych.

Pożyczki udzielane będą za zabezpieczeniem hipotecznem prywatnym osobom najwyżej do 80% wartości nieruchomości gminom i instytucjom użyteczności publicznej do 90% wartości nieruchomości, jednak tylko na budowę domów z małymi mieszkaniami, lub na remont takich domów. Gminy miejskie otrzymywać mogą pożyczki do 90% kosztów budowy nawet bez hipotecznego zabezpieczenia. Pożyczki wypłacane będą w pełnej sumie (al pari). Wartość nieruchomości nie może być przyjęta wyżej rzeczywistych kosztów, przyczem wartość zajętego pod budowę gruntu, przyjętą może być co najwyżej w wysokości 20% wartości całej realności.

Prócz funduszy uzyskanych z obligacji mieszkaniowych i komunalnych — miasta mają prawo na pokrycie niedoborów połączonych z akcją rozbudowy miast ustanawiać i pobierać za upoważnieniem władzy nadzorczej osobnie opłaty komorniane w wysokości jednak nie przenoszącej 300% czynszów płaconych w roku 1914 i podatek od niezabudowanych gruntów w wysokości 1% oszacowanej każdorocznie wartości gruntów, przyczem na

koszty administracyjne może gmina zatrzymać co najwyżej 10% uzyskanych kwot, reszta musi być przeznaczona w całości na cele mieszkaniowe.

Miasta Warszawa, Łódź, Lwów, Kraków, Wilno i Poznań mają prawo wydawania obligacji również na pokrycie kosztów budowy mieszkań względnie ich remontu w swoich własnych budynkach przyczem mogą również korzystać z kredytów bankowych.

Zarówno gminy, współdzielnie, instytucje społeczne jak i osoby prywatne korzystające z omawianej pomocy finansowej, zobowiązać się muszą do ustanowienia w domach wystawionych przy pomocy przepisów ustawy o rozbudowie miast czynszów najmu w ten sposób, by dochód od własnych w budowę włożonych kapitałów nie przekraczał o 2% stopy pobieranej przez Polską Krajową Kasę Pożyczkową od weksli.

Niedobór jaki wyniknie z różnicy pobieranych i opłacanych procentów, a który przy potrąceniu 1% policzonego na administrację będą miały instytucje i miasta emitujące obligacje mieszkaniowe, względnie komunalne pokrywać będzie Skarb Państwa w 80%, a miasta w 20%. Dla umożliwienia wypłaty pożyczek w pełnych kwotach, dla umożliwienia obniżenia stopy procentowej do 3% względnie 2%, wreszcie dla umożliwienia udzielania zaliczek gotówkowych w tych wypadkach, w których pożyczki nie mogą być udzielone w obligacjach czy to z powodu przejściowej niemożności zabezpieczenia, czy trudności w umieszczeniu obligacji, wreszcie dla umożliwienia wypłaty kuponów do obligacji i wypłaty gotówki za obligacje — będzie Rząd udzielał bankom emitującym odpowiednie bezprocentowe zaliczki, których kwota będzie periodycznie ustalana. Rząd może jednak zwolnić się od gwarancji i wszelkich zobowiązań w ustawie przewidzianych przez jednorazową wypłatę 20 miliardów Mk. instytucjom uprawnionym do emisji obligacji mieszkaniowych i komunalnych.

Wybudowane na zasadzie postanowień ustawy o rozbudowie miast domy, a na równi z nimi stawia ustawa wszelkie dobudowy, nadbudowy, wykończenia domów rozpoczętych a z powodu nieukończenia niezamieszkałych, wreszcie przebudowy, o ile stwarzają nowe lokale mieszkalne, korzystają z ulg podatkowych z ustawy „dla nowowznoszonych budowli“.

Wszelkie pisma, dokumenty, akty prawne, wpisy hipoteczne, obligacje mieszkaniowe i komunalne wolne są od należytości prawnych i stemplowych a także od podatku, od kapitału i rent. Z przywileju uwolnienia od opłat i należytości prawnych i stemplowych korzysta również lombard obligacji i akty prawnego przeniesienia własności. Pozatem korzystający z pożyczek na cele mieszkaniowe wolni są od odpowiedzialności osobistej za zaciągnięte pożyczki, a odpowiedzialność ich ogranicza się tylko do hipoteki realności, na której dług został zainstabulowany.

Postanowienia ustawy o rozbudowie miast nie naruszają przepisów ustaw dozwolających wywłaszczenie na pewne specjalne cele, jak na cele budowy kolejowych, wojskowych, wodnych, drogowych i t. p. natomiast uchylają przepisy ustawy o wykonaniu ustawy o reformie rolnej o ile te ostatnie odnoszą się do gruntów w obrębie miast położonych, których ogólny obszar nie przekracza 23 ha. Ustawa o rozbudowie miast nie narusza w obrębie miast swobody dobrowolnego prawnoprywatnego obrotu ziemią z tem jednak ograniczeniem, że zezwolenie na parcelacyjny podział gruntów w obrębie miast nie będzie udzielanem, jeżeli projekt parcelacyjny nie jest uzgodnionym z planem regulacyjnym miasta, lub jeżeli obciążające grunty służebności prawomocnie zlikwidowane nie zostały.

Ustawa o rozbudowie miast przewiduje wreszcie możliwość rozszerzenia drogą uchwały Rady Ministrów powziętej na wniosek zarządu miasta, oparty na uchwale Rady miejskiej granic administracyjnych miasta na pewne terytoria położone w obrębie jego sfery interesów określonej w myśl przepisów ustawy o wykonaniu reformy rolnej.

Moc ustawy gaśnie z upływem 10 lat, może być jednak na lata dalsze przedłużona. Mimo ewentualnego wygaśnięcia mocy prawnej ustawy zachowują swą moc prawną nabyte prawa i zaciągnięte zobowiązania. Również pozostają w mocy uprawnienia miast do poboru opłat komornianych i gruntowych, o ile one są potrzebne do pokrycia zaciągniętych z ustawy o rozbudowie miast zobowiązań. Nadzór nad działalnością gmin w zakresie ustawy o rozbudowie miast należy do zakresu Ministerstwa spraw wewnętrznych.

Jak z powyższego przedstawienia wynika, ustawa o rozbudowie miast zawiera tylko ogólne ramy działalności gmin miejskich w tej dziedzinie, które w szczegółach formalnych wypełni zapowiedziane rozporządzenie wykonawcze, w istocie zaś rzeczy życie, jego potrzeby i wymagania. Ustawa w głównych zarysach zdąża do rozwiązania nie tyle kwestji rozbudowy miast w pełnym tego słowa znaczeniu, ile do rozwiązania problemu terytorjalnego, zagadnień gruntowych przy rozbudowie—kwestję zaś mieszkaniową traktuje ubocznie jako jeden z czynników samej rozbudowy.

Ustawa przekazuje całą politykę gruntową w obrębie miast i najbliższej ich okolicy zarządom gmin miejskich. Granice, w których to czyni i plenipotencje, jakie miastom w tym kierunku daje, są bardzo szerokie—wymagające przy olbrzymich zadaniach wszechstronnego ujęcia sprawy i daleko posuniętej przedmiotowości w ocenie czynników składających całość zagadnień i środków zmierzających do ich rozwiązania. W przepisach swych wkracza ustawa o rozbudowie miast w sferę postanowień ustawy o reformie rolnej, którą stara się zmodyfikować i sprecyzować sto-

sownie do potrzeb miast, wkracza również w sferę postanowień ustawy gminnej przepisami o rozszerzeniu okręgu administracyjnego miejskiego—wreszcie podnosząc sprawę mieszkaniową do rzędu zagadnień ogólnego publicznego znaczenia zmienia, względnie rozszerza postanowienia prawa cywilnego.

Przechodząc do omówienia praktycznego znaczenia ustawy—to ona w swych postanowieniach dotyczących rozbudowy miast w obecnych czasach niezwykle ciężkiego przełomu gospodarczego nie ma tej wartości, jaką miałyby w warunkach normalnych i jaką niewątpliwie kiedyś w przyszłości mieć będzie,—na pierwsze miejsce wybijają się też w danej chwili jej postanowienia dotyczące sprawy mieszkaniowej jako obecnie najaktualniejsze.

Do rozwiązania kwestji mieszkaniowej, jak zresztą i do rozwiązania kwestji rozbudowy—potrzeba dwóch czynników t. j. odpowiednich terenów gruntów i odpowiednich funduszy,—terenów na tworzenie nowych dzielnic, gdzie tego zachodzi potrzeba — i funduszy na rozbudowę tych terenów w dzielnice mieszkaniowe t. j. na zakładanie dróg, ulic, placów, budowę linii tramwajowych, budowę kanałów, oświetlenie i t. d., oraz kapitałów na budowę domów. Z dwóch powyższych czynników drugi jest obecnie prawie że wyłącznie decydującym, terenów bowiem na rozbudowę gruntów pod budowę mają przeważnie wszystkie miasta dosyć.

Przykładowo biorąc Kraków—na 4885 ha obszaru—ma rozbudowaną i zabudowaną przestrzeń zaledwie 894 ha, podczas gdy prawie cały obszar dzielnic przyłączonych stanowi po dziś dzień teren przyszłej rozbudowy starczący na dziesiątki, jeżeli nie setki lat. W podobnem położeniu znajdują się i liczne inne miasta. Terenów tych miasta dla braku funduszy rozbudowywać nie są w stanie. Dla miast też, jak Kraków—uprawnienia z dziedziny polityki gruntowej przewidziane w ustawie o rozbudowie miast mogą być aktualne w pewnych rzadkich sporadycznych wypadkach—zresztą mają na razie czysto teoretyczne znaczenie, uprawnienia te, jak np. prawo do otrzymania gruntów państwowych bezpłatnie, prawo do wywłaszczenia zawarunkowane są zresztą w ustawie zaistnieniem momentu użyteczności publicznej z jednej, a brakiem gruntów własnych z drugiej strony—ustawa wyklucza zaś wywłaszczenie dla powiększenia zapasu gruntów miejskich.

W dziedzinie czysto mieszkaniowej ustawa nakłada na miasta obowiązki popierania inicjatywy budowlanej, spółdzielni mieszkaniowych, instytucji społecznych i osób prywatnych przez dostarczenie potrzebnych gruntów, kredytów i materiałów budowlanych, dalej obowiązek budowania na własny rachunek domów mieszkalnych, przyznając miastom równocześnie chociaż zawarunkowane szeregiem zastrzeżeń i terminów bardzo

doniosłe uprawnienia w kierunku wyłączenia obiektów, których właściciele nie chcą lub nie mogą zabudować względnie dokończyć budowy, przeprowadzić remontu i t. d. To samo prawo przyznaje ustawa gminna odnośnie do właścicieli wytwórni materiałów budowlanych, którzy we wskazanych ustawą wypadkach nie chcą lub nie mogą ich uruchomić względnie prowadzić.

Zastanowić się wypada, czy środki, jakie daje ustawa na spełnienie powyższych bardzo rozległych a tak piękących w dziedzinie mieszkaniowej zadań są bodaj w przybliżeniu wystarczające. Na pytanie to odpowiedzieć należy przecząco.

Funduszków na cele ustawą określone, powiedzmy w danych warunkach na rozwiązanie samego zagadnienia mieszkaniowego dostarczyć mają w zasadzie obligacje mieszkaniowe i komunalne, gwarantowane przez Państwo do wysokości 20 miliardów. W jakim stosunku gwarancja ta obejmie obligacje mieszkaniowe, a w jakim komunalne określi dopiero rozporządzenie wykonawcze. Kwota powyższa 20 miliardów przeznaczona jest dla wszystkich miast Rzeczypospolitej, przyczem prawdopodobnie sześć miast uprawnionych do emisji obligacji komunalnych ograniczone zostanie w zasadzie do funduszków z pożyczek na lombard tychże uzyskanych, obligacje mieszkaniowe przeznaczone będą na pożyczki dla instytucji społecznych, kooperatyw mieszkaniowych, miast nie mających prawa emisji i osób prywatnych. Wobec wielkiej wątpliwości, czy miasta będą mogły wydane poza kontyngentem gwarantowanym przez Państwo obligacje komunalne ulokować gdzieindziej,—tej ewentualności powiększenia funduszków rozbudowy nie można brać na razie w rachubę i ograniczyć się trzeba do operowania tylko funduszem 20 miliardowym. Fundusz ten przy dzisiejszych kosztach budowy, wynoszących przeciętnie 2,000,000 ¹⁾ za jedną ubikację mieszkalną wystarczyć może na 2,000 takich ubikacji, t. j. około 100 domów, średniej wielkości na całą Polskę — podczas, gdy np. w Krakowie, w którym przed wojną budowano normalnie co rok 60—80 domów trzechpiętrowych, sam ubytek w normalnym przyroście wynosi w ciągu ubiegłych 8 lat stagnacji około 500 domów. Rozdzieliwszy powyższe 20 miliardów na całą Polskę, przypadnie wedle klucza ludności na Małopolskę około 7 miliardów, na Kongresówkę 10 miliardów, reszta na b. zabór pruski. Są to kwoty w stosunku do zapotrzebowania wprost nic nie znaczące, wobec czego cała akcja może być rozpoczętą w bardzo skromnych rozmiarach i prowadzoną w nader powolnem tempie. Nie można się bowiem spodzie-

¹⁾ Obliczenia te dokonane w październiku u. r. mają wobec stałej a gwałtownej deprecjacji waluty naszej znaczenie tylko przykładowe. (Przyp. redakcji).

wać, by inne przewidziane w ustawie źródła dochodów mogły stworzyć fundusze zdolne zapoczątkować sanację stosunków mieszkaniowych w szerszych rozmiarach. Dotyczy to w pierwszej linii opłat komornianych, które opłacać mają lokatorzy starych domów. Opłaty te przyjmując np. w Krakowie sumę czynszów z roku 1914 na kwotę przy 25 mil. Koron wyniosą w najlepszym razie 75 milionów Mk., a po potrąceniu 10% na koszty administracji 67 milionów Mk.

Większe sumy przyniosłyby opłaty od gruntów niezabudowanych, gdyby można przyjąć, że wszelkie niezabudowane grunty na obszarze miasta tej opłacie podlegają — ponieważ jednakże trudno obowiązek ten odnieść do gruntów rolnych np. w dzielnicach przyłączonych miasta Krakowa — ograniczone do niezabudowanych parcel budowlanych przyniosą minimalny dochód.

W tych warunkach fundusze uzyskane przez miasta z emisji obligacji komunalnych, z opłat komornianych i gruntowych uwzględniając oprocentowanie obligacji, koszty lombardu, konieczność pokrycia 20% różnic procentowych, koszty druku, administracji w normach przewidzianych ustawą, pokryją remont własnych budynków mieszkalnych i zaledwie część kosztów urządzenia nowych dróg, ulic, rozszerzenia sieci tramwajowych, oświetlenia, słowem najkonieczniejszych inwestycji w dziedzinie rozbudowy miasta.

Cały ciężar akcji mieszkaniowej w ścisłym tego słowa znaczeniu t. j. budowanie domów mieszkalnych spadnie w przeważającej części na banki emitujące obligacje mieszkaniowe. Przy szczupłości funduszy i znacznym zapotrzebowaniu kapitału przez miasta, kooperatywy mieszkaniowe, instytucje społeczne i osoby prywatne i konieczności obdzielenia kredytami wszystkich interesowanych — akcja budowlana objąć będzie mogła tylko remont domów zniszczonych i nadbudowę piętér. Ten zaś ostatni sposób pomnażania ilości ubikacji mieszkaniowych, praktykowany w Krakowie w ostatnich latach coraz częściej uważać należy za zjawisko bardzo niepożądane. Kraków należący do miast niezdrowych o wąskich, ciasnych, bez należytego światła i powietrza ulicach i domach starych, nienadających się do przebudowy i remontu w myśl wymagań nowoczesnej higieny zdążać powinien do rozwijania i zabudowywania dzielnic przyłączonych. Polityka ta zmierzająca do stworzenia szerokich przestronych, należycie przewietrzanych i oświetlanych ulic, budowanie przy nich domów higienicznie urządzonych powinna być wytyczną przy wykonaniu ustawy o rozbudowie miast.

Rozpatrując znaczenie omawianej ustawy nie należy się również lękać, by nałożony w ustawie na banki, instytucje finansowe, przedsiębiorstwa zabawowe obowiązek budowania domów mieszkalnych stanowił po-

ważniejszy środek powiększenia ilości domów mieszkalnych w miastach. Już zastrzeżenia, że obowiązek ten ciąży jedynie na tych przedsiębiorstwach, które powstały po dzień 1 stycznia 1918 roku i w tym terminie własnych lokali na pomieszczenie swych przedsiębiorstw nie wybudowały ogranicza znacznie możliwość praktycznego zastosowania. Szkoda prawdziwa, że ustawa nie rozciągnęła tego obowiązku na czas od 1 stycznia 1915 roku i nie objęła nim wszystkich przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych, nie rozszerzyła go również na zajęte przez wspomniane instytucje hotele, dalej na wypadki wykupienia przez też instytucje prywatnych domów mieszkalnych, wreszcie nie objęła obowiązkiem tym i Państwa co do zajęcia prywatnych domów mieszkalnych na pomieszczenie biur, urzędów i szkół.

Streszczając powyższe wywody, zaznaczyć należy, że ustawa o rozbudowie miast spodziewanego rozwiązania problemu mieszkaniowego a tembardziej rozbudowy nie przyniesie. Pominąwszy już nieszczęśliwe połączenie sprawy rozbudowy z kwestją mieszkaniową — dwóch zagadnień i w treści i w czasie niewspółmiernych — środki, jakie ustawa przewiduje zarówno przy przewlekłym toku postępowania, jak niedostatecznych funduszach są połowiczne i niewystarczające. Kwestję mieszkaniową rozwiązać mogą w obecnym czasie jedynie znaczne fundusze budowlane. Funduszy tych dzisiaj, gdy kapitał prywatny w budowie domów w miastach, mających przeważnie ludność wojną zubożoną kalkulacji odpowiedniej nie znajduje, dostarczyć powinno państwo w formie długoterminowych nisko oprocentowanych pożyczek budowlanych. W tej też mierze ustawa o funduszu mieszkaniowym była o wiele realniejszą i przy zaistnieniu przesłanek, na których była opartą, t. j. przy stałym odpowiednio do potrzeb dotowaniu funduszu tego przez państwo prowadziła prędzej i racjonalniej do celu, niż ustawa o rozbudowie miast.

Ustawa o rozbudowie miast stanowi nie mniej jednakże pierwszy poważniejszy krok Rządu w sprawie rozwiązania kwestji mieszkaniowej. Niewątpliwie jest to dopiero początek.—Rząd przekonawszy się o zbawienności i skuteczności akcji nie będzie prawdopodobnie szczędził dalszych funduszy na cele ustawą objęte, tembardziej, że kredyty na rozbudowę i zabudowę miast użyte mają lokatę najpewniejszą i ryzyka żadnego państwo nie ponosi.

TEODOR TOEPLITZ.

Stosunek Ustawy z dnia 26 września 1922 r. do spraw polityki gruntowej miast.

Uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dn. 26 września 1922 r. Ustawa o Rozbudowie Miast ¹⁾ w całym szeregu swych postanowień dotyka spraw polityki gruntowej miejskiej. Ustawa ta przeszła w Sejmie w ostatnim dniu jego obrad, pomiędzy całym szeregiem innych, przeważnie mniejszego znaczenia ustaw, bez wszelkiej dyskusji.

Nie wywołała ona żadnych sprzeciwów, nie zgłosił do niej nikt ani jednej poprawki — bynajmniej jednak nie dlatego, by stanowiła ona pod względem myśli prawodawczej dzieło jednolite i doskonałe. Nie można też twierdzić, by kilkanaście posiedzeń różnych komisji i podkomisji, które w ciągu 2 lat nieomal od chwili złożenia wniosku Związku Miast, w coraz to innym, najczęściej bardzo nielicznym składzie, obradowały nad tą Ustawą, doszły do porozumienia lub kompromisu zadawalającego wszystkie poglądy i uzgodnionego z poglądami rządu.

Ustawa przeszła bez dyskusji i zmiany dlatego tylko, że w świadomości powszechnej nareszcie zapanował pogląd, iż nie można w dziedzinie, związanej ze sprawą mieszkaniową i rozbudową miast pozostać bezczynnym, a na żadną dyskusję nie było już ani czasu, ani ochoty. Pozostawiając na uboczu inne dziedziny, których Ustawa ta dotyka i wyrażając jedynie nadzieję i życzenie, by energia czynników samorządowych i społecznych pozwoliła na wykorzystanie w pełni bardzo niedostatecznych

¹⁾ Patrz „Samorząd Miejski“. Tom II, zeszyt 7, 8 i 9, str. 529, 514 do 518 i 523 do 528.

uprawnień, przez Ustawę udzielonych, ograniczam w tej chwili swoje zadanie do określenia znaczenia postanowień Ustawy dla polityki gruntowej miejskiej, rozumiejąc, że do dziedziny tej polityki należy wszystko, co samorząd uczynić może, dlatego, by mieć wpływ na sposób użytkowania gruntów prywatnych, położonych w mieście, a przede wszystkim na to, by monopol prywatny posiadania placów, nadających się pod budowę, nie stawał się przyczyną wyzysku szerokich warstw ludności miejskiej.

Wszelka działalność miast pod tym względem musi być całkowicie iluzoryczną o ile się nie opiera na dostatecznym zapasie gruntów miejskich. Miasto, które samo dla swoich celów wymaga posiadania bardzo znacznych przestrzeni, staje się, o ile ich niema we własnem posiadaniu w pewnych momentach tak poważnym na rynku nieruchomości nabywcą, że musi wpływać na podniesienie się cen, to jest działać w kierunku wprost przeciwnym swoim zadaniom.

Ułatwienie więc miastu zdobycia dostatecznej ilości terenów winno być pierwszym zadaniem ustawodawcy, chcącego istotnie umożliwić miastom ich rozwój bez nakładania na ludność specjalnego haraczu na korzyść właścicieli placów.

Znalazło to swój wyraz w art. 26 Ustawy o Wykonaniu Reformy Rolnej dn. 26 lipca 1920 r., przewidującej przekazanie miastu gruntów państwowych oraz pozwalającej na przymusowy wykup majątków ziemskich, położonych w sferze interesów miejskich, t. j. na zdobycie dla miast rezerwowych terenów w czasie gdy nie nabrały one jeszcze charakteru gruntu spekulacyjno-budowlanego, a cena ich jest ceną użytku rolnego. Ustawa z dnia 26 września 1922 roku w pewnej mierze rozwija zasadnicze tezy ustawy o wykonaniu reformy rolnej w stosunku do potrzeb miasta, chociaż, określając bliżej prawa miasta, jednocześnie nieco je ogranicza.

Art. 26 Ustawy, wzorując się na Ustawie z dnia 21 lipca 1921 roku, dotyczącej specjalnie majątków pod Warszawą położonych (Lex-Okęcie) wyklucza z przepisów o wykonaniu Reformy Rolnej grunta, położone w obrębie miast, których ogólny obszar nie przekracza 23 hektarów. Jest to oczywiście pogorszenie zasadniczego ujęcia art. I p. 7 Ustawy o wykonaniu Reformy Rolnej, zgodnie z którym każdy majątek, więc i mniejszy od 23 hektarów, położony w sferze interesów miejskich mógł być na rzecz miasta przymusowo wykupiony, ale z drugiej strony jest wyraźnem potwierdzeniem zasady, w zastosowaniu do majątków większych niż 23 hekt. nawet, o ile one są położone w granicach administracyjnych miasta.

To samo potwierdzenie znajdujemy w drugim ustępie art. 31, który głosi, że rozporządzenie tymczasowe Rady Ministrów z dn. 1 września 1919 roku, normujące przenoszenie nieruchomości ziemskich, (Dziennik

Ustaw 43, pozycja 428) jak również patent cesarski z r. 1915 i rozporządzenie komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej nie mają zastosowania do nieruchomości ziemskich, położonych w obrębie miast, których ogólny obszar nie przekracza 23 hektarów.

Dalsze ograniczenie wnosi art. 6, który staje poniekąd w obronie spekulacji gruntowej miejskiej, zaznaczając, że wywłaszczenie w obrębie miast w granicach art. 29 dopuszczalnym jest o tyle, o ile wymaga tego potrzeba ze względu na brak mieszkań; wywłaszczenie zaś w celu zwiększenia zapasu gruntów uważa się za niedopuszczalne.

Ograniczenie to, nakazujące miastom tworzyć swe zapasy gruntowe, bez których, jak wiemy, o żadnej racjonalnej polityce nie może być mowy, jedynie drogą dobrowolnego kupna, lub też po za granicami administracyjnymi miasta, może, oczywiście, bardzo niekorzystnie odbić się na całości kształcie działalności miejskiej. Posiadanie zapasu gruntów, które można w odpowiedniej chwili użyć na zamianę na grunty miastu niezbędne, lub też oddać dla użytku prywatnego, jest najrealniejszym sposobem przeciwdziałania wzrostowi renty gruntowej i spekulacyjnym podbijaniom cen. Rozumieją to dobrze wszyscy, którzy się sprawą polityki gruntowej miejskiej zajmowali, nie wyłączając wybitnych przedstawicieli myśli konserwatywnej. B. Koskowski w swojej „Polityce Gminnej” (Warszawa, 1907 r.) pisze:

„Kto wie, czy polityka gruntowa nie jest punctum saliens zadań miejskich...”

Wszędzie bowiem spekulacja placowa rozpanoszyła się niepomiernie i wytworzyła stosunki, grożące klęską społeczną. Z miast naszych specjalnie Warszawa i Łódź dotknięte są tą plagą, a brak przeczucia społecznej i bezplanowość gospodarki miejskiej czyni ją jeszcze dotkliwszą, niż gdziekolwiek indziej.

Podstawą reformy, wychodzącą z założenia wadliwości stosunków gruntowych, jest zasada, że ziemia jest wartością szczególnego charakteru, że renta powinna przynajmniej w części należeć do gminy i że gmina powinna się starać o rozszerzenie swych posiadłości ziemskich”...

„To prawo wywłaszczania, udzielone gminie w szerszym niż dotąd zakresie, byłoby poważnym krokiem naprzód w kierunku zapewnienia wspólnocie możności nabywania tych gruntów, które dla niej okazują się potrzebne. Przedewszystkiem zaś polityka mieszkaniowa zyskałaby tu wielce i mogłaby się stać planową, żadnym warunkom przypadkowym niepodległą”.

Pogląd ten, wypowiedziany 15 lat temu, nie znalazł jednak dostatecznego wyrazu w Ustawie z dn. 26 września.

Ograniczając prawa miasta do przymusowego wykupu majątków ziemskich, położonych w mieście, wynikające z Ustawy o wykonaniu Reformy Rolnej, Ustawa w przedmiocie rozbudowy miast nadaje jednocześnie nowe uprawnienia w tej dziedzinie. Uprawnienia te pozwalają na wywłaszczenie wszelkich gruntów niezabudowanych, tak budowlanych, jak i niebudowlanych, oraz budynków niedokończonych, których budowa została przez właściciela wstrzymana i budynków grożących zawaleniem lub niebezpieczeństwem ognia, o ile właściciel w terminach określonych przez gminę nie postara się o należyte zabudowanie, względnie dokończenie lub poprawienie budynku.

Postanowienia te są dalekie od radykalizmu naszych dziadów. Postanowienie Rady Admin. Król. Pol. z dn. 16 kwietnia 1816 r. upoważniało Urząd Muncypalny do wystawienia na licytację każdej nieruchomości, którą właściciel po upływie terminu wyznaczonego przez Urząd nie zabudował lub do porządku nie doprowadził.

Teraz zaś, po upływie wyznaczonych terminów Rada Miejska może żądać wywłaszczenia odnośnych przedmiotów, tylko o ile same miasto ma zamiar przystąpić do ich zabudowania, dokończenia lub odbudowy. Dla samego zaś wywłaszczenia Ustawa przewiduje nowe (dla byłego Królestwa) sposoby postępowania, przekazując orzecznictwo o potrzebie wywłaszczenia władzom sądowym (sądom powiatowym, wzgl. sądom pokoju). W ten sposób Ustawa wprowadza do ustawodawstwa naszego już czwarty tryb wywłaszczenia. Niezależnie od tego potęgowania chaosu, nie można uważać tej nowości za szczęśliwie pomyślaną i ułatwiającą działalność miast. O ile można się zgodzić, że określenie wysokości odszkodowania za przedmiot wywłaszczony może i powinno być rzeczą władz sądowych, o tyle trudno uznać sędziego pokoju za kompetentnego w sprawie konieczności wywłaszczenia i stopnia użyteczności takiego, czy innego sposobu zajęcia gruntu. Może teraz w każdym rewirze sędziego pokoju panować inny pogląd na konieczność wywłaszczenia, skutkiem czego w jednym mieście będą stosowane najróżnorodniejsze zasady. Czas już zresztą przestać uważać wywłaszczenie, o ile się ono odbywa za słusznym i sprawiedliwym odszkodowaniem, za krzywdę, przed którą należy bronić właściciela drogą piętrzenia tysiącznych przeszkód przed działalnością mającą na celu interes publiczny.

Wywłaszczenie jest ograniczeniem prawa własności prywatnej, uznaniem za niezbędne przez najbardziej konserwatywnych prawników, ograniczeniem, którem jedynie da się uzasadniać obrona prawa prywatnej własności ziemi, nie pozbawia ono właściciela majątku, a jedynie nakazuje mu zmienić jedną formę owego majątku na inną.

Orzeczenie, czy ta zamiana jest, ze względu na interes publiczny potrzebną, należeć winno całkowicie do przedstawicielstwa interesów publicznych, którym w danym wypadku jest Rada Miejska. O ile orzeczenie to podlega kontroli i zatwierdzeniu fachowej władzy nadzorczej, niema żadnej obawy, by zostało ono lekkomyślnie powzięte, tem mniej można się tego spodziewać, o ile, jak to czyni art. II Ustawy, wywłaszczonemu zostaje prawo żądania uchylecia wywłaszczenia, jeżeli gmina w ciągu roku od objęcia wywłaszczonych przedmiotów w fizyczne posiadanie nie przystąpi do tych robót, których wykonania żądała od ich właściciela.

Nowe uprawnienia gminy zostały ograniczone tylu warunkami, a stosowanie ich tak jest utrudnione przez skomplikowaną procedurę i długotrwałe terminy, iż realna ich wartość jest bardzo niewielką.

Tak ograniczone prawa gminy dają jej bardzo słaby oręż w walce ze spekulacją gruntową, polegającą na trzymaniu placów li tylko dlatego, by wzrastały one w cenie. Pewną, acz nieznaczną pod tym względem pomoc daje art. 12. mocą którego grunty państwowe, leżące w obrębie miasta, a przeznaczone w uchwalonym przez Radę Miejską i zatwierdzonym przez władze programie rozbudowy na potrzeby ogólne miasta, mają być bezpłatnie odstąpione gminie.

Drugi ustęp tego artykułu upoważnia Radę Ministrów do odstępowania gruntów państwowych na inne cele, jednakże nie określa, czy odstępowanie ma być płatne, czy bezpłatne. Ponieważ tym innym celem może być tylko akcja mieszkaniowa, albo wymiana gruntu na grunt prywatny, potrzebny miastu dla zaspokojenia potrzeb ogólnych, różnica warunków odstępowania nie da się uzasadnić.

Jedynym uzasadnieniem dla nieodstępowania gruntu gminie miejskiej może być inna potrzeba państwowa, jak to słusznie ujmują par. 3 rozporządzenia wykonawczego Prezesa Głównego Urzędu Ziemskiego z dnia 29 lipca 1921 r. Umieszczenie w ustawie tego art. 12 ma jednak tę niewątpliwą dobrą stronę, że usuwa ze stosunków miast i gminy element fiskalizmu, zbędnego i szkodliwego określania cen za grunty, targów pomiędzy państwem i gminą, będącymi tylko dwoma różnymi organizacjami tej samej społeczności.

Reasumując, należy stwierdzić, że Ustawa w Przedmiocie Rozbudowy Miast nie powiększa uprawnień, które miastu nadała Ustawa o Wykonaniu Reformy Rolnej, ale potwierdzając i wyjaśniając je—umacnia je w poczuciu prawnem ogółu i dlatego niewątpliwie przyczyni się do prędszego i powszechniejszego ich wykorzystania.

W stosunku do bezpośredniego oddziaływania na sposób użytkowania gruntów prywatnych, Ustawa zawiera po za uprawnieniem do wywłaszczenia

gruntów niedostatecznie zużytkowanych, postanowienie wielkiej wagi w 3 ustępie art. 31, który uzależnia zezwolenie na parcelacyjny podział wszelkich nieruchomości od uzgodnienia projektu parcelacyjnego z planem regulacji miasta.

Dotychczas uprawnienia miasta w dziedzinie obrotu ziemią były dość paradoksalne: pozbawione wszelkiego wpływu na obrót, a tem samem i na sposób parcelacji w samym mieście, władze miejskie mogły drogą udzielania odpowiedniej opinii okręgowym urzędowi ziemskiem oddziaływać na sposób parcelacji w sferze swoich interesów, po za granicami miasta. Warszawa miała wpływ na to, jak dzielone są działki, sprzedawane we Włochach, lub pod Rembertowem, nie mogła jednak zabronić niewłaściwego podziału terytorjów w samym mieście położonych, których parcelacja była uzgodnioną z planem regulacji w zależności od tego, w jakim stopniu właściciel terenu swój interes rozumiał i plany do zatwierdzenia przedstawiał.

Dalecy jeszcze jesteśmy od wyraźnego prawodawczego skonstatowania obowiązku, ciążącego na właścicielach większych terytorjów, oddania gminie części gruntu, potrzebnej na cele użyteczności publicznej, ale uprawnienia art. 31 są bardzo poważnym krokiem naprzód i pozwalają przynajmniej na zarezerwowanie dla celów publicznych gminy odpowiednich terenów.

Wreszcie, *last not least*, Ustawa poleca gminom miejskim pobieranie od niezabudowanych placów podatku, którego wysokość wynosić może 1% od oszacowanej każdorocznie wartości.

W powolnej swojej wędrówce po Komisjach Sejmowych pierwotnie pomyślany o b o w i ą z e k pobierania podatku 2% od szacunku, określonego przez właściciela i obowiązującego go w razie, gdy grunt jego na cele miejskie byłby potrzebny, zamienił się na prawo pobierania podatku, którego wysokość wynieść może 1%. Jeszcze ostatnie brzmienie Ustawy, ustalone przez Komisję Sejmową, mówiło o tem, że gmina pobiera podatek, wysokość którego wynosi 1% od 100 (Patrz Samorząd Miejski str. 537, zeszyt 7, 8, 9). W ostatecznym tekście znajdujemy to samo zdanie już z dwa razy powtórzonym słówkiem „może”. To dwukrotnie „może” zostało dodanem przez referenta w ostatniej chwili i w ten sposób nakaz, przez pierwotnych autorów Ustawy projektowany, zamienionym został na wskazówkę.

Nie należy jednak wątpić, że Samorządy ze wskazówki tej w dostatecznej mierze skorzystają, tembardziej że zmusi je do tego (ze względów finansowych) zupełnie niespodziewane ograniczenie dopłaty komornianej do 300% komornego z roku 1914.

Nie o stronę finansową jednak tu chodzi, ale przedewszystkiem

o wpływ, który na zużytkowanie, a także i na ceny placów pustych mieć musi podatek od ich wartości.

Świadomość istnienia takiego podatku oddziaływać musi na nabywców, szukających placu jedynie dla lokaty kapitału, podobnie, jak świadomość obciążenia hipotecznego, zmniejszając o odpowiednią temu obciążeniu sumę szacunek placu; jedynie dla nabywcy, mającego zamiar przystąpić do budowy, obciążenie to nie będzie miało znaczenia, nie będzie istniało.

Pozwoli ono jemu łatwiej zakup placu skutecznić, gdyż wszyscy jego konkurenci spekulacyjni z istnieniem tego podatku liczyć się będą musieli.

Podatek od zwykłej wartości sprzedażnej ma za sobą już długą historję walk w prasie, literaturze, samorządach i parlamentach, walk, które wszędzie kończyły się zwycięstwem zasady opodatkowania placów miejskich od ich wartości. W 1905 roku Pruski Minister Spraw Wewnętrznych, jednocześnie z wniesieniem ustawy o pozwoleniu gminom na skasowanie kontygentu, polecał wprowadzenie podatku od wartości, z czego skorzystało 150 większych i średnich miast. Dziś ten sposób pobierania podatku zastosowanym jest w całych Niemczech, pomimo, iż walka z nową metodą nie ustała. Jeszcze w 1913 roku niemiecki „Związek obrony własności ziemi” zażądał od parlamentu zniesienia tej metody, gdyż „działa ona niszcząco, wyrzuca słabego finansowo właściciela z domu i podwórza, zmusza mocnego finansowo właściciela placu do zbyt pośpiesznego zabudowania go, kasuje wewnątrz miast ostatnie ogrody”.

Zbadanie ponowne faktycznego materiału, przedstawionego przez Związek, wykazało, iż argumenty powyższe nie wytrzymują krytyki. Istotnie poważna sprawa ogrodów położonych w mieście da się załatwić przez zastosowanie odpowiednich ulg i kryterjów. To też żadna z setek gmin w Niemczech, które podatek ten wprowadziły, nie przestała go pobierać i wszystkie uznają, że wprowadzenie tego podatku nie przedstawia żadnych stron ujemnych.

Aczkolwiek oszacowanie wartości rynkowej nie jest rzeczą łatwą jednak jest łatwiejszą od szacowania dochodu netto, gdyż odbywa się w cyfrach zaokrąglonych, miejscowi ludzie taką ocenę „okrągłą” — zawsze podać umieją, a własny szacunek właściciela bardziej musi odpowiadać rzeczywistości niż przy określeniu dochodu, a to z tego względu, że określona w listach podatkowych ocena jest miarodajną przy zaciąganiu długów hipotecznych i w pewnej mierze przy sprzedaży.

Główną trudnością jest praktyczne ustalenie i ocena poczynionych przez właściciela melioracji, dobudówek i ulepszeń, które winny być w za-

sadzie wolne od opodatkowania, by podatek nie wpływał hamująco na ruch budowlano-meljoracyjny.

Anglja w 1910 r. po wielkich walkach w Izbie Lordów wprowadziła zasadę podatku od wartości do systemu podatkowego Państwowego. W kolonjach angielskich system ten od dawna jest wprowadzony; opierając się na zasadzie deklaracji właścicieli, kontrolowanej przez władze i na wzajemnem prawie i obowiązku kupna przez władze,—Nowa Zelandja i Australia osiągnęły bardzo pomyślne rezultaty. Miasta Stanów-Zjednoczonych, które już przed wojną stosowały ogólnie podatek od wartości w wysokości 16-18 od tysiąca, pobierają obecnie do 3% od wartości.

W Ameryce i Australji podatek jest pobierany od gołego gruntu po odtrąceniu wartości zabudowań i wszelkich meljoracji. Ta na pozór duża komplikacja techniczna jest w praktyce amerykańskiej rozwiązana bez wielkiego trudu. Stopa podatkowa, stosowana w Australji, jest progresywną i dochodziła przed wojną do 25⁰/₀₀ ze specjalną jeszcze podwyżką dla właścicieli niemieszkających w kraju.

Trzeba więc uznać, że podatek od wartości, polecony przez Ustawę w przedmiocie rozbudowy, jest niezmiernie ostrożnym: polecenie to dalekiem jest od wyrazistości i nakazów prawodawstwa Zachodu i Demokracji Zamorskich, zarówno, jak od skali, stosowanej w ich praktyce podatkowej, ważnem jest jednak jako wskazanie drogi, na którą wkroczyć muszą gminy, o ile istotnie chcą walczyć ze spekulacją gruntową.

M. POROWSKI.

Stan samorządu miejskiego w Polsce i braki w jego organizacji.

*Janowski
Kudziński* → *MS. Autor przedstawić w sprawie
nasz stan prawny*

Miasta nasze rozwijały się przed wojną w różnych warunkach, przy działaniu różnych prawodawstw i niejednakowej polityce w stosunku do miast polskich rządów zaborczych: stąd przedewszystkiem pochodzi różnica w stanie naszych miast.

Najwięcej zaniedbane są miasta b. Królestwa Kongresowego, które do wojny światowej pozbawione były zupełnie samorządu. Władze rosyjskie dopiero w dniu 30 marca 1915 r. ogłosiły u nas prawo o samorządzie miejskim, wydane w drodze, przewidzianej przez art. 87 rosyjskich ustaw zasadniczych, p. n. „Najwyżej zatwierdzonej uchwały Rady Ministrów o rozciągnięciu na miasta Królestwa Polskiego statutu miejskiego z dnia 11 czerwca 1892 r.” Prawo to nie weszło zupełnie w życie, gdyż władze rosyjskie wkrótce po wydaniu go opuściły całe Królestwo Polskie.

Samorząd, jakkolwiek niedostateczny, miasta b. Królestwa Kongresowego otrzymały za czasów okupacji w roku 1915—16. Po opuszczeniu kraju przez okupantów władze polskie wprowadziły samorząd miejski przez wydanie dekretu z dn. 13/XII 1918 r. o wyborach do rad miejskich na terenie b. Królestwa Kongresowego i dekretu z dnia 4 lutego 1919 r. o samorządzie miejskim, a następnie dekretu z d. 7 lutego 1919 r. o skarbowości gmin miejskich. Postanowienia tych dekretów obowiązują dotychczas.

Miasta b. zaboru austriackiego i pruskiego korzystały z samorządu już pod rządami zaborczymi. Ustrój samorządowy tych miast pozostał bez znaczniejszych zasadniczych zmian: miasta b. zaboru austriackiego rządzą się dotychczas ustawami z roku 1889 i 1896, oprócz Krakowa i Lwowa,

rzządzających się własnymi statutami — z roku 1870 (Lwów) i 1901 (Kraków), później częściowo zmienionymi; miasta b. zaboru pruskiego rządzą się dotychczas ustawą z roku 1853.

Zgodnie z duchem czasu został jednak zmieniony skład rad miejskich zarówno w miastach b. zaboru austriackiego, jak i pruskiego. W miastach b. zaboru austriackiego rozporządzeniem Polskiej Komisji Likwidacyjnej z d. 10 grudnia 1918 r. rady miejskie, wybrane, zgodnie z obowiązującymi przepisami, w 3-ch kołach wyborczych o równej liczbie mandatów, zostały uzupełnione przez t. z. 4-e Koło, do którego weszli przedstawiciele warstw społecznych, do tego czasu pozbawionych prawa udziału w samorządzie miejskim. W stosunku do miast b. dzielnicy pruskiej wprowadzono rozporządzeniem Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu z dnia 11 lutego 1919 r. (T. U. № 5) zasady wyborów do rad miejskich, analogiczne zasadom dekretu o wyborach do rad miejskich na terenie b. Królestwa Kongresowego z d. 13 grudnia 1918 r. Rozporządzeniem Ministra b. dzielnicy pruskiej z dnia 12 sierpnia 1921 r. wprowadzono zmiany w obowiązującym prawodawstwie o samorządzie miejskim i zarządzono wybory do rad miejskich we wszystkich miastach b. dzielnicy pruskiej na zasadach pięcioprzymiotnikowego prawa głosowania. Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 1921 r. dotychczasowe rady miejskie w b. dzielnicy pruskiej zostały rozwiązane, a na ich miejsce zostały wprowadzone od 1 stycznia 1922 r. nowe rady miejskie.

Faktyczny stan samorządu miejskiego, o ile chodzi o zasady jego organizacji, jest zatem obecnie następujący: na terenie b. Królestwa Kongresowego istnieją dotychczas rady miejskie, obrane na zasadzie dekretu z d. 13 grudnia 1918 r.; kadencja tych rad już się ukończyła (wybrane były do czasu uchwalenia nowej ustawy miejskiej przez Sejm, nie na dłużej jednak niż na trzy lata), Ustawą z dnia 30/III 1922 r. okres urzędowania tych rad został przedłużony do czasu wydania nowej ordynacji wyborczej dla miast.

W miastach b. zaboru austriackiego częściowo dotychczas urzędują rady miejskie, wybrane jeszcze przed wojną i uzupełnione tylko przez czwarte koło wyborcze; w innych miastach zostały dokonane nowe wybory na podstawie dawnej ordynacji wyborczej z dodaniem czwartego koła wyborczego, a w szeregu miast rady miejskie zostały rozwiązane i powołany tymczasowy komisaryczny zarząd miasta.

W b. dzielnicy pruskiej, jak to już zaznaczono wyżej, urzędują rady miejskie z wyborów w końcu 1921 roku.

Wreszcie na kresach wschodnich (województwa nowogródzkie, poleskie, wołyńskie, część województwa Białostockiego i Ziemia Wileńska) w szeregu

miast urzędują tylko magistraty, powstałe drogą nominacji na podstawie rozporządzenia Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich z dnia 27/VI 1919 r. o t. zw. tymczasowej ustawie miejskiej, zaś w pozostałych miastach urzędują rady miejskie i magistraty, wybrane na mocy rozporządzenia tegoż Zarządu z dnia 14/VIII 1919 r. o t. z. normalnej ustawie miejskiej.

W ustroju miast województwa śląskiego nie zostały dotychczas przez władze polskie wprowadzone żadne zasadnicze zmiany.

Wielki już czas jest, aby te różnorodne i zresztą przestarzałe przepisy zostały uchylone, i aby została wydana jednolita ustawa o ustroju miast Rzeczypospolitej Polskiej.

Nie potrzebujemy tu mówić o tem, jakie znaczenie mieć może ustawa o samorządzie miejskim dla rozwoju gospodarki miejskiej i dla samego Państwa, dla którego rozwój miast, jako ośrodków kultury, posiada pierwszorzędne znaczenie.

Aby przy tej pracy pójść właściwą drogą i odpowiednio do naszych warunków ująć sprawę organizacji samorządu miejskiego, należy, nie poprzestając jedynie na teoretycznych poglądach na daną sprawę, sięgnąć głębiej i przede wszystkim stworzyć dokładny obraz tego, w jakim stadium rozwoju znajdują się obecnie nasze miasta, w jakim stopniu miasta spełniają obecnie swe kulturalne zadanie, jakie rezultaty dała gospodarka miejska w poszczególnych dzielnicach przy działaniu różnego prawodawstwa oraz jaki jest dorobek samorządu miejskiego od czasu powstania Państwa Polskiego, zwłaszcza w b. Królestwie Kongresowem, w którym ustrój miast oparty jest na odpowiadającym nowoczesnym poglądom prawodawstwie.

Dokładnych danych o stanie miast we wszystkich działach gospodarki miejskiej, jak również o wynikach działalności samorządu miejskiego od czasu powstania Państwa Polskiego niestety dotychczas nie mamy.

Prace nad zebraniem tych danych podjęło w początku roku ubiegłego Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, rozpisując ankietę, która obejmuje ogólny obecny stan miast, ich wygląd, stan zdrowotny, kulturalny i t. d., ma na celu zebranie danych o wyniku działalności organów samorządu miejskiego za trzecie latie 1919 — 1921 r. oraz o wpływach i wydatkach miast w poszczególnych działach gospodarki miejskiej, o stanie zadłużenia miast, wartości majątków miejskich i t. d.

Jakkolwiek z jednej strony sama ankieta ogranicza się do najważniejszych i ogólnych danych, z drugiej strony szereg miast niewątpliwie nie sprostą zadaniu, aby nawet te ogólne dane przedstawić zupełnie dokładnie, to jednak ankieta ta posiadać może bardzo ważne znaczenie.

Stwierdzenie obecnego stanu miast daje możność śledzenia za ich rozwojem przez porównanie ze stanem na podstawie dalszych ankiet, które

niewątpliwie muszą być co pewien okres czasu zarządzane, z drugiej strony opublikowanie rezultatów ankiety może dać poszczególnym miastom wzory i służyć bodźcem do czynienia postępów w gospodarce miejskiej.

Ponieważ większość miast żądane dane Ministerstwu już przesłało, należy przypuszczać, że w niedługim czasie będą wiadome rezultaty ankiety.

Nie czekając nawet na rezultat ankiety, zgóry możemy powiedzieć, że stan naszych miast, zwłaszcza w b. zaborze rosyjskim, jest, ogólnie rzecz biorąc, niezadawalniający, i że gospodarka miejska w ciągu ostatnich trzech lat znaczniejszych postępów nie zrobiła. Przyczyną tego jest oczywiście przede wszystkim ogólny stan ekonomiczny państwa, spadek waluty, uniemożliwiający wszelką racjonalną gospodarkę i niedostateczność źródeł dochodowych samorządów miejskich. Musimy jednak zwrócić uwagę na jeszcze jeden bardzo ważny czynnik w gospodarce samorządowej, mianowicie na to, czy samorząd miejski jest wyposażony w odpowiednie siły, które przy pomyślnych warunkach ekonomicznych mogłyby istotnie przyczynić się do znacznego postępu w naszych miastach. Omówienie tej sprawy uważamy za konieczne ze stanowiska miast b. Królestwa Kongresowego, w których mamy już doświadczenie z nowoczesnym prawodawstwem, podczas gdy w innych dzielnicach obowiązują dawne przepisy prawne, częściowo tylko zmienione odpowiednio do nowoczesnych poglądów. Mówić więc będziemy o tem, któż jest obecnie budowniczym samorządu miejskiego w b. Królestwie Kongresowem, mianowicie jaki wynik dały wybory do rad miejskich na podstawie dekretu z dnia 13 grudnia 1918 r., jaki jest skład magistratów, wybranych przez rady miejskie i jaki jest skład urzędników miejskich.

Zanim przejdziemy do przedstawienia odnośnych danych, przypomnimy, że dekret o wyborach do rad miejskich z dnia 13 grudnia 1918 r. wprowadził zasadę pięcioprzymiotnikowego prawa głosowania, że, o ile chodzi o cenzus naukowy, od kandydata na radnego wymagana jest tylko umiejętność czytania i pisania po polsku. Na podstawie dekretu o samorządzie miejskim z dnia 4 lutego r. b. Magistrat jest wybierany przez radnych; wybór ten zatwierdzenia ani zgody władzy nadzorczej nie wymaga.

Burmistrza i jego zastępcę (prezydenta i zastępców w większych miastach) wybierają radni większością głosów, ławników zaś systemem proporcjonalnych wyborów. Co się tyczy pracowników miejskich, to mianowanie i zwalnianie ich należy do Magistratu.

Danych o składzie osobowym Rad miejskich i Magistratów tudzież składzie osobowym pracowników miejskich dla wszystkich miast b. Królestwa Kongresowego nie posiadamy. Z konieczności musimy się ograni-

czyć do 52 miast województwa warszawskiego (dane o jednym jeszcze mieście brakują), które stanowią więcej niż $\frac{1}{4}$ część wszystkich miast b. Królestwa Kongresowego. Z uwagi na to, że dane te dotyczą nie poszczególnych miast z różnych części b. Królestwa Kongresowego, lecz wszystkich miast (większych i mniejszych) na jednym zwartym terytorjum, sądzimy, że dają one możność uogólnić pogląd i wnioski w omawianej sprawie.

Otóż w 52 miastach województwa Warszawskiego wchodzi w skład Rad miejskich 1039 radnych. W liczbie tej znajduje się: 14 duchownych, 54 osoby, zaliczające się do wolnych zawodów, 115 urzędników, 15 właścicieli nieruchomości, 112 rolników, 301 kupców i przemysłowców, 322 rzemieślników, 51 robotników, 55 osób o nieokreślonym zawodzie.

Jeżeli wziąć pod uwagę, że stanowiący największe grupy wśród radnych kupcy i przemysłowcy oraz rzemieślnicy są w większości naszych miast elementem o niewysokim poziomie kulturalnym, to przyjdziemy do wniosku, że skład Rad miejskich posiada nieduży odsetek radnych, zdolnych do realnej pracy w samorządzie.

Pogląd ten znajduje potwierdzenie w danych, dotyczących wykształcenia radnych. Z liczby 1039 radnych 836 osób czyli 80,4% posiada wykształcenie niższe, 113 osób, czyli 10,9%—średnie, 63 osoby, czyli 6,1%—wyższe (danych o wykształceniu pozostałych 27 osób nie posiadamy). Cyfry te są bardzo wymowne, zwłaszcza jeżeli przyjąć pod uwagę, że wśród liczby osób z t. z. „niższem” wykształceniem znajduje się niewątpliwie znaczny odsetek osób z t. z. „domowem” wykształceniem, równoznacznem w większości wypadków umiejętności czytania i pisania. Pójdźmy jednak dalej i wyeliminujmy z ogólnej liczby 52 miast, miasta większe, liczące ponad 10,000 mieszkańców. Liczba tych miast w województwie warszawskim wynosi 12.

Dane o wykształceniu radnych osobno w miastach większych i mniejszych przedstawiają się następująco:

Liczba radnych z wykształceniem:

kategoria miast		niższem	średnim	wyższem	niewiadomem
do 10.000	absolut.				
mieszkańców	liczby	651	63	25	26
(40 miast)	%	85,1	8,2	3,3	3,4
ponad 10.000	absolut.				
mieszkańców	liczby	185	50	38	1
(12 miast)	%	67,5	18,2	14	0,3

Jeżeli wreszcie rozpatrzyć dane, dotyczące składu osobowego radnych w poszczególnych miastach, to przekonamy się, że z liczby 51 miast (z jednego miasta dane o wykształceniu radnych brakują) w 8 miastach nie ma ani jednego radnego nawet ze średnim wykształceniem, w 31 miastach procent radnych z niższym wykształceniem stanowi od 75 do 100%, w 11 miastach procent ten wynosi od 50 do 75% radnych i tylko w jednym mieście radni z niższym wykształceniem są w mniejszości.

Jakież rezultaty dały wybory do Magistratów, dokonane przez Rady miejskie o przedstawionym wyżej składzie? Wyżej już zaznaczyliśmy, a tu powtórzemy, że burmistrzów i ich zastępców wybierają radni większością głosów, ławników systemem proporcjonalnych wyborów; wybory te zatwierdzenia ani zgody władzy nadzorczej nie wymagają. Kandydat na burmistrza musi posiadać, o ile chodzi o cenzus naukowy, wykształcenie w zakresie polskiej szkoły ludowej, ławnicy muszą posiadać jedynie umiejętność czytania i pisanie po polsku.

Skład Magistratów w miastach województwa warszawskiego wygląda następująco:

a) pod względem zawodów: 3 duchownych, 18 osób, zaliczających się do wolnych zawodów, 37 urzędników, 15 właścicieli nieruchomości, 35 rolników, 54 kupców i przemysłowców, 38 rzemieślników, 2 robotników i 36 osób o nieokreślonym zawodzie — razem 238 osób.

Magistraty są, jak widzimy, dokładnem odbiciem Rad miejskich z nieznacznymi tylko odchyleniami.

b) pod względem wykształcenia: 162 osoby, (68%) z niższym wykształceniem, 48 osób (20,2%), ze średnim wykształceniem, 22 osoby, (9,2%) z wyższym wykształceniem, (wykształcenie 6 osób niewiadome).

Wyliminujmy teraz, jak to uczyniliśmy już wyżej w stosunku do radnych, miasta ponad 10.000 mieszkańców; otrzymamy wtedy następujące dane:

Liczba członków Magistratów z wykształceniem:

kategoria miast		niższem	średniem	wyższem	niewiadomem
do 10.000	absolut.				
mieszkańców	liczby	139	30	6	6
(40 miast)	%	76,8	16,6	3,3	3,3
ponad 10.000	absolut.				
mieszkańców	liczby	23	18	16	—
(12 miast)	%	40,4	31,6	28	—

Skład magistratów pod względem wykształcenia przedstawia się w poszczególnych miastach nie wiele lepiej, niż skład Rad miejskich. Wprawdzie w 12 miastach członkowie Magistratów z niższem wykształceniem stanowią mniejszość, jednak jest aż 16 miast, w których członkowie Magistratu posiadają wyłącznie niższe wykształcenie; z pozostałych miast — w 13 miastach członkowie Magistratów z niższem wykształceniem stanowią od 75 do 100%, a w 9 miastach — od 50 do 75%.

Jakiż jest skład burmistrzów (prezydentów), którzy, jako przewodniczący Magistratów, mogliby nadać właściwy kierunek gospodarce miejskiej i zmniejszyć ujemne skutki nieodpowiedniego składu Magistratów?

Dane o zawodzie burmistrzów niestety posiadamy tylko dla 37 miast, zaś o wykształceniu dla 49 miast.

W 37 miastach województwa warszawskiego burmistrzami (prezydentami) są: 3 inżynierów, 1 technik, 1 lekarz, 16 urzędników, 1 gorzelany, 1 handlowiec, 2 aptekarzy, 7 rolników, 4 właścicieli nieruchomości i 1 kłodziej.

W 45 miastach posiadają burmistrze następujące wykształcenie: 23 osoby (46,9%) niższe, 17 osób (34,7%) — średnie i 9 osób (18,4%) — wyższe.

Dla uzupełnienia obrazu podajemy również dane o składzie zastępców burmistrzów (prezydentów). Dane o zawodzie zastępców burmistrzów posiadamy z 37 miast, zaś o wykształceniu z 45 miast. W miastach tych zastępcami burmistrzów są: 1 technik, 1 adwokat, 1 obrońca sądowy, 1 sędzia pokoju, 2 nauczycieli, 5 urzędników, 1 dyrektor banku, 1 handlowiec, 2 kupców, 12 rolników, 1 właściciel nieruchomości, 1 mechanik, 1 studniarz, 1 fryzjer, 1 stolarz, 1 murarz, 3 szewców, 1 hutnik i 1 rzemieślnik (bez bliższego określenia zawodu). Wykształcenie zastępcy burmistrzów mają następujące: 31 osoba (68,8%) — niższe, 10 osób (22,2%) — średnie i 4 osoby (9%) — wyższe.

Kończąc przegląd składu osobowego Rad miejskich i Magistratów w województwie warszawskiem nadmienimy, że w 4 miastach tego województwa zarówno w Radach miejskich, jak i w Magistratach tychże miast niema ani jednej osoby z wykształceniem ponad elementarne.

Przechodzimy teraz do omówienia sprawy urzędników miejskich. Przedewszystkiem zaznaczmy, że sprawy organizacji biur Magistratów, sprawy przyjmowania i zwalniania pracowników miejskich, zasady urzędowania w Magistratach należą do wyłącznej kompetencji organów miejskich bez potrzeby odnoszenia się w tych sprawach do władzy nadzorczej.

Korzystając z tych uprawnień, a nie mając żadnych ogólnych wskazówek ze strony władzy nadzorczej, Magistraty zorganizowały swe biura na różnych zasadach, a często niewątpliwie bez żadnych zasad.

O ile chodzi o liczbę zatrudnionych w Magistratach urzędników, to jedno z miast województwa warszawskiego nie ma ani jednego urzędnika, kilka miast ma po jednym urzędniku. Miasta o jednakowej wielkości zatrudniają różną liczbę urzędników (zależy to niewątpliwie od udziału w pracach w Magistracie członków Magistratów); w niektórych miastach członkowie Magistratu poza udziałem w posiedzeniach Magistratu pełnią faktycznie funkcje urzędników, w innych miastach natomiast członkowie Magistratu pracują tylko dorywczo.

Co do wykształcenia urzędników miejskich, to i w danej sprawie wiadomości ze wszystkich miast województwa warszawskiego nie posiadamy. Posiadane dane o urzędnikach z 35 miast również nie mogą pretendować do zupełnej dokładności. Niewątpliwem jednak jest, że w 5 miastach urzędnikami miejskimi są osoby wyłącznie z niższym wykształceniem, w 6 miastach wśród urzędników są osoby z nieukończonym średnim wykształceniem (kilka klas średniej szkoły), w 11 miastach są urzędnicy ze średnim wykształceniem, zaś w 12 miastach wśród urzędników są osoby nawet z wyższym wykształceniem (w szeregu wypadków niewątpliwie mowa tu o lekarzach, weterynarzach i t. p. — a nie biurowych urzędnikach). W jednym mieście jak wspomnieliśmy, urzędników wcale niema.

Dane te, jakkolwiek, powtarzamy, nie zupełnie wyczerpujące, dają jednak podstawę do wyrażenia poglądu, że nietylko skład Rad miejskich i Magistratów, lecz również i skład urzędników miejskich pozostawia wiele do życzenia.

Jakie są skutki przedstawionego stanu rzeczy?

Na podstawie dotychczasowej działalności organów miejskich możemy wyrazić pogląd, że w szeregu miast organy miejskie poprostu nie zdają sobie nawet sprawy ze swych obowiązków. Tam, gdzie członkowie Magistratu zdają się rozumieć potrzeby Samorządu, napotykają oni na opór nieuświadomionej większości radnych i, nie posiadając u radnych należnego autorytetu, nie umiając przekonać radnych o potrzebie najniezbędniejszych urządzeń (oświetlenie miasta, budowa łaźni i t. p.), pozostają bezradni, gdyż nie przysługuje im prawo odnieść się do władzy przełożonej o rozstrzygnięcie sprawy. Cóż może zdziałać szczególnie w tak ciężkich warunkach, jak obecnie, niemający przygotowania Magistrat, przy nieodpowiednich urzędnikach i większości radnych, nie odczuwających nawet potrzeb samorządu. W tych warunkach nie są zupełnie lub też są niewłaściwie wykonywane przez samorząd miejski ustawowe obowiązki, nie mówiąc już o wykonywaniu zadań poza sprawami, już ustawowo uregulowanymi.

Z powodu nieodpowiedniego składu organów miejskich, w szczególności zaś Magistratów, wzajemny stosunek tych organów i władzy nadzor-

czej przybiera częstokroć niewłaściwy charakter. Z jednej strony niski poziom umysłowy członków Magistratu powoduje bezkrytyczne nieraz wykonywanie zarządzeń władzy przełożonej, w innych zaś wypadkach najbardziej uzasadnione i legalne zarządzenie tej władzy napotyka na opór z powodu nierozumienia przez organy samorządowe istoty samorządu, stosunku organów samorządu do władzy nadzorczej, uprawnień tej władzy, i oczywiście wszystko to, powodując konieczność stosowania środków represyjnych, opóźnia wykonanie zarządzenia i szkodzi sprawie. Nadmienić musimy, że dotychczasowe prawodawstwo, a w szczególności dekret o samorządzie miejskim, uprawnienia władzy nadzorczej w stosunku do organów samorządu miejskiego określa w nader ogólnej formie i zawiera pod tym względem poważne luki.

W związku z omawianą sprawą składu organów miejskich wspomniemy również o skarbowości gmin miejskich. Wiadomo, że na podstawie dekretu o skarbowości gmin miejskich z dnia 7 lutego 1919 r. organy miejskie mają prawo wprowadzać samoistne podatki na podstawie statutów, zatwierdzonych przez władze nadzorcze. Statuty podatkowe, obciążające mieszkańców gminy, oczywiście muszą być bardzo umiejętnie i dokładnie opracowane, aby z jednej strony nie gwałciły ogólnych zasad skarbowości, nie wkraczały w sferę finansów państwowych, i wreszcie aby usunięta była wszelka dowolność przy ich stosowaniu. Opracowanie statutu podatkowego wymaga znajomości ogólnych zasad prawa i odnosnych przepisów skarbowych, czego trudno oczekiwać od samorządowych sił o przedstawionym wyżej składzie. Stąd też w poszukiwaniu za źródłami dochodowymi gminy miejskie uciekają się do najdziwniejszych nieraz pomysłów; przedstawiane do zatwierdzenia statuty podatkowe wymagają częstokroć gruntownej przeróbki przez władzę nadzorczą, przez co przedewszystkiem opóźnia się załatwienie sprawy, zaś władza nadzorcza narażona jest na zarzuty, że gwałci wolę przedstawicielstwa miejskiego, domagając się zmian przyjętych przez niego zasad opodatkowania.

W przedstawionym wyżej stanie rzeczy władza nadzorcza nie jest w możności zająć się swą właściwą rolą — być stróżem prawa i wykonywać nadzór z jednej strony nad legalnością uchwał organów miejskich, z drugiej strony nad tem, aby organy miejskie wykonywały swe obowiązki, a przedewszystkiem zająć się pracą organizacyjną, wskazywać drogi, któremi samorząd w naszych warunkach winien kroczyć, ułatwiać mu to zadanie przez wydawanie wzorowych statutów w zakresie organizacji, skarbowości, przepisów o zasadach budżetowania i o rachunkowości komunalnej i t. p.

Musimy tu zaznaczyć, że przy obecnym składzie Magistratów i pra-

cowników miejskich nie zawsze skuteczne byłoby nawet wydawanie szczegółowych instrukcji i wzorowych statutów przez władzę nadzorczą. Były wypadki, że nawet większe miasta nie zdołały opracować odpowiednich wniosków podatkowych na podstawie wzorowego szczegółowego statutu i zachodziła konieczność udzielenia wyjaśnień, aby usunąć poważne nieporozumienia.

Nieodpowiedni skład organów miejskich, słabe wyniki ich działalności wywołuje niekiedy wśród obywateli brak zrozumienia potrzeby samorządu i traktowanie zarządów miejskich, jako źródła niepotrzebnych wydatków i zbyteczne obciążenie kieszeni obywateli. Jako przykład, przytoczymy taki wypadek, że obywatele jednego z miast zwracają się do władzy nadzorczej, aby skasowała w ich mieście magistrat, jako zjawisko wojenne (miasto zostało utworzone przez okupantów), całkiem niepotrzebne w pokojowych warunkach. Jakąż drogą należy pójść przy opracowaniu ustawy miejskiej, aby samorząd miejski stał się tem, czem być powinien, mianowicie fundamentem, na którym oprzeć się ma Państwo i któremu Państwo będzie mogło z całym zaufaniem powierzyć wykonywanie znaczniejszej części swych zadań? Stworzyć zdrową organizację samorządu, w szczególności samorządu miejskiego, dostosowaną do naszych warunków, naszego małego przygotowania i doświadczenia na tem polu, rozszerzyć jego zakres działania, włożyć na niego obowiązki, zarazem wyposażając go w prawa i czyniąc go naprawdę władzą lokalną, jest koniecznością państwową.

Oczywiście nie mamy tu możności w niniejszej pracy omówić szerzej zasad ustawy miejskiej. Ograniczymy się tedy do niektórych zasadniczych kwestji, znajdujących się w związku z przedstawionym wyżej obecnym stanem składu organów miejskich, ich wzajemnego stosunku i stosunku do władzy nadzorczej. — Pogląd na tą sprawę ujmujemy w następujących punktach:

- 1) Organ uchwałodawczy gminy, (rada miejska) winna być wyrazicielem poglądów i woli szerokich mas ludności, w równym stopniu zainteresowanych w racjonalności gospodarki gminnej. Wybory do rad miejskich winny odbywać się na zasadach pięcioprzymiotnikowego prawa głosowania. Żadne specjalne ograniczenia ani co do wieku ani co do wykształcenia wyborców nie powinny mieć miejsca. Pogląd, że przy wyborach do rad miejskich wymagać należy od wyborców większych kwalifikacji, niż przy wyborach do Sejmu, uważamy za nieuzasadniony. Utrzymany natomiast winien być nadal przepis, że radni muszą posiadać umiejętność czytania i pisania po polsku. Rada miejska, powołana do uchwalenia budżetu, będącego podstawą gospodarki gminnej, do nakładania ciężarów na obywa-

teli miasta i do kontrolowania działalności zarządu, winna być zarazem w naszych warunkach szkołą wyrobienia społecznego.

2) Członkowie zarządu gminnego (magistratu) winni posiadać odpowiednie do swego stanowiska kwalifikacje. Dotychczasowy cenzus burmistrzów i ławników, określony w dekreście o samorządzie miejskim, uważamy za zbyt niski. Rządzić może w gminie ten, kto jest zdolny do rządzenia, kto posiada przygotowanie teoretyczne i praktyczne, aby wiedział co ma robić na swym stanowisku, w jaki sposób zadania wykonać i jak zdobyć potrzebne do tego środki. Kwalifikacje członków magistratu nie mogą być określane jednakowo dla wszystkich kategorii miast.

Uznajemy słuszność wypowiedzanego poglądu, że ciało kolegjalne, jakim jest rada miejska, nie może samo decydować o kwalifikacjach kandydatów na członków magistratów i stąd przychodzimy do wniosku, że o składzie magistratu nie może decydować tylko sama rada miejska przez ich wybór. Rada miejska, wybierając magistrat, daje wyraz swego zaufania do wybranych osób, zaś kwalifikacje ich winna zbadać jeszcze władza, powołana przez ustawy do wykonywania nadzoru nad samorządem. Za działalność samorządu ponosi odpowiedzialność nie tylko przedstawicielstwo miejscowe, lecz i władza nadzorcza, która wobec tego winna w formie zatwierdzenia wyborów przez radę miejską członków magistratu mieć udział w organizacji magistratu.

3) Wybór wszystkich członków magistratu dokonywać się winien większością głosów radnych przy obecności wszystkich radnych, a przynajmniej kwalifikowanej większości. Członkowie magistratu nie mogą uważać się za pełnomocników poszczególnych grup radnych, co ma miejsce obecnie przy proporcjonalnych wyborach, lecz winni opierać się na zaufaniu rady miejskiej.

4) Ustąpienie członków magistratu wymaga zgody rady miejskiej i władzy nadzorczej.

Magistrat i rada miejska urzędują razem dopóty, dopóki rada miejska ma zaufanie do magistratu. W razie odmowy zaufania magistratowi władza nadzorcza winna po przeprowadzeniu dochodzenia i uznaniu słuszności stanowiska rady złożyć z urzędu magistrat. O ile działalność magistratu nie daje podstaw do usunięcia go, władza nadzorcza winna mieć prawo rozwiązania rady miejskiej i przez zarządzenie nowych wyborów odwołania się do woli wyborców.

5) Stanowisko członków Magistratu winno być płatne; członkowie magistratu winni posiadać prawo do emerytury. Praca w magistracie z chwilą przyjęcia przez członka magistratu wyboru winna być traktowana jako obowiązek publiczny i nie może mieć charakteru dorywczego.

6) Magistrat winien z mocy ustawy posiadać pewną samodzielność; nie może być on jedynie powołnem narzędziem w rękach rady miejskiej. Ustawa winna nadać magistratowi prawo żądania od rady miejskiej rewizji jej uchwał oraz prawo przedkładania pewnych kategorii spraw do rozstrzygnięcia władzy nadzorczej, o ile nie doszło w tych sprawach do porozumienia między radą miejską i magistratem.

7) Urzędnicy miejscy przyjmowani są przez magistrat. Stosunek urzędników miejskich do gminy musi być uznany, jako stosunek publiczno-prawny. Ustawa, względnie wydane na jej podstawie rozporządzenie wykonawcze, określi jakie czynności w samorządzie miejskim wymagają wykwalifikowanych urzędników i jakie mianowicie kwalifikacje będą niezbędne.

Stabilizacja tych urzędników dokonywana być winna za zgodą władzy nadzorczej. Licząc się z trudnościami, jakie mogą powstać przez wymaganie od członków magistratów i pewnej kategorii pracowników miejskich kwalifikacji naukowych, ustawa winna pozostawić władzy nadzorczej prawo uznania w wyjątkowych wypadkach kandydata za odpowiedniego jedynie na podstawie zdobytego przez niego doświadczenia w pracy na polu społecznem.

Celem przysporzenia samorządowi potrzebnych sił winny być organizowane w szerokim zakresie kursy samorządowe, od ukończenia których można uzależnić otrzymanie stanowiska, lub pozostawienie na stanowisku w magistracie.

W ten sposób proponujemy ustanowić dość dużą zależność magistratów od władzy nadzorczej, zwiększyć wpływ tej władzy na bieg spraw samorządowych, uważając to za konieczne ze względów ogólnopństwowych i ze względów na dobro samej gospodarki miejskiej.

Obaw, że władza nadzorcza będzie nadużywać swych uprawnień, lub stosować je za szkodą dla samorządu, nie żywimy, skoro dla każdego otwarta jest droga do Najwyższego Trybunału Administracyjnego, powołanego do orzekania o legalności zarządzeń władz administracyjnych, zarówno w zakresie administracji rządowej, jak i samorządowej.

Skorowidz dekretów, ustaw, rozporządzeń i okólników

za czas od 1/VII do 31/XII 1922 r. dotyczących samorządu miejskiego.

- 1) Obwieszczenie w sprawie omyłek w ustawie z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. R. P. № 44 poz. 267).
Dz. U. R. P. № 101/1922 r. poz. 935.

I. Organizacja.

- 1) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 11 lipca 1922 r. w przedmiocie zniesienia Komisarjatu Rządu w Lublinie.

Dz. U. R. P. № 56/1922 poz. 510.

- 2) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 sierpnia 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na województwa: nowogrodzkie, poleńskie i wołyńskie oraz powiaty: grodzieński i wołkowyski województwa białostockiego mocy obowiązującej dekretów o tymczasowej ordynacji wyborczej dla sejmików powiatowych, o tymczasowej ordynacji powiatowej o skarbowości powiatowych związków komunalnych i ustawy w sprawie delegatów od miast w sejmikach powiatowych.

Dz. U. R. P. № 72/1922 poz. 651.

- 3) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 10 sierpnia 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na ziemię Wileńską mocy obowiązującej dekretów o tymczasowej ordynacji wyborczej dla sejmików powiatowych, o tymczasowej ordynacji powiatowej o skarbowości powiatowych związków komunalnych i ustawy w sprawie delegatów od miast w sejmikach powiatowych.

Dz. U. R. P. № 72/1922 poz. 652.

II. Utworzenie miast, zmiany granic, rozdział majątku,
związki specjalne.

1) Rozporządzenie Rady Min. z d. 26/VI 1922 r. o rozszerzeniu granic m. Nasielska.

Dz. U. R. P. № 49/1922 poz. 434.

2) Rozporządzenie Rady Min. z d. 26/VI 1922 r. o rozszerzeniu granic m. Grójca.

Dz. U. R. P. № 49/1922 poz. 435.

3) Rozporządzenie Rady Min. z d. 1 lipca 1922 r. o rozszerzeniu granic miasta Krupie.

Dz. U. R. P. № 52/1922 r. poz. 472.

4) Rozporządzenie Rady Min. z d. 1 lipca 1922 r. o rozszerzeniu granic miasta Chorzele.

Dz. U. R. P. № 52/1922 r. poz. 473.

5) Rozporządzenie Rady ministrów z d. 25 lipca 1922 r. o rozszerzeniu granic miasta Kałuszyna.

Dz. U. R. P. № 65/1922 r. poz. 586.

6) Ustawa z d. 28 lipca 1922 r. w przedmiocie uzupełnienia ustawy z d. 23 marca 1922 r. o uzdrowiskach (Dz. U. R. P. № 31 poz. 254).

Dz. U. R. P. № 67/1922 r. poz. 605.

7) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 4 kwietnia 1922 r. o rozszerzeniu granic miasta Włoszczowy.

Dz. U. R. P. № 77/1922 r. poz. 693.

8) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 7 września 1922 r. o rozszerzeniu granic m. Radomia.

Dz. U. R. P. № 77/1922 r. poz. 696.

9) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 7 września 1922 r. o włączeniu do miasta Rychwała lasów rychwalskich oraz miejscowości: folwark Starawieś Rychwalska, Odpadki, Starawieś Rychwalska, kolonja Michałów i folwark Józefów.

Dz. U. R. P. № 77/1922 r. poz. 697.

10) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 24 sierpnia 1922 r. o rozszerzeniu granic miasta Skierniewic.

Dz. U. R. P. № 78/1922 r. poz. 706.

11) Rozporządzenie Ministra spraw wewnętrznych z d. 12 września 1922 r. o utworzeniu miasta Kostopola w powiecie Rówieńskim.

Dz. U. R. P. № 82/1922 r. poz. 733.

12) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 1922 r. o rozszczeniu granic miasta Przemyśla.

Dz. U. R. P. № 85/1922 r. poz. 765.

13) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 października 1922 r. o utworzeniu miasta Szczekocina w powiecie włoszczowskim.

Dz. U. R. P. № 95/1922 r. poz. 876.

14) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 listopada 1922 r. o rozszerzeniu granic m. Kłobucka.

Dz. U. R. P. № 105/1922 r. poz. 975.

15) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 listopada 1922 r. o utworzeniu miasta Serocka w powiecie Pułuskim.

Dz. U. R. P. № 106/1922 r. poz. 981.

16) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 6 grudnia 1922 r. o rozszerzeniu granic miasta Goniądza w powiecie białostockim.

Dz. U. R. P. № 115/1922 r. poz. 1032.

III. Ordynacja wyborcza do Sejmu i Senatu.

1) Ustawa z d. 28 lipca 1922 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu.

Dz. U. R. P. № 66/1922 r. poz. 590.

2) Ustawa z d. 28 lipca 1922 r. Ordynacja wyborcza do Senatu.

Dz. U. R. P. № 66/1922 r. poz. 591.

3) Uchwała z d. 28 lipca 1922 r. o terminie pierwszych wyborów do Sejmu i Senatu na zasadzie nowej ordynacji wyborczej.

Dz. U. R. P. № 66/1922 r. poz. 592.

4) Dekret z d. 18 sierpnia 1922 r. o rozszerzeniu wyborów do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 66/1922 r. poz. 593.

5) Ustawa z d. 5 sierpnia 1922 r. w sprawie wolności zgromadzeń przedwyborczych.

Dz. U. R. P. № 66/1922 r. poz. 594.

6) Rozporządzenie wykonawcze Min. Spraw. Wewnętrznych z dnia 18 sierpnia 1922 r. do ustawy z d. 28 lipca 1922 r. zawierającej ordynację wyborczą do Sejmu, oraz ustawy z dnia 28 lipca, zawierającej ordynację wyborczą do Senatu.

Dz. U. R. P. № 66/1922 r. poz. 595.

7) Ustawa z d. 27 lipca 1922 r. Regulamin Zgromadzenia Narodowego dla wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej.

Dz. U. R. P. № 66/1922 r. poz. 596.

8) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 lipca 1922 r. w przedmiocie ordynacji wyborczej do Sejmu Śląskiego.

Dz. U. R. P. № 59/1922 r. poz. 527.

9) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 29 lipca 1922 r. w przedmiocie tekstu dekretu o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego w brzmieniu obowiązującym przy wyborach do Sejmu Śląskiego.

Dz. U. R. P. № 59/1922 r. poz. 528.

10) Dekret o zarządzeniu wyborów do Sejmu Śląskiego.

Dz. U. R. P. № 59/1922 r. poz. 529.

11) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 23 sierpnia 1922 r. uzupełniające rozporządzenie wykonawcze z d. 18 sierpnia 1922 r. do ustawy z d. 28 lipca 1922 r. zawierającej ordynację wyborczą do Sejmu oraz ustawy z dnia 28 lipca 1922 r. zawierającej ordynację wyborczą do Senatu.

Dz. U. R. P. № 70/1922 r. poz. 632.

12) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 23 sierpnia 1922 r. uzupełniające rozporządzenie wykonawcze z d. 18 sierpnia 1922 r. do ustawy z d. 28 lipca 1922 r. zawierającej ordynację wyborczą do Sejmu oraz ustawy z d. 28 lipca 1922 r. zawierającej ordynację wyborczą do Senatu.

Dz. U. R. P. № 70/1922 r. poz. 632.

13) Sprostowanie w Dz. U. R. P. № 66, poz. 593 w Kalendarzu wyborczym, dołączonym do Dekretu Naczelnika Państwa z d. 18 sierpnia 1922 r. o zarządzeniu wyborów do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 74/1922 r. str. 1277.

14) Ustawa z d. 21 września 1922 r. o zmianie ustawy z d. 28 lipca 1922 r.: Ordynacja wyborcza do Sejmu (Dz. U. R. P. № 66, poz. 590).

Dz. U. R. P. № 81/1922 r. poz. 723.

15) Rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych z d. 27 września 1922 r. w przedmiocie kalendarza wyborczego.

Dz. U. R. P. № 81/1922 r. poz. 724.

16) Dekret o zwołaniu Sejmu i Senatu.

Dz. U. R. P. № 100/1922 r. poz. 914.

17) Okólnik (119) Ministra Spraw Wewnętrznych do wszystkich Starostów w sprawie podziału na obwody głosowania.

Dz. U. M. S. W. № 7/1922 r. poz. 245.

18) Okólnik (124) Min. Spraw Wewnętrznych do wszystkich wojewodów, Delegata rządu w Wilnie i Komisarza Rządu m. st. Warszawy w sprawie uzupełnienia okólnika № 119 z dnia 2 sierpnia 1922 r.

Dz. U. M. S. W. № 7/1922 r. poz. 250.

19) Okólnik (125) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do wszystkich wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie oraz Komisarza Rządu w Warszawie w sprawie czynności wyborczych, ciążących na władzach administracyjnych.

Dz. U. M. S. W. № 7/1922 r. poz. 251.

IV. Zarząd majątkiem gminnym.

Ustawa z dnia 26 września 1922 r. w przedmiocie częściowej zmiany ustawy niemieckiej z d. 14 sierpnia 1876 r. dotyczącej zarządu lasów, należących do gmin i zakładów publicznych.

Dz. U. R. P. № 92/1922 r. poz. 848.

V. Skarbowość.

Normy. — Budżet. — Dodatki do podatków państwowych. — Podatki samodzielne.

1) Ustawa z d. 4 sierpnia 1922 r. w przedmiocie przywrócenia mocy obowiązującej ustawy z dnia 10 maja 1921 r. o regulowaniu podatków od spożycia, zużycia, względnie produkcji na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. R. P. № 41 poz. 248) do dn. 31 grudnia 1922 r.

Dz. U. R. P. № 67/1922 r. poz. 607.

2) Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 15 września 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na obszar Ziemi Wileńskiej niektórych przepisów z dziedziny opłat stemplowych.

Dz. U. R. P. № 84/1922 r. poz. 755.

3) Ustawa z dnia 21 września 1922 r. w przedmiocie uchylenia podatków (opłat) od przyrostu wartości oraz o pobieraniu przez ciała samorządowe opłat od umów o przejście własności nieruchomości.

Dz. U. R. P. № 88/1922 r. poz. 785.

4) Ustawa z d. 26 września 1922 r. o zmianie ustawy z dnia 20 grudnia 1905 r. o pobieraniu na obszarze b. Galicji opłat szynkarskich (Dz. Ust. Kr. z r. 1906 № 11) oraz ustawy z dnia 13 lutego 1903 r. o pobieraniu na tymże obszarze opłaty konsumcyjnej od piwa. (Dz. Ust. Kr. № 24).

Dz. U. R. P. № 90/1922 r. poz. 831.

5) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 października 1922 r. w przedmiocie zmian w opodatkowaniu wina musującego na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 92/1922 r. poz. 849.

6) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 11 października 1922 r. w przedmiocie zmian w postanowieniach o opodatkowaniu piwa na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 92/1922 r. poz. 851.

7) Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 16 października 1922 r. w celu wykonania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 2 października 1922 r. w przedmiocie zmian w opodatkowaniu wina musującego na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 93/1922 r. poz. 868.

8) Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 16 października 1922 r. w celu wykonania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 października 1922 r. w przedmiocie zmian w postanowieniach o opodatkowaniu piwa na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 93/1922 r. poz. 869.

9) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 października 1922 r. w sprawie ujednostajnienia opodatkowania węgla na obszarze Rzeczypospolitej.

Dz. U. R. P. № 99/1922 r. poz. 909.

10) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1922 roku w przedmiocie zmian w postanowieniach o opodatkowaniu spirytusu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 104/1922 r. poz. 953.

11) Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 21 listopada 1922 roku w celu wykonania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1922 r. w przedmiocie zmian w postanowieniach o opodatkowaniu spirytusu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 104/1922 r. poz. 967.

12) Okólnik (116) Ministra Spraw Wewnętrznych do wszystkich Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie w sprawie uzupełnienia okólnika № 86.

Dz. U. M. S. W. № 7/1922 r. poz. 242.

13) Okólnik (153) Ministra spraw Wewnętrznych do wszystkich Wojewodów: w Warszawie, Łodzi, Lublinie, Kielcach, Białymstoku i Brześciu n/B., Magistratu m. stoł. Warszawy i Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie w sprawie realizowania podatku miejskiego od ładunków kolejowych.

Dz. U. M. S. W. № 9/1922 r. poz. 326.

14) Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 5 czerwca 1922 roku w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej rozporządzeń Ministra Skarbu obowiązujących na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej lub w poszczególnych jej dzielnicach w dziale podatków pośrednich.

Dz. U. M. Skarbu № 19/1922 r. poz. 303.

15) Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 17 lipca 1922 r. w przedmiocie poboru na rzecz Skarbu Państwa dodatku do podatku budynkowego na obszarze województwa poznańskiego i pomorskiego.

Dz. U. M. Skarbu № 20/1922 r. poz. 326.

16) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 1922 roku w sprawie rozciągnięcia na obszar Spisza i Orawy mocy obowiązującej ustaw o państwowych podatkach bezpośrednich obowiązujących na obszarze b. zaboru austriackiego.

Dz. U. M. Skarbu № 25/1922 r. poz. 410.

VI. Współdziałanie w sprawach skarb. administracji.

1) Rozporządzenie Min. Skarbu z d. 19 czerwca 1922 r. w przedmiocie przekazania miejskiej komisji szacunkowej wymiaru podatku dochodowego na obszarze m. Łodzi.

Dz. U. R. P. № 50/1922 r. poz. 445.

VII. Organizacja władz skarbowych.

1) Rozporządzenie Min. Skarbu z d. 19 czerwca 1922 r. o zwinięciu kas skarbowych, istniejących poza siedzibą inspektoratów skarbowych w Małopolsce.

Dz. U. R. P. № 51/1922 r. poz. 464.

2) Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 30 sierpnia 1922 r. o zwinięciu Kas skarbowych, istniejących poza siedzibą inspektoratów skarbowych w Małopolsce.

Dz. U. R. P. № 75/1922 r. poz. 683.

3) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 czerwca 1922 r. w przedmiocie tymczasowego ustroju władz skarbowych na ziemi Wileńskiej i rozciągnięcia na tę ziemię niektórych ustaw i rozporządzeń.

Dz. U. M. Skarbu № 19/1922 r. poz. 293.

4) Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 11 lipca 1922 r. w przedmiocie utworzenia izby skarbowej i urzędów skarbowych na obszarze ziemi Wileńskiej.

Dz. U. M. Skarbu № 19/1922 r. poz. 294.

5) Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 4 października 1922 r. w przedmiocie częściowej reorganizacji władz podatkowych I instancji na obszarze izby skarbowej we Lwowie.

Dz. U. M. Skarbu № 26/1922 r. poz. 447.

VIII. Sprawy wodne, kanalizacja, wodociągi.

1) Ustawa wodna z d. 19 września 1922 r.

Dz. U. R. P. № 102/1922 r. poz. 936.

IX. Zakłady i urządzenia publiczne.

1) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 18 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z d. 15 lipca 1920 r. o zmianie cen za dostarczenie energii elektrycznej na województwa: nowogródzkie, poleskie i wołyńskie oraz na powiaty: białowieski, grodzieński i wołkowyski województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 60/1922 r. poz. 538.

2) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 18 lipca 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy z d. 15 lipca 1920 r. o zmianie cen za dostarczenie energii elektrycznej na ziemię Wileńską.

Dz. U. R. P. № 69/1922 r. poz. 620.

3) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 12 lipca 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych o urządzeniu i utrzymaniu zakładów kąpielowych publicznych.

Dz. U. R. P. № 77/1922 r. poz. 698.

X. Reforma rolna.

1) Pismo Okólne Głównego Urzędu Ziemskiego Do O. U. Z. w Białymstoku i Lublinie w sprawie parcelacji popówek (№ 3325 p. o. z d. 25/VI 1922 r.).

Dz. U. G. U. Z. № 9/1922 r.

2) Pismo Okólne Głównego Urzędu Ziemskiego Do Okręgowych Urzędów Ziemskich w Grodnie, Pińsku i Łucku w sprawie rządowej parcelacji na Kresach Wschodnich (№ 4163/p. o. z. d. 28/VI 1922 r.).

Dz. U. G. U. Z. № 9/1922 r.

XI. Wywłaszczenie.

1) Dekret z d. 29 sierpnia 1922 r. o wywłaszczeniu gruntów pod budowę kolei wąskotorowej Szydłowiec — Chlewiska.

Dz. U. R. P. № 73/1922 r. poz. 658.

2) Dekret z d. 9 września 1922 r. o wywłaszczeniu gruntów na rzecz rozszerzenia cmentarza grzebalnego w m. Radomiu.

Dz. U. R. P. № 78/1922 r. poz. 701.

3) Dekret z d. 28 września 1922 r. o wywłaszczeniu gruntów na rzecz budowy normalnotorowej bocznicy kolejowej od stacji Zgierz do fabryk, należących do Spółki Akcyjnej „Przemysł Chemiczny w Polsce”.

Dz. U. R. P. № 88/1922 r. poz. 784.

4) Dekret z d. 9 grudnia 1922 r. o wywłaszczeniu gruntów na rzecz budowy państwowej kolei wąskotorowej Staszów — Szczucin.

Dz. U. R. P. № 90/1922 r. poz. 821.

5) Dekret z dnia 20 października 1922 r. o wywłaszczeniu posesji na rzecz kościoła parafialnego N. Marii Panny w Siedlcach.

Dz. U. R. P. № 98/1922 r. poz. 895.

XII. Ubezpieczenia.

1) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 6 listopada 1922 r. w przedmiocie [rozciągnięcia na ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustawy

z d. 23. czerwca 1921 r. o przymusie ubezpieczenia od ognia i o Polskiej Dyrekcji Ubezpieczeń Wzajemnych.

Dz. U. R. P. № 101/1922 r. poz. 919.

2) Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 27 maja 1922 r. w przedmiocie wyboru Rady nadzorczej polskiej dyrekcji ubezpieczeń wzajemnych tudzież tymczasowego ustalenia zakresu działania polskiej dyrekcji ubezpieczeń wzajemnych na terenach województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego oraz powiatów: białowieskiego, grodzieńskiego i wołkowyskiego województwa białostockiego.

Dz. U. M. Skarbu № 19/1922 r. poz. 319.

XIII. Statystyka, ewidencja ruchu ludności.

1) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na obszar Ziemi Wileńskiej mocy obowiązującej ustawy i rozporządzeń normujących prawnie sprawy związane ze statystyką.

Dz. U. R. P. № 116/1922 r. poz. 1055.

2) Komunikat Gł. U. Statystycznego z wynikiem spisu mieszkań.

Monitor 241/1922 r.

XIV. Budowa i utrzymanie dróg.

1) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustawy o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 60/1922 r. poz. 540.

2) Rozporządzenie Min. Robót Publicznych z dnia 20 lipca 1922 r. w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Skarbu w przedmiocie wywłaszczenia lub zajmowania gruntów i materiałów do budowy i utrzymania dróg publicznych.

Dz. U. R. P. № 60/1922 r. poz. 543.

3) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustawy o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. № 64/1922 r. poz. 575.

4) Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 12 lipca 1922 r. określające kwalifikacje, wymagane od samorządowej służby drogowej.

Dz. U. R. P. № 64/1922 r. poz. 579.

5) Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z dnia 22 września 1922 roku w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z dnia 10 grudnia 1920 r. o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego.

Dz. U. R. P. № 82/1922 r. poz. 735.

6) Rozporządzenie Rady ministrów z dnia 21 kwietnia 1922 roku w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustaw o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów i o przepisach porządkowych na drogach publicznych.

Rob. Publ. № 3/1922 r.

7) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 maja 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na obszar Spisza i Orawy należący do Rzeczypospolitej Polskiej, mocy obowiązującej o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg i mostów o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej i o przepisach państwowych na drogach publicznych.

Rob. Publ. № 3/1922 r.

XV. Odbudowa miast (szkody wojenne).

1) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 1922 roku w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustaw obowiązujących na obszarze Rzeczypospolitej lub w poszczególnych jej częściach w sprawach odbudowy.

Dz. U. R. P. № 78/1922 r. poz. 708.

2) Komunikat Min. Robót Publicznych ze zjazdu dyrektorów odbudowy w sprawie zmiany systemu formy państwowej dla odbudowy miast i miasteczek.

Monitor 244/1922 r.

XVI. Rozbudowa miast.

1) Ustawa z dnia 28 lipca 1922 r. dotycząca rozszerzenia zakresu działania ustawy z dnia 29 lipca 1921 roku w przedmiocie przeznaczenia terenów za cytadelą oraz pasa ziemi wzdłuż ulicy Górnej w Warszawie pod budowę domów. (Dz. U. R. P. № 69 poz. 448).

Dz. U. R. P. № 67/1922 r. poz. 601.

2) Ustawa z dnia 22 września 1922 r. dotycząca rozszerzenia zakresu działania ustawy z dnia 29 lipca 1921 r. o przeznaczeniu terenów za cytadelą oraz pasa ziemi wzdłuż ulicy Górnej w Warszawie pod budowę domów.

Dz. U. R. P. № 89/1922 poz. 801.

3) Ustawa z dnia 22 września 1922 r. w przedmiocie zmiany art. 5 ustawy z dnia 29 lipca 1921 r. o przeznaczeniu terenów za cytadelą oraz pasa ziemi wzdłuż ulicy Górnej w Warszawie pod budowę domów.

Dz. U. R. P. № 89/1922 r. poz. 802.

4) Ustawa z dnia 26 września 1922 roku w przedmiocie rozbudowy miast

Dz. U. R. P. № 89/1922 r. poz. 811.

5) Ustawa z dnia 26 września 1922 r. w przedmiocie eksmisji dzierżawców gruntów, zajętych pod budynki i położonych w obrębie miast, miasteczek, wsi i osad na obszarze Ziemi Wileńskiej, województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego oraz powiatów: bielskiego, grodzieńskiego, wołkowyskiego, sokólskiego i białostockiego województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 89 poz. 812.

6) Komunikat Min. Skarbu w sprawie uwolnień podatkowych dla nowowznoszonych budowli.

(Monitor 231/1922).

b) *Sprawy budowlane.*

1) Ustawa z dnia 22 września 1922 r. o ulgach dla nowowznoszonych budowli.

Dz. U. R. P. № 88/1922 r. poz. 786.

2) Ustawa z dnia 26 września 1922 r. w przedmiocie upoważnienia Ministra Robót Publicznych dla wydawania przepisów ulgowych w dziedzinie budownictwa.

Dz. U. R. P. № 88/1922 r. poz. 785.

XVII. Rekwizycja mieszkań, kwaterunek.

1) Rozporządzenie Min. Spraw Wewn. z d. 13 czerwca 1922 r. wydane w porozumieniu z Min. Sprawiedliwości w przedmiocie wykonania ustawy o obowiązku zarządów gmin miejskich dostarczania pomieszczeń.

Dz. U. R. P. № 49/1922 r. poz. 438 (patrz „Sam. Miejs. str. 556).

2) Rozporządzenie Rady Min. z dnia 11 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej przepisów o ustanowieniu państwowego nadzoru mieszkaniowego.

Dz. U. R. P. № 56/1922 poz. 506.

3) Okólnik (120) Ministra Spraw Wewnętrznych do wojewodów, Komisarza Rządu w Warszawie oraz Delegata Rządu w Wilnie w sprawie inter-

pretacji art. 25 Ustawy z d. 4 kwietnia 1922 r. (Dz. U. R. P. № 33 poz 264) o obowiązku gmin miejskich dostarczania pomieszczeń.

Dz. U. M. S. W. № 7/1922 r. poz. 246.

4) Okólnik M. S. Wew. w sprawie wykonania postanowień art. 19 ustawy z dnia 4/IV 1922 r. (Monitor 283/1922 r.).

XVIII. Szkolnictwo.

1) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z d. 26 czerwca 1922 r. w przedmiocie udzielania gminom pożyczek ze Skarbu Państwa na budowę lub przebudowę publicznych szkół powszechnych i domów mieszkalnych dla nauczycieli.

Dz. U. R. P. № 56/1922 r. poz. 512.

2) Rozporządzenie Rady Min. z dnia 11 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustawy o zakładaniu i utrzymaniu publicznych szkół powszechnych oraz ustawy o budowie publicznych szkół powszechnych.

Dz. U. R. P. № 60/1922 r. poz. 537.

3) Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z d. 11 września 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrami Rolnictwa i Dóbr Państwowych i Skarbu w przedmiocie dostarczania drzewa opałowego instytucjom i osobom uprawnionym w okresie zimowym 1922/23 r.

Dz. U. R. P. № 96/1922 r. poz. 887.

4) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 13 listopada 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej dekretu o kształceniu nauczycieli szkół powszechnych w Państwie Polskiem na Ziemię Wileńską.

Dz. U. R. P. № 103/1922 r. poz. 941.

5) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 listopada 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej dekretu o kształceniu nauczycieli szkół powszechnych w Państwie Polskiem na województwa: nowogródzkie, poleskie i wołyńskie, powiaty: grodzieński i wołkowyski oraz gminy: białowieską, mosiewską i suchopolską powiatu bielskiego województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 103/1922 r. poz. 942.

6) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 13 listopada 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z dnia 27 maja 1919 r. o ustaleniu i wynagrodzeniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych na Ziemię Wileńską.

Dz. U. R. P. № 103/1922 r. poz. 943.

7) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 listopada 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z dnia 27 maja 1919 r. o ustaleniu i wynagrodzeniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych na województwa: nowogrodzkie, poleskie i wołyńskie, powiaty: grodzieński i wołkowyski oraz gminy: mosiewską i suchopolską powiatu bielskiego województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 103/1922 r. poz. 944.

8) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 13 listopada 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z d. 13 lipca 1920 r. o uposażeniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych, inspektorów szkolnych i zastępców inspektorów szkolnych na Ziemię Wileńską.

Dz. U. R. P. № 103/1922 r. poz. 945.

9) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z d. 13 lipca 1920 r. o uposażeniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych, inspektorów szkolnych i zastępców inspektorów szkolnych na województwa: nowogrodzkie, poleskie i wołyńskie, powiaty: grodzieński i wołkowyski oraz gminy: białowieską, mosiewską i suchopolską powiatu bielskiego województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 945/1922 r. poz. 946.

10) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1920 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej dekretu o odpowiedzialności dyscyplinarnej stałych nauczycieli publicznych szkół powszechnych i o postępowaniu dyscyplinarnem na Ziemię Wileńską.

Dz. U. R. P. № 105/1922 r. poz. 972.

11) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1920 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej dekretu o odpowiedzialności dyscyplinarnej stałych nauczycieli publicznych szkół powszechnych i o postępowaniu dyscyplinarnem na województwa: nowogrodzkie, poleskie i wołyńskie, powiaty grodzieński i wołkowyski i gminy: białowieską mosiewską i suchopolską powiatu białostockiego, województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 105/1922 r. poz. 973.

12) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 26 października 1922 r. o przeniesieniu siedziby kuratora okręgu szkolnego wołyńskiego.

Dz. U. R. P. № 106/1922 r. poz. 984.

13) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej dekretu o obowiązku

szkolnym na województwa: nowogrodzkie, poleskie i wołyńskie, powiaty grodzieński i wołkowyski oraz gminy: białowieską, mosiewską i suchopolską powiatu bielskiego województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 114/1922 r. poz. 1030.

14) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z d. 5 kwietnia 1922 r. w przedmiocie wymiaru i liczby pomieszczeń w budynkach publicznych szkół powszechnych i domach mieszkalnych dla nauczycieli.

Rob. Publ. № 3/1922 r.

15) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów Okręgów Szkolnych, Inspektorów Szkolnych i Rad Szkolnych Powiatowych w sprawie obliczenia przybliżonego kosztu budowy publicznych szkół powszechnych i domów mieszkalnych dla nauczycieli.

Dz. U. M. W. R. i O. P. № 25/1922 r. poz. 278.

16) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Warszawskiego, Łódzkiego i Białostockiego w sprawie stopniowej realizacji powszechnego nauczania.

Dz. U. M. W. R. i O. P. № 26/1922 r. poz. 292.

17) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów Okręgów Szkolnych, Inspektorów Szkolnych i Rad Szkolnych Powiatowych i Miejskich w sprawie sposobu wypłaty gminom zasiłków i pożyczek na budowę i przebudowę publicznych szkół powszechnych.

Dz. U. M. W. R. i O. P. № 28/1922 r. poz. 304.

18) Okólnik Głównego Urzędu Ziemskiego № 286 w sprawie gruntów na cele szkolne z d. 27 czerwca 1922 r.

Dz. U. Gł. U. Z. № 7/1922 r.

XIX. Praca, opieka społeczna, dobroczynność.

1) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustawy z dnia 23 stycznia 1920 r. o rozszerzeniu działalności przepisów ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 roku o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. № 65, poz. 394) na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi.

Dz. U. R. P. № 62/1922 r. poz. 555.

2) Ustawa z dnia 4 sierpnia 1922 r. zmieniająca niektóre postanowienia ustawy z dnia 18 marca 1921 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i ich rodzin oraz zaopatrzenia rodzin po poległych i zmarłych, których śmierć znajduje się w związku przyczynowym ze służbą wojskową (Dz. U. R. P. № 32 poz. 195).

Dz. U. R. P. № 67/1922 r. poz. 608.

3) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 29 lipca 1922 r. w przedmiocie dodatków drożyznianych do rent ubezpieczenia od wypadków dla osób, pobierających renty i dodatki do rent z Zakładu ubezpieczenia od wypadków we Lwowie.

Dz. U. R. P. № 67/1922 r. poz. 613.

4) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 sierpnia 1922 roku w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustawy z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby.

Dz. U. R. P. № 70 poz. 627.

5) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej i Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 22 września 1922 r. w sprawie ustalenia terminu wejścia w życie ustawy z dnia 19 maja 1920 roku o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby w powiecie wileńskim.

Dz. U. R. P. № 85/1922 r. poz. 768.

6) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 26 września 1922 roku w przedmiocie dodatków drożyznianych do świadczeń zapewnionych austriacką ustawą z dnia 16 grudnia 1906 roku o ubezpieczeniu pensyjnym funkcjonariuszów w służbie prywatnej i niektórych funkcjonariuszów w służbie publicznej (aust. Dz. U. P. z r. 1907. № 1) w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 10 czerwca 1921 roku o ubezpieczeniu pensyjnym (Dz. U. R. P. № 59 poz. 370).

Dz. U. R. P. № 88 poz. 797.

7) Ustawa z dnia 22 września 1922 r. w przedmiocie zmiany przepisów austriackich z dnia 16 grudnia 1906 r. o ubezpieczeniu pensyjnym funkcjonariuszy w służbie prywatnej i niektórych funkcjonariuszy w służbie publicznej w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem z dnia 25 czerwca 1914 r. i ustawą z dnia 10 czerwca 1921 roku.

Dz. U. R. P. № 89/1922 r. poz. 803.

8) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki społecznej z dnia 18 października 1922 r. w sprawie taryfy, według której związki ubogich na

obszarze województw: poznańskiego i pomorskiego mają zwracać koszty utrzymania ubogich.

Dz. U. R. P. № 95/1922 r. poz. 881.

9) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 października 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby na województwa: nowogrodzkie, poleskie i wołyńskie, powiaty: grodzieński, wołkowyski, i gminy: białowieską, mosiewską i suchopolską powiatu białskiego województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 98/1922 r. poz. 897.

10) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 listopada 1922 r. w przedmiocie podwyższenia kwot przewidzianych w ustawie o ubezpieczeniu pensyjnym funkcjonariuszów w służbie prywatnej i niektórych funkcjonariuszów w służbie publicznej.

Dz. U. R. P. № 103/1922 r. poz. 940.

11) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 23 października 1922 r. w przedmiocie dodatków drożyznianych do rent zapewnionych ustawą niemiecką z dnia 20 grudnia 1911 r. o ubezpieczeniu urzędników prywatnych.

Dz. U. R. P. № 106/1922 r. poz. 983.

12) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 6 grudnia 1922 r. w przedmiocie utworzenia i organizacji okręgowych urzędów ubezpieczeń.

Dz. U. R. P. № 116/1922 r. poz. 1059.

13) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 20 grudnia 1922 r. w przedmiocie odroczenia terminu utworzenia okręgowego urzędu ubezpieczeń w Toruniu.

Dz. U. R. P. № 116/1922 r. poz. 1060.

XX. Sprawy Sanitarne.

1) Rozporządzenie wykonawcze Min. Zdrowia Publ. z d. 2 czerwca 1922 r. w porozumieniu z Min. Spraw Wewn. i Min. Skarbu do ustawy z d. 23 kwietnia 1920 r. o ograniczeniach w sprzedaży i spożyciu napojów alkoholowych.

Dz. U. R. P. № 51/1922 r. poz. 462.

(§ 8 udział przedstawicieli samorządu w komisji do walki z alkoholizmem).

2) Rozporządzenie Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemjami z d. 21 czerwca 1922 r. w przedmiocie korzystania z urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych.

Dz. U. R. P. № 56/1922 r. poz. 517.

3) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 1 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską ustaw sanitarnych oraz dotyczących ograniczeń sprzedaży i użycia napojów alkoholowych.

Dz. U. R. P. № 64/1922 r. poz. 569.

4) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 8 sierpnia 1922 r. o zmianie taksy za badanie żywności i przedmiotów użytku w państwowych zakładach badania żywności i przedmiotów użytku.

Dz. U. R. P. № 69/1922 r. poz. 622.

5) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 21 sierpnia 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z d. 14 lipca 1920 r. o utworzeniu urzędu Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemjami, grożącemi Państwu klęską powszechną, na obszar województw: nowogrodzkiego, poleskiego i wołyńskiego, oraz na powiaty grodzieński i wołkowyski i na gminy: białowiecką, mosiewską i suchopolską powiatu bielskiego województwa białostockiego.

Dz. U. R. P. № 72/1922 r. poz. 653.

6) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 21 sierpnia 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z d. 14 lipca 1920 r. o utworzeniu urzędu Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemjami, grożącemi Państwu klęską powszechną, na obszar powiatów: wileńskiego, oszmiańskiego, święciańskiego, trockiego, bractawskiego, dziśnieńskiego, duniłowiczowskiego i wileńskiego

Dz. U. R. P. № 72/1922 r. poz. 654.

7) Rozporządzenie Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemjami z d. 31 lipca 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych o postępowaniu w razie zachorowania na cholera azjatycką podróżujących kolejami.

Dz. U. R. P. № 74/1922 r. poz. 671.

8) Rozporządzenie Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemjami z d. 20 sierpnia 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych i Ministrem Spraw Wewnętrznych, uzupełniające zarządzenia wyjątkowe, zapobiegające zwalczaniu cholery.

Dz. U. R. P. № 75/1922 r. poz. 681.

9) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 25 lipca 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Skarbu, w przedmiocie częściowej zmiany rozporządzenia wykonawczego z d. 2 czerwca 1922 roku do ustawy z d. 23 kwietnia 1920 r. o ograniczeniach w sprzedaży i spożyciu napojów alkoholowych.

Dz. U. R. P. № 82/1922 r. poz. 728.

10) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 18 września 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej przepisów o badaniu żywności i przedmiotów użytku publicznego oraz o ograniczeniach w sprzedaży i spożyciu napojów alkoholowych.

Dz. U. R. P. № 84/1922 r. poz. 757.

11) Rozporządzenie Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarjatu do walki z epidemjami z d. 14 października 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych i Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie uchylenia rozporządzeń o zarządzeniach wyjątkowych, zapobiegających zawleczeniu cholery.

Dz. U. R. P. № 94/1922 r. poz. 872.

12) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 1922 roku w przedmiocie przedłużenia działalności Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemjami.

Dz. U. R. P. № 101/1922 r. poz. 921.

13) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 20 października 1922 r. w przedmiocie wprowadzenia na Ziemię Wileńską niektórych rozporządzeń sanitarnych oraz dotyczących aptek.

Dz. U. R. P. № 105/1922 r. poz. 977.

14) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 9 listopada 1922 r. w przedmiocie obowiązku zgłaszania wypadków twardzieli.

Dz. U. R. P. № 105/1922 r. poz. 978.

15) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 20 października 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Spraw Zagranicznych i Pracy i Opieki Społecznej w przedmiocie wprowadzenia na Ziemię Wileńską niektórych rozporządzeń sanitarnych.

Dz. U. R. P. № 112/1922 r. poz. 1018.

16) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 14 grudnia 1922 r. w sprawie zmiany taksy za badanie żywności i przedmiotów użytku w Państwowych Zakładach badania żywności i przedmiotów użytku.

Dz. U. R. P. № 116/1922 r. poz. 1062.

17) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 10 kwietnia 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych oraz Ministrem Skarbu w przedmiocie tekstu ustawy z d. 23 kwietnia 1920 r. o ograniczeniach w sprzedaży napojów alkoholowych (Dz. U. R. P. № 87 poz. 210) z uwzględnieniem częściowych zmian wynikających z ustawy z d. 27 stycznia 1922 r. w przedmiocie częściowej zmiany ustawy z d. 23 kwietnia 1920 roku o ograniczeniach w sprzedaży napojów alkoholowych. (Dz. U. R. P. № 12 poz. 140).

Dz. U. M. Skarbu № 19/1922 r. poz. 304.

18) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 2 czerwca 1922 roku wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Skarbu w przedmiocie częściowej zmiany regulaminu dla Komisji do walki z alkoholem.

Dz. U. M. Skarbu № 19/1922 r. poz. 306.

19) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 1 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską ustaw sanitarnych oraz dotyczących ograniczeń sprzedaży i użycia napojów alkoholowych.

Dz. U. M. Skarbu № 20/1922 r. poz. 330.

20) Obwieszczenie Min. Zdrowia Publ. z d. 13 czerwca 1922 roku dotyczące podwyższenia taks leczenia w szpitalach publicznych w Małopolsce.

Monitor Pol. № 159 z dnia 17/VII 1922 roku.

XXI. Apropowizacja.

Ustawa z d. 5 sierpnia 1922 r. w przedmiocie zmian w ustawie z d. 2 lipca 1920 r. o zwalczaniu lichwy wojennej.

Dz. U. R. P. № 69/1922 r. poz. 618.

XXII. Organa samorządowe.

a) *Organa uchwalające i kontrolujące.*

b) *Urzednicy i funkcjonariusze komunalni.*

1) Okólnik (108) Ministra Spraw Wewnętrznych do wojewodów, Delegata Rządu na Ziemię Wileńską oraz Komisarza Rządu na m. st. Warszawę w sprawie zatrudnienia emerytów.

Dz. U. M. S. W. № 6/1922 r. str. 230.

XXIII. Poruczony zakres działania

1) Okólnik (110) Ministra Spraw Wewnętrznych do wojewodów: w Warszawie, Lublinie, Łodzi, Kielcach, Białymstoku, Łucku, Brześciu n/B. i Nowogródku, Delegata Rządu w Wilnie oraz Komisarza Rządu na m. stoł. Warszawę w sprawie regulowania należności za utrzymanie więźniów administracyjnych.

Dz. U. M. S. Wewn. № 7/1922 r. poz. 236.

2) Okólnik (137) Ministra Spraw Wewnętrznych do wojewodów: w Warszawie, Lublinie, Łodzi, Kielcach i Łucku, Delegata Rządu w Wilnie oraz Komisarza Rządu na m. stoł. Warszawę w sprawie zwiększenia opłat za utrzymanie więźniów administracyjnych od dnia 1 września 1922 r.

Dz. U. M. S. Wewn. № 8/1922 r. poz. 292.

XXIV. Sądownictwo administracyjne.

1) Ustawa z d. 3 sierpnia 1922 r. o Najwyższym Trybunale Administracyjnym.

Dz. U. R. P. № 67/1922 r. poz. 600.

2) Ustawa z d. 22 września 1922 r. o kosztach postępowania przed Najwyższym Trybunałem Administracyjnym.

Dz. U. R. P. № 89/1922 r. poz. 800.

3) Rozporządzenie Prezydenta Ministrów z dnia 25 listopada 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu celem wykonania ustawy z d. 22 września 1922 r. o kosztach postępowania przed Najwyższym Trybunałem Administracyjnym.

Dz. U. R. P. № 105/1922 r. poz. 976.

4) Okólnik (135) Ministra Spraw Wewnętrznych do wszystkich wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie oraz Komisarza Rządu na m. stoł. Warszawę w sprawie doręczania na piśmie osobom interesowanym orzeczeń władz administracyjnych.

Dz. U. M. S. Wewn. № 8/1922 r. poz. 290.

XXV. Nadzór, Kontrola władzy zwierzchniej i stosunek władz administracyjnych do władz samorządowych.

1) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 21 sierpnia 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy z d. 3 czerwca 1921 r. o Kontroli Państwowej na Ziemię Wileńską.

Dz. U. R. P. № 73/1922 r. poz. 660.

2) Rozporządzenie Prezesa Najwyższej Izby Kontroli Państwowej z dnia 6 września 1922 r. w przedmiocie utworzenia okręgowej Izby Kontroli Państwowej w Wilnie

Dz. U. R. P. № 75/1922 r. poz. 684.

3) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 7 września 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską przepisów prawnych o organizacji władz administracyjnych I instancji oraz o postępowaniu administracyjno-karnem.

Dz. U. R. P. № 82/1922 r. poz. 726.

4) Okólnik (114) Ministra Spraw Wewnętrznych do wojewodów i delegata Rządu w Wilnie w sprawie legalizowania podpisów.

Dz. U. M. S. Wewn. № 7/1922 r. poz. 240.

XXVI. Administracja państwa.

1) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 25 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z d. 24 lipca 1919 r. o policji państwowej (Dz. P. P. P. № 61, poz. 363) na obszar miasta Wilna i powiatów: wileńskiego, oszmiańskiego, święciańskiego i trockiego.

Dz. U. R. P. № 62/1922 r. poz. 554.

2) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 26 lipca 1922 r. w przedmiocie wprowadzenia organizacji policji państwowej na obszarze ziemi Wileńskiej.

Dz. U. R. P. № 62/1922 r. poz. 560.

3) Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 7 września 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską przepisów prawnych o organizacji władz administracyjnych I instancji oraz o postępowaniu administracyjno-karnym.

Dz. U. R. P. № 82/1922 r. poz. 726

(patrz: Nadzór, kontrola władzy zwierzchniej).

XXVII. Różne.

1) Ustawa z d. 11 maja 1922 r. o rachubie czasu.

Dz. U. R. P. № 36/1922 r. poz. 307.

2) Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 21 sierpnia 1922 r. o granicach uchybień wskazań zegarów, znajdujących się w miejscach publicznych.

Dz. U. R. P. № 74/1922 r. poz. 676.

3) Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 29 maja 1922 r. w przedmiocie statutu Polskiego Banku Krajowego.

Dz. U. M. Skarbu № 20/1922 r. poz. 342.

4) Rozporządzenie Ministra Byłej Dzielnicy Pruskiej w przedmiocie zezwolenia na przewłaszczenie (przeniesienie własności) nieruchomości fabrycznych oraz nieruchomości miejskich.

Dz. U. Gł. U. Z. № 2/1922 r.

STEFAN SZELAǳ.

Jeszcze o art. 26 Ustawy z dnia 15/7 1920 r.

Interesy rozwojowe miast polskich pod wzgłędem posiadania niezbędnych w miarę potrzeby terenów budowlanych w czasie teraźniejszym jak w przyszłości są zabezpieczone wykonaniem art. 26 Ustawy z dn. 15 lipca 1920 roku o wykonaniu reformy rolnej oraz wydanych do tegoż artykułu Przepisów Wykonawczych Prezesa Głównego Urzędu Ziemskiego (Monitor Polski L. 214 z dn. 21/IX 1921 r.).

Sądząc z powyższego zdania, pozornie wydawałoby się, iż wszystko jest zrobione w omawianej sprawie — wystarczy złożyć podanie do Głównego Urzędu Ziemskiego z żądaniem przydzielenia tych lub owych obiektów gruntów do dyspozycji gminy miejskiej — takie interpretowanie jednak sprawy jest błędne. Rzecz dzieje się inaczej, a mianowicie: pierwszym etapem do wykonania cytowanego artykułu ustawy jest określenie t. zw. sfery interesów miasta, w której to sprawie Główny Urząd Ziemski, opierając się na przepisach ustawowych, wymaga pewnej inicjatywy ze strony gmin miejskich, co jest jedną z cech charakteryzujących interesowanie się daną sprawą oraz pewnym sprawdzianem rzeczywistych potrzeb gminy. Powyższa uzewnętrznia się w załatwieniu następujących formalności:

Magistrat zainteresowanej gminy miejskiej winien przedłożyć właściwemu okręgowemu Urzędowi Ziemskiemu wniosek w myśl § 2 wspomnianego rozporządzenia, powzięty na mocy formalnej uchwały Rady Miejskiej, do którego dołączyć należy uwierzytelnione odpisy protokołów uchwał teųże w powyższym przedmiocie oraz 2 egzemplarze planów, które winny zawierać: 1) dokładnie uwidocznione granice gruntów miejskich i sąsiadujących z temi wszelkich innych gruntów z podaniem nazwy wsi i majątku,

do którego należą, 2) wykreśloną kolorem, projektowaną sferę interesów miejskich w formie obwodnicy o pewnym promieniu od środka miasta zależnie od ilości mieszkańców (§ 13 cytowanego rozporządzenia); projektowana granica sfery interesów winna uwzględniać konieczne odchylenia spowodowane warunkami miejscowymi, 3) plany winny być podpisane przez sporządzającego plan geometrę oraz burmistrza.

Grunty włościańskie, o ile są wielce rozdrobnione, mogą być na planie wykazane, jako całe kompleksy bez określania poszczególnych parcel włościańskich.

Jednocześnie przedstawić należy wykaz gruntów (również uwierzytelniony podpisami geometry i burmistrza) leżących w projektowanej sferze, wyrażony w hektarach z wymienieniem nazwy wsi lub majątku, których własność one stanowią i zaznaczeniem gdzie się na planie znajdują. Przy projektowaniu sfery interesów należy mieć na uwadze, aby grunta jednostek gospodarczych i administracyjnych (wsi, folwarków i gospodarstw) nie były granicą sfery przecinane.

W ten sposób zebrane akta wraz z definitywnym wnioskiem Okręgowego Urzędu Ziemskiego będą przedłożone do zatwierdzenia Prezesowi Głównego Urzędu Ziemskiego; dopiero wówczas, t. j. po określeniu sfery interesów miejskich, magistrat miasta (po uzyskaniu przychylniej uchwały Rady Miejskiej) może występować z konkretnymi propozycjami o przekazanie mu gruntów w trybie przewidzianym w §§ 3, 4 i 7 cytowanego rozporządzenia, na cele rozbudowy.

Gminy miejskie nieposiadające określonej sfery interesów z uprawnień wynikających z omawianego artykułu ustawy korzystać nie mogą (z wyjątkiem m. st. Warszawy, sfera którego została określona specjalną ustawą) i przez Urzędy Ziemskie uwzględniane nie będą.

SKOROWIDZ

ustaw i rozporządzeń obowiązujących w dziedzinie budownictwa
w miastach na obszarach b. zaboru rosyjskiego.

Sporządził

GUSTAW SZYMKIEWICZ

Starszy Referent Departamentu Budowlanego Ministerstwa Robót Publicznych ¹⁾.

I. Przepisy obowiązujące na obszarach b. Królestwa Polskiego.

W miastach na obszarach b. Królestwa Polskiego obowiązują „Przepisy ogólne policji budowniczej dla miast w Królestwie Polskiem“ z dnia 26 września 1820 r. oraz postanowienia, wydane w ich rozwinięciu i uzupełnieniu, zebrane w „Zbiorze przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego“ („Wydział spraw wewnętrznych i duchownych“ Cz. I. Gospodarstwo miejskie. Tom II wyd. 1866 r. str. 327 i nast. i dodatek do tomu II wyd. 1867 r. str. 155 i nast.)

W m. stoł. Warszawie w myśl „Najwyżej zatwierdzonej w dn. 22 lipca 1870 r. uchwały Komitetu do spraw Królestwa Polskiego w przedmiocie zarządu gospodarki m. Warszawy oraz przejęcia tego zarządu przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych“ obowiązują przepisy Ustawy Budowlanej b. cesarstwa rosyjskiego (Zbiór Ustaw b. cesarstwa rosyjskiego tom XII cz. I. wyd. 1900 r. i uzupełnienia z 1906, 1908, 1909, 1910 i 1912 r.) Przez rozciągnięcie na m. Warszawę rosyjskiej ustawy budowlanej na terytorjum tego miasta nie zostały uchylone w całości miejscowe przepisy w dziedzinie budownictwa, wydane przed wprowadzeniem rzeczonyj ustawy budowlanej, a mianowicie: przepisy policji budowniczej z r. 1820 i wydane w ich rozwinięciu i uzupełnieniu postanowienia. Z cytowanych prze-

¹⁾ W początku 1923 r. wydzie z druku zbiór ustaw i rozporządzeń w dziedzinie budownictwa, cytowanych w niniejszym wykazie, w opracowaniu tegoż autora.

pisów i postanowień i po wprowadzeniu rosyjskiej ustawy budowlanej zachowały moc obowiązującą wszystkie te, które nie są sprzeczne z rosyjską ustawą budowlaną i regulują kwestje, nie przewidziane przez wzmiankowaną ustawę (Opinia Prokuratorji Generalnej z dn. 1/III 1920 r. L. 18/V 2/20.)

Prawa i obowiązki samorządów miejskich na obszarach b. Królestwa Polskiego w sprawach, dotyczących zabudowy i utrzymania w porządku miast zostały ustalone Dekretem z dn. 4 lutego 1919 r. „o samorządzie miejskim” (Dz. Pr. Nr. 13 poz. 140 art. 11, 21, 22, 38) oraz Dekretem z dnia 16 stycznia 1919 r. „o zapobieganiu brakowi mieszkań” (Dz. Pr. Nr. 8 poz. 116 art. 28).

W większych osadach b. Królestwa Polskiego obowiązują „Przepisy w przedmiocie wznoszenia budowli i urządzania ulic w większych osadach Królestwa Polskiego” (artykuły 235—242 Ustawy Budowlanej b. cesarstwa rosyjskiego. Zbiór Ustaw b. cesarstwa rosyjskiego tom XII cz. 1).

Przy budowie i remoncie kościołów i zabudowań kościelnych na obszarach b. Królestwa Polskiego obowiązują: „Ukaz z dnia 8/20 stycznia 1863 r. rozszerzający atrybucję dozorów kościelnych i władz administracyjnych w zarządzaniu budowy i reparacji kościołów i innych zabudowań kościelnych”, „Postanowienia Rady Administracyjnej Królestwa z dnia 15/27 marca 1863 r. w przedmiocie instrukcji o budowie i reparacji kościołów i innych zabudowań parafjalnych w parafjach rzymskokatolickich i greko-unickich”, oraz „Instrukcja z dn. 5/17 marca 1863 r. o budowie restauracji i reparacji kościołów i innych zabudowań parafjalnych”... (Dziennik Praw tom 61).

II. Przepisy obowiązujące w miastach na terenach b. zaboru rosyjskiego. poza obszarem b. Królestwa Polskiego.

W miastach na terenach b. zaboru rosyjskiego, poza obszarem b. Królestwa Polskiego, w dziedzinie budownictwa stosują się przepisy Ustawy budowlanej b. cesarstwa rosyjskiego (Zbiór ustaw b. cesarstwa rosyjskiego t. XII cz. 1 wydanie 1900 r. oraz uzupełnienia z 1906, 1908, 1909, 1910 i 1912 r.) oraz „Przepisy w przedmiocie wydawania pozwoleń na wznoszenie budowli prywatnych tudzież zatwierdzania planów i elewacji w osiedlach miejskich, na które nie została rozciągnięta ustawa o samorządzie miejskim („gorodowe położenje”)” (Załącznik do art. 185 cytowanej ustawy). Poza tem na wymienionych terenach mają zastosowanie zatwierdzone przez Ministra Spraw Wewnętrznych b. cesarstwa rosyjskiego w dniu 26 kwietnia 1871 r. „Tymczasowe przepisy w przedmiocie utrzymywania miast w porządku, obowiązujące w miastach, na które została rozciągnięta ustawa o samorządzie

miejskim, do czasu uchwalenia i wydania przez rady miejskie odnośnych zarządzeń, w innych zaś miastach do czasu wydaniu przez Ministra Spraw Wewnętrznych nowych w tym przedmiocie przepisów.“

III. Przepisy obowiązujące na całym obszarze b. zaboru rosyjskiego.

1. *Plany zabudowy.*

Dekretem Naczelnika Państwa z dnia 7 lutego 1919 r. „w przedmiocie tymczasowych przepisów budowlanych na obszarach b. zaboru rosyjskiego“ (Dz. Pr. Nr. 14 poz. 176) na cały obszar b. Królestwa Polskiego zostało rozciągnięte „Rozporządzenie b. generał-gubernatorstwa Warszawskiego z dnia 29 listopada 1916 r. dotyczące sporządzania planów zabudowy“ (Dziennik Rozporządzeń Nr. 58). Cytowane rozporządzenie na województwa Wołyńskie, Poleskie, Nowogródzkie i powiaty Grodzieński, Wołkowyski i Białowieski województwa Białostockiego zostało rozciągnięte rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 99 poz. 713).

2. *Wywłaszczenie nieruchomości na użytek urządzeń użyteczności publicznej.*

Przepisy w przedmiocie wywłaszczania przymusowego na użytek urządzeń użyteczności publicznej podane są w dekreście Naczelnika Państwa z dnia 7 lutego 1919 r. (Dz. Pr. Nr. 14 poz. 162). Dekret ten na województwa Nowogródzkie, Poleskie, Wołyńskie i powiaty Grodzieński, Wołkowyski i Białowieski województwa Białostockiego został rozciągnięty rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 19 września 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 85 poz. 613).

3. *Wysokość budowli.*

W sprawie wysokości budowli w miastach na obszarach b. zaboru rosyjskiego obowiązuje rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 3 marca 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 17 poz. 141). Cytowane rozporządzenie zawiera również przepisy, dotyczące świetlików i mieszkalnych poddaszy.

4. *Budowle drewniane.*

W dniu 3 marca 1922 r. przez Ministra Robót Publicznych zostało wydane rozporządzenie „w sprawie wznoszenia i naprawy budowli drewnianych“ (Dz. Ust. Nr. 22 poz. 191), zezwalające na naprawę i przeróbkę budowli drewnianych w dzielnicach miast przeznaczonych pod budowle murowane, oraz na wznoszenie budowli drewnianych w tychże dzielnicach tam, gdzie rady miejskie powezmą odnośne w tym przedmiocie uchwały.

5. Zakłady przemysłowe.

Przy wznoszeniu zakładów przemysłowych obowiązują przepisy zarówno wyżej cytowanej Ustawy Budowlanej b. cesarstwa rosyjskiego, jak i Ustawy Przemysłowej (Zbiór Ustaw b. ces. rosyjskiego tom XI cz. 2. wyd. 1913 r.) Poza tem obowiązują „przepisy w przedmiocie bezpieczeństwa robót w zakładach fabrycznych“, zatwierdzone przez Ministra Handlu i Przemysłu b. cesarstwa rosyjskiego w dniu 31 marca 1913 r. Kotłownie winny być wznoszone z zachowaniem obowiązujących na całym obszarze Państwa Przepisów, ustanowionych rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 8 listopada 1921 r. „w przedmiocie budowy, ustawienia i dozoru kotłów parowych, używanych na lądzie“ (Dz. Ust. Nr. 103 poz. 744) oraz rozporządzeniem tegoż Ministra z dnia 21 czerwca 1922 r. „w sprawie urządzania wyjść w nowo budowanych kotłowniach“ (Dz. Ust. Nr. 51 poz. 461). Składy dla przechowywania olejów mineralnych do oświetlenia, ropy naftowej i produktów jej destylacji podlegają przepisom, zatwierdzonym przez Ministra Skarbu b. ces. rosyjskiego w dn. 7 września 1891 r. Przy urządzaniu garbarni ma zastosowanie postanowienie Rady Lekarskiej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych b. cesarstwa rosyjskiego z dnia 9 czerwca 1892 r. Nr. 536.

6. Państwowy kredyt na budowę.

Na budowę domów z małemi taniemi mieszkaniami Państwo udziela kredytu na zasadach ustalonych Ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 r. „w przedmiocie utworzenia Państwowego Funduszu Mieszkaniowego“ (Dz. Ust. Nr. 72 poz. 424) oraz „Instrukcją z dnia 3 lutego 1920 r. dla Komisji Państwowego Funduszu Mieszkaniowego“ (Dz. Ust. Nr. 14 poz. 77) w brzmieniu rozporządzenia, z dnia 24 lutego 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 18 poz. 153). Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. na województwa Wołyńskie, Poleskie, Nowogródzkie oraz powiaty Grodzieński, Białowiecki i Wołkowyski województwa Białostockiego została rozciągnięta rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 listopada 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 100 poz. 720), na Ziemię Wileńską—rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 16 października 1922 roku (Dz. Ust. Nr. 99 poz. 907).

Na odbudowę gospodarstw zniszczonych lub uszkodzonych skutkiem wojny Państwo udziela kredytu na mocy Ustawy z dnia 23 marca 1922 r. o Państwowym Banku Odbudowy (Dz. Ust. Nr. 27 poz. 217).

7. Zabytki sztuki i kultury.

Starożytne budowle i wszelkie obiekty, zaliczone do zabytków sztuki i kultury, podlegają opiece prawa na mocy Dekretu z dnia 4 listopada

1918 r. „o opiece nad zabytkami sztuki i kultury.“ (Dz. Pr. Nr. 16 poz. 36). Na województwa Wołyńskie, Poleskie, Nowogródzkie, i powiaty Grodzieński, Wołkowyski i Białowieski województwa Białostockiego powyższy dekret został rozciągnięty rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 26 września 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 14 poz. 585).

8. *Przepisy dotyczące niektórych poszczególnych budowli.*

Pomniki podlegają przepisom, zawartym w Dekrecie z dnia 3 stycznia 1919 r. „o zatwierdzaniu projektów pomników ze stanowiska artystycznego“ (Dz. Pr. Nr. 5 poz. 93). Na województwa Wołyńskie, Poleskie, Nowogródzkie i powiaty Grodzieński, Wołkowyski i Białowieski województwa Białostockiego powyższy dekret został rozciągnięty rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 27 października 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 91 poz. 672).

Przy urządzaniu i utrzymywaniu studni obowiązuje rozporządzenie Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemjami z dnia 25 października 1920 r. „w przedmiocie budowy i utrzymywania studni“. (Dz. Ust. Nr. 102 poz. 677).

Przy wznoszeniu szkół powszechnych obowiązują: Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. „o budowie publicznych szkół powszechnych“ (Dz. Ust. Nr. 18 poz. 144) i rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 5 kwietnia 1922 r. „w przedmiocie wymiarów i liczby pomieszczeń w budynkach publicznych szkół powszechnych i domach mieszkalnych dla nauczycieli“ (Dz. Ust. Nr. 45 poz. 383). Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. na Ziemię Wileńską została rozciągnięta rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11 lipca 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 60 poz. 537).

Piekarnie i sklepy z pieczywem podlegają przepisom, zawartym w rozporządzeniu Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 26 lutego 1921 r. „w przedmiocie urządzania i utrzymywania piekarni i sklepów z pieczywem oraz wypieku chleba“ (Dz. Ust. Nr. 26 poz. 151). Na województwa Nowogródzkie, Wołyńskie, Poleskie i powiaty Grodzieński, Wołkowyski i Białowieski województwa Białostockiego cytowane rozporządzenie zostało rozciągnięte rozporządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 27 marca 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 34 poz. 288), na Ziemię Wileńską—Rozporządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 20 października 1922 r. (Dz. Ust. 105 poz. 977).

Przy urządzaniu hoteli, pokojów umeblowanych i pensjonatów obowiązuje rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 23 stycznia 1922 r. „w przedmiocie przepisów sanitarnych dla hoteli, pokojów umeblowanych i pensjonatów“ (Dz. Ust. Nr. 10 poz. 78).

Zakłady kąpielowe publiczne winny być urządzone z zastosowaniem się do przepisów, ustanowionych rozporządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 12 lipca 1922 r. „o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych“ (Dz. Ust. Nr. 77. poz. 698).

Zakłady kąpielowe rytualne podlegają przepisom, ustanowionym rozporządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 5 lipca 1921 r. „w przedmiocie urządzenia i utrzymywania zakładów kąpielowych rytualnych (t. zw. mykw) dla ludności wyznania mojżeszowego“ (Dz. Ust. Nr. 65 poz. 416). Na województwa Nowogródzkie, Wołyńskie, Poleskie i powiaty Grodzieński, Wołkowyski i Białowiecki województwa Białostockiego powyższe rozporządzenie zostało rozciągnięte rozporządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 27 marca 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 34 poz. 288), na Ziemię Wileńską—Rozporządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 20 października 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 105 poz. 977).

Przy urządzeniu kina teatrów mają zastosowanie „Przepisy normalne o urządzeniu i prowadzeniu kinoteatrów oraz o przechowywaniu kinematograficznej taśmy celuloidowej“ zatwierdzone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych b. ces. ros. Nr. 688).

Przy wznoszeniu i urządzeniu zakładów elektrycznych obowiązuje „Ustawa Elektryczna z dnia 21 marca 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 36 poz. 277)

9. Ustawy mające na celu zapobieżenie brakowi mieszkań.

W celu wzmoczenia ruchu budowlanego zostały wydane ustawy: z dnia 22 września 1922 r. „o ulgach dla nowowznoszonych budowli“ (Dz. Ust. Nr. 88 poz. 786) i z dnia 26 września 1922 r. „w przedmiocie rozbudowy miast“ (Dz. Ust. Nr. 89 poz. 811).

10. Odbudowa gospodarstw zniszczonych lub uszkodzonych skutkiem wojny.

Następujące ustawy i rozporządzenia mają na celu udzielanie pomocy państwowej na odbudowę gospodarstw, zniszczonych lub uszkodzonych skutkiem wojny:

a) Ustawa z dnia 2 marca 1920 r. „o organizacji odbudowy technicznej wsi, miast i miasteczek“ (Dz. Ust. Nr. 24 poz. 143) oraz rozporządzenie wykonawcze do tej ustawy z dnia 17 maja 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 43 poz. 264); ustawa z dnia 2 marca 1920 r. została rozciągnięta: na Województwa Wołyńskie, Poleskie, Nowogródzkie i powiaty Grodzieński, Wołkowyski i Białowiecki województwa Białostockiego rozporządzeniem

Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 99 poz. 713) i na Ziemię Wileńską rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 78 poz. 708); b) Ustawa z dnia 28 lutego 1919 r. „w przedmiocie zaopatrywania ludności w drzewo budulcowe i opałowe” (Dz. Pr. Nr. 20 poz. 229) oraz rozporządzenie wykonawcze do tej ustawy z dnia 17 stycznia 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 21 poz. 115); wymieniona ustawa została rozciągnięta na województwa: Wołyńskie, Poleskie, Nowogródzkie i powiaty: Grodzieński, Wołkowyski i Białowieski województwa Białostockiego rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 28 kwietnia 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 45 poz. 271) i na Ziemię Wileńską rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 78 poz. 708); c) Ustawa z dnia 18 lipca 1919 r. „o pomocy państwowej na odbudowę gospodarstw, zniszczonych lub uszkodzonych skutkiem wojny” (Dz. Ust. Nr. 63 poz. 368), w brzmieniu Ustawy z dnia 21 stycznia 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 13 poz. 72), oraz rozporządzenie wykonawcze do tej ustawy z dnia 12 stycznia 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 18 poz. 88); ustawa z dnia 18 lipca 1919 r. została rozciągnięta na województwa: Wołyńskie, Poleskie i Nowogródzkie i powiaty: Grodzieński, Wołkowyski i Białowieski województwa Białostockiego rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 99 poz. 713) i na Ziemię Wileńską rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 78 poz. 708).

11. Nadzór policyjno-budowlany i organizacja władz budowlanych.

W przedmiocie nadzoru policyjno-budowlanego na całym obszarze b. zaboru rosyjskiego obowiązują przepisy Ustawy Budowlanej b. ces. ros. (Zbiór Ustaw b. ces. rosyjskiego tom XII cz. 1), której art. 14 stanowi że „przepisy o zarządzie budowlanym”, zawarte w tej ustawie rozciągają się na „gubernie-general-gubernatorstwa warszawskiego”.

W przedmiocie organizacji władz budowlanych obowiązują następujące ustawy i rozporządzenia: a) Ustawa z dnia 29 kwietnia 1919 r. „o organizacji i zakresie działania Ministerstwa Robót Publicznych” (Dz. Ust. Nr. 39 poz. 283); b) Ustawa tymczasowa z dnia 2 sierpnia 1919 r. „o organizacji władz II instancji” (Dz. Pr. Nr. 65 poz. 395) i rozporządzenia wykonawcze Rady Ministrów do tej ustawy z dn. 13 listopada 1919 r. i 30 marca 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 90 poz. 490 z 1919 r. i Nr. 39 poz. 236 z 1921 r.), rozporządzenia Ministra Robót Publicznych z dn. 1 października 1919 r. „w przedmiocie tymczasowej organizacji Okręgowych Dyrekcji Robót Publicznych w b. zaborze rosyjskim” (Monitor Polski Nr. 260) oraz z dn. 11 lutego 1921 r. „w przedmiocie instrukcji Wojewódzkich Okręgowych Dyrekcji Robót Publicznych” (Monitor Polski Nr. 47),

c) Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 28 sierpnia 1919 r. „o tymczasowej organizacji powiatowych władz administracyjnych I instancji na obszarze b. zaboru rosyjskiego” (Dz. Ust. Nr. 72 poz. 426) oraz rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów z dnia 28 sierpnia 1919 r. do tego rozporządzenia (Dz. Ust. Nr. 90 poz. 489); d) „rozporządzenie tymczasowe Ministerstwa Robót Publicznych dla organów służby budowlanej na terenie b. zaboru rosyjskiego z dn. 7 lipca 1919 r.” (Monitor Polski Nr. 158).

Orzecznictwo Sądów Polskich.

1. Obowiązek zgłoszenia kontraktu, zawartego między gminą a osobą prywatną, ciąży na obu stronach.

2. Do zgłoszenia kontraktu, zawartego z magistratem miasta, obowiązane są obie strony; § 44 ust. 2, lit. l. a, ustawy o należnościach prawnych, nie ma w takim przypadku zastosowania.

3. Podwyżka należności jest następstwem faktu, że nie uczyniono zażaleń przepisom o uiszczeniu należności lub o obowiązku zgłoszenia aktu prawnego do wymiaru należności i nie zawisła od istnienia winy lub zamiaru ukrócenia należności.

(Orzeczenie izby sądu najwyższego z d. 29 stycznia 1920 r. I. rej. 70).

Zażalenie odrzuca się jako nieuzasadnione.

Powody:

Przeciw orzeczeniu byłego ministerstwa skarbu w Wiedniu, utrzymującemu w mocy wymiar należności do umowy zawartej między B. J. S. i K. Szew. z jednej, a Magistratem m. Drohobycza z drugiej strony o wybudowanie rzeźni, wniósł S. zażalenie do byłego trybunału administracyjnego w Wiedniu. Sąd najwyższy, który objął zakres działania tego trybunału dla ziem byłego zaboru austriackiego, rozpatrując to zażalenie, oparł swe orzeczenie na następujących zasadach:

Żalący się nie przeczy, że wspomniana wyżej umowa została ważnie zawarta; nie zaprzecza też, iż od umowy tej przypada do uiszczenia pojedyncza należność wedle skali III-ej w tej wysokości, jaką wymierzyła władza skarbową. Jedyne zarzut, podniesiony w zażaleniu, tyczy się podwyżki przypisanej na podstawie § 79 ustawy o należnościach z 9 lutego 1850 r. Dz. u. p. (aust.) nr. 50, z powodu niezgłoszenia do wymiaru należności tego pisma magistratu, którem przyjęto ofertę S. i Szew. (poz. tar. 10, ust. 2 o należnościach). W szczególności zarzuca żalący się, iż

nie ponosi winy w niezgłoszeniu umowy do wymiaru należitości, bo nie wiedział że już samo przyjęcie oferty uzasadnia obowiązek zapłaty należitości od umowy, a nadto zawarłszy umowę z władzą publiczną mógł przypuszczać, że władza ta pod każdym względem uczyni zadość obowiązującym przepisom.

Zarzut tego sądu najwyższy nie mógł uznać za uzasadniony.

Z brzmienia § 79 ust. o należitościach wynika, że obowiązek do zapłaty przewidzianej tam podwyżki, nie jest zawisły od istnienia winy strony lub jej zamiaru ukrócenia należitości, lecz jest jedynie konsekwencją faktu, iż strona nie uczyniła zadość ustawowym przepisom o uiszczeniu należitości lub o zgłoszeniu aktu do wymiaru należitości. W niniejszym przypadku obowiązek zgłoszenia, umowy do wymiaru należitości ciążył po myśli § 44, ust. 2, l. I c., ust. o należitościach na obu stronach, które umowę zawarły, a więc także na B. J. S., gdyż przy zawarciu tej umowy występował magistrat m. Drohobycza jako kontrahent, wskutek czego ustęp lit. a powołanego § 44 nie ma tu zastosowania. Słuszność tego zapatrywania, wynika nietylko z wykładni gramatycznej użytego § 44 l. a) zwrotu „przed publicznymi władzami, sądami lub urzędami przyszedł do skutku” (tekst niemiecki: „bei... vorgenommen wurde”) w przeciwstawieniu do pojęcia „z władzami... zawarty”, ale także z wypływającej z postanowień § 44 ogólnej zasady, iż do zgłoszenia umowy zawartej w granicach obowiązywania ustawy o należitościach obowiązani są w regule kontrahenci, to jest ci, którzy umowę zawarli, i że od tej reguły zachodzi tylko ten jeden wyjątek, iż pewne organa, przed którymi umowa przyszła do skutku, lub osoby, przy których współdziałaniu umowa została zawartą, mają obowiązek zgłosić ją do wymiaru należitości. W tych przypadkach nie chodzi nigdy o strony kontraktujące, lecz o pewne, publiczne organa i osoby, które przy przyjściu do skutku względnie zawarciu umowy sprawowały jedynie czynności asystującą lub doradczą.

Ministerstwo nie jest osobą prawną i niema zdolności procesowej.

(Orzeczenie izby trzeciej sądu najwyższego z 25 stycznia 1921 roku R. 23/21).

Umowami z daty Tarnów 15 i 17 sierpnia 1920 r. ministerstwo poczt i telegrafów Ukraińskiej Republiki Ludowej, mające wówczas swą siedzibę w Tarnowie, sprzedało cały swój zapas przygotowanych ukraińskich znaczków pocztowych w umowie z 17 sierpnia 1920 r., szczegółowo wymienionych L. W., kupcowi w Krakowie, popadło jednak z oddaniem tych znaczków w zwłokę, a nadto miało je sprzedać późniejszą umową w d. 10 września 1920 r. zawartą H. F., kupcowi w Wiedniu.

Na wniosek L. W. sąd powiatowy w Tarnowie wydał uchwałę z 12 października 1920 r. przeciw 1) I. K., ówczesnemu ministrowi poczt i telegrafów Ukraińskiej Ludowej Republiki, przebywającemu w Tarnowie i 2) ministerstwu poczt i telegrafów Ukraińskiej Ludowej Republiki w Tarnowie, tymczasowe zarządzenie przez zakaz jakiegokolwiek rozporządzenia, w szczególności pozbycia lub wydania trzeciej osobie wymienionych szczegółowo znaczków pocztowych, opieczętowanie tychże i oddanie w przechowanie ustanowionemu przez sąd przechowawcy, firmie spedycyjnej L. S. D. w Tarnowie.

Sprzeciwu ministerstwa poczt i telegrafów sąd powiatowy w Tarnowie nie uwzględnił, nałożył jedynie stronie zagrożonej obowiązek złożenia do dnia 8 kaucji w kwocie 50,000 mk. na zabezpieczenie szkody dla ministerstwa z wykonania tymczasowego zarządzenia wyniknąć mogącej (U. z 23 października 1920 r.).

Wskutek rekursu ministerstwa sąd okręgowy jako rekursowy w Tarnowie, uchwałę z 20 listopada 1920 r.: I. zniósł jako nieważne tak uchwałę sądu powiatowego w Tarnowie z dnia 12 października 1920 r. V. III. 2/20/2, jakoteż uchwałę tego samego sądu z dnia 23 października 1920 r. V. III. 2/20/5 wraz z odnośnem postępowaniem, ale tylko o tyle, o ile one dotyczą ministerstwa poczt i telegrafów Ukraińskiej Ludowej Republiki i zarazem: II. orzekł, że kosztą dotychczasowego postępowania obu stron wzajemnie się znosi. Uzasadnienie: Po myśli § 1 pc. oraz § 78 ord. egz. mogą przed sądem występować jako strony tylko takie osoby, które posiadają zdolność samoistnego działania w sądzie w przymiocie strony.

Osoby te mogą być albo fizycznymi, albo prawniczymi, a zatem tylko jedna z tych osób może występować jako strona w czynnościach prawnych przedsiębiorzonych przed sądem. Do takich czynności zaliczają się bezwątpienia także tymczasowe zarządzenia.

W tej sprawie zażądała strona zagrożona dozwoleń jej czasowego zarządzenia przeciw ministerstwu poczt i telegrafów Ukraińskiej Ludowej Republiki. Że to ministerstwo nie stanowi osoby fizycznej, to nie ulega żadnej wątpliwości, zachodzi tylko pytanie, czy może ono być zaliczone do osób prawnych. Na to pytanie należy odpowiedzieć przecząco. Do osób prawnych zalicza się: Państwo, polityczne gminy, kraje, spółki, klasztory i t. d. Ministerstwo jednak do nich nie należy—jest ono bowiem tylko władzą państwa i jako taka nie posiada prawniczej osobowości, a o ile ono posiada majątek, przeznaczony do osiągnięcia jego celu, to majątek ten jest własnością państwa. Ministerstwo zatem nie posiada zdolności procesowej i nie może w czynnościach przedsiębiorzonych przed sądem występować jako strona, lecz stroną może być tylko Państwo, któ-

rego władzą jest ministerstwo. Ponieważ w tej sprawie występuje jako strona ministerstwo poczt i telegrafów Ukraińskiej Ludowej Republiki, a temu brak zdolności występowania przed sądem jako strona, przeto wobec tego, że brak ten nie może być usuniętym, należało z urzędu na zasadzie przepisów §§ 6 i 7 p. c. oraz § 78 ord. egz. brak ten uwzględnić i znieść jako nieważne tak uchwałę, pozwalającą tymczasowego zarządzenia, jakoteż uchwałę wydaną wskutek wniesionego przez ministerstwo sprzeciwu, oraz całe odnośne postępowanie, ale tylko o tyle, o ile ono dotyczy ministerstwa, co do którego zachodzi brak zdolności występowania w tej sprawie jako strona. Koszta dotychczasowego postępowania wzajemnie zniesiono, a to na zasadzie przepisu § 51 p. c. i § 78 ord. egz. z tego powodu, że obie strony zawiniły unieważnione postępowanie, albowiem strona zagrożona niewłaściwie wniosła podanie przeciw ministerstwu, nie mającemu zdolności występowania przed sądem jako strona, zaś strona przeciwna zachodzącego braku nie zarzuciła i przez to stała się przyczyną dalszego postępowania.

Sąd najwyższy nie uwzględnił rekursu rewizyjnego strony zagrożonej L. W. i zatwierdził zaczepioną uchwałę, a zarazem odrzucił rekurs rewizyjny ukraińskiego ministerstwa co do kosztów. Uzasadnienie: Zatwierdzenie zaczepionego przez L. W. ustępu I. uchwały sądu okręgowego nastąpiło z przyczyn w niej wyrażonych, uzasadnionych w ustawie, a nie odpartych wywodami rekursu.

Odnośnie do rekursu przeciwnika strony zagrożonej zauważa się, że rekurs od orzeczenia sądu II instancji w punkcie kosztów jest ustawowo niedopuszczalny (§ 402 i 78 ord. egz., § 528/1 p. c.); należało go zatem pozostawić bez rozpoznania i odrzucić w myśl § 526/2 p. c.

1) *Cechą przestępstwa z art. 151 k. k. jest przywołanie władzy państwowej lub samorządowej.*

2) *Samozwańcze przybranie tytułu urzędnika urzędu mieszkaniowego podpada pod art. 151 k. k.*

(Orzeczenie izby drugiej sądu najwyższego z dnia 2 sierpnia 1921 r. K. 1763/21).

Sąd najwyższy zważył, co następuje:

1) Istotę przestępstwa z art. 151 k. k. stanowi przybranie roli urzędnika państwowego, lub samorządowego, bądź przez samowolne wykonanie czynności należącej do zakresu działania urzędowego i tylko urzędnikom powierzonej, bądź też przez samozwańcze podszycie się pod tytuł urzędnika w celu spełnienia czynności urzędowej. Za takie samowolne spełnienie czynności urzędowej lub samozwańcze, dla spełnienia takiej czynności

przybranie tytułu urzędnika, art. 151 w swej części 1, przepisuje karę aresztu lub grzywny.

2) Część 2 i 3 art. 151 przewidują dwie różne postaci kwalifikowanego przywłaszczenia władzy i dla każdej z nich osobne ustanawiają przepisy. Pierwszą z tych postaci, przewidzianą w cz. 2, art. 151 k. k., jest popełnienie pospolitej zbrodni lub występku, przy użyciu gwooli temu przywłaszczonej władzy: przestępstwo takie ulega karze na zasadzie przepisów o zbiegu przestępstw (art. 60 k. k.). Drugą zaś — określoną w cz. 3 (art. 151 k. k.) — jest popełnienie przez przywłaszczyciela władzy, czynu, który, o ile by go się dopuścił urzędnik, stanowiłby służbową zbrodnię lub takiż występki, i za takie przestępstwo jego sprawca samowładnie przywłaszczwszy sobie władzę lub tytuł urzędnika ponosi karę, przepisana za odnośnie przestępstwo służbowe.

3) Obiektem karygodnego przywłaszczenia władzy przewidzianego w art. 151 k. k., jest władza państwowa lub samorządowa. Dotychczasowe przekłady k. k. mylnie w tym względzie używają wyrażenia „służby społecznej”, lub „urzędowania społecznego”, wyrażenia bowiem oryginału rosyjskiego „obszczestwiennaja służba” oznacza urzędowanie w instytucjach samorządowych i wiąże się z wyrażeniem „obszczestwiennyyja uczeżdżienja” przez które wszystkie ustawy rosyjskie rozumieją nie wogóle instytucje społeczne w znaczeniu szerszym, lecz wyłącznie instytucje samorządowe, i wobec tego nie ogarnia żadnych instytucji dobroczynnych, kulturalnych i nawet użyteczności publicznej, o ile nie są one organami samorządu lub też o ile nie są wyposażone przez państwo w większy lub mniejszy zakres władzy publicznej. Do takiego zaś wniosku doprowadza nie tylko ścisły przykład wspomnianego odnośnego wyrażenia oryginału kodeksu, ale zarazem i zasadnicza logiczna wykładnia art. 151, bo o przywłaszczeniu władzy urzędowej może być mowa tylko w stosunku do takich instytucji, które mają pewien zakres władzy. Nie można zaś przywłaszczać sobie władzy instytucji, która żadnej władzy nie posiada. Wobec tego przy ocenie kwestji czyjejs winy z art. 151 k. k. należy przedewszystkiem ustalić, czy instytucja, pod której urzędowanie podszywa się sprawca czynu, będącego źródłem rzeczzonego oskarżenia, jest urzędem państwowym lub samorządowym.

4) W sprawie niniejszej oskarżony, jak to ustalił sąd apelacyjny, przybrał samowładnie tytuł urzędnika urzędu mieszkaniowego. Urząd mieszkaniowy jest działającym pod nadzorem ministra spraw wewnętrznych, urzędem samorządowym, mającym prawo rekwizycji mieszkań prywatnych (art. 63 dekretu 140 o samorządzie miejskim z 4 lutego 1919 r., art. 1 i 8 ustawy 498 z 27 listopada 1919 r., o obowiązku samorządów, gmin miejskich dostarczenia pomieszczeń, art. 3, 5 i 12 rozporządzenia wyko-

nawczego do tejże ustawy z 15 grudnia 1919 r., poz. 15, art. 1 ustawy 371 z 15 lipca 1920 r. w przedmiocie zmiany w ustawie, poz. 498 z 27 listopada 1919 r.). Wobec tego samowładne przywłaszczenie władzy urzędnika urzędu mieszkaniowego podpada, w myśl powyższych wyjaśnień pod art. 151 k. k.

5) Z ustaleń sądu apelacyjnego wynika, że oskarżony, przybrawszy samowładnie rolę urzędnika urzędu mieszkaniowego, usiłował wymusić 500 mk. łapówki pod groźbą w przeciwnym razie ucisku służbowego, a mianowicie zarekwirowania mieszkania. Ponieważ zaś wymuszenie łapówki stanowi występki służbowy w art. 657 k. k. przewidziany, przeto przywłaszczenie sobie władzy urzędnika, gwoili popełnienia takiego występuku, podpada nie pod cz. 1, lecz pod cz. 3 art. 151 k. k., i w myśl tego przepisu ulega karze z art. 657 k. k.

Kasy chorych, przewidziane w ustawie z dnia 19 maja 1920 r. dz. ust. Nr. 44 poz. 272. nie są urzędami państwowymi w rozumieniu art. 10 ustawy z d. 27 listopada 1919 (dz. ust. Nr. 92. poz. 498).

(Orzeczenie izby czwartej sądu najwyższego z d. 17 lutego 1922 r., l. rej. 520).

Oddala się zażalenie jako nieuzasadnione

Powody:

Na prośbę adwokata Dr. W. B., jako komisarza rządowego dla zorganizowania powiatowej kasy chorych w Oświęcimiu, zajął urząd miejski w Oświęcimiu, orzeczeniem z d. 20 maja 1921 r., l. 1571 na podstawie ust. z d. 27 listopada 1919 r., dz. ust. № 92 poz. 498 dom pod № 70 (recte 389) przy ul. Jagiellońskiej w Oświęcimiu stanowiący własność M. i E. G., na pomieszczenie biur pow. Kasy chorych, oraz na mieszkanie dla jej urzędników.

W załatwieniu zażalenia M. i E. G. uchyliło b. namiestnictwo we Lwowie decyzją z d. 30 czerwca 1921 r., l. 80198/3713 powyższe orzeczenie rekwestycyjne dla braku podstawy prawnej, ponieważ powiatowa kasa chorych nie jest urzędem państwowym w rozumieniu art. 10 powołanej ustawy z d. 27 listopada 1919 r. dla którego urząd miejski byłby obowiązany dostarczyć odpowiedniego pomieszczenia

Przeciw tej decyzji b. namiestnictwa wniósł Dr. W. B. w swoim charakterze, jako komisarz rządowy dla zorganizowania pow. kasy chorych w Oświęcimiu zażalenie do sądu najwyższego, w którym zwraca się przeciw zapatrywaniu prawnemu b. namiestnictwa, że kasa chorych nie jest urzędem państwowym w rozumieniu art. 10 ustawy z d. 27 listopada 1919 r.

Sąd najwyższy nie mógł uznać zażalenia za uzasadnione.

Wedle art. 2 ustawy o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby z d. 19 maja 1920 r. dz. ust. № 44 poz. 272, jest kasa chorych osobą prawną, która w swoim imieniu może nabywać prawa i zaciągać zobowiązania, pozywać przed sąd i być pozwaną, i, która za zobowiązania odpowiada swoim majątkiem. Chociaż więc kasa chorych spełnia niewątpliwie funkcje, wchodzące w zakres interesów publicznych i zajmuje z tego powodu należne jej stanowisko w ogólnym systemie administracji publicznej, to jednak, mając własną osobowość prawną, nie stanowi ona w hierarchii władz i urzędów państwowych równorzędnego z temiż organu państwowego, który pojęciowo może być tylko organem nie jakiejś odrębnej, lecz jedynie państwowej osobowości prawnej.

To też ustawa z d. 19 maja 1920 r., o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby, przewiduje wyraźnie nadzór państwowy nad działalnością kasy chorych (art. 97), nadzór potrzebny właśnie dla tego, że kasa chorych rozwija swoją działalność nie w charakterze urzędu państwowego, który już w państwowej hierarchii władz znajduje odpowiedni organ zwierzchni, lecz że ma ona odrębne stanowisko poza hierarchją urzędów państwowych, zatem czynności jej wobec ich doniosłości ze stanowiska publicznego muszą być poddane kontroli przez nadzór państwowy.

Tak więc kasy chorych, będąc samoistną instytucją społeczną, nie mogą być uważane za urząd państwowy, zwłaszcza w zrozumieniu art. 10 powołanej ustawy z 27 listopada 1919 r., która, jako ustawa wyjątkowa wymaga ścisłej wykładni.

Powyższego stanowiska prawnego nie osłabia bynajmniej podniesiona w zażaleniu okoliczność, że kasom chorych oddane jest orzecznictwo I instancji w sprawach obowiązku ubezpieczenia oraz w sprawie kar pieniężnych, nakładanych na pracodawców ubezpieczonych (art. 76 ust. 19 maja 1920 r.), a środki prawne przeciw zarządzeniom kasy chorych, nie mają mocy wstrzymującej (art. 79). Okoliczność bowiem, że kasa chorych pełni pewne funkcje natury publiczno-prawnej, niejako w zastępstwie władz państwowych, nie nadaje jej jeszcze charakteru urzędu państwowego, równie jak organa gminy nie stają się urzędami państwowymi, przez to, że spełniają w poręczonym zakresie działania pewne funkcje dla państwa. Charakteru prawnego kas chorych nie przesądza również, że — jak to podnosi zażalenie — funkcjonariusze kasy chorych pozostają pod ochroną prawa w tej mierze, jak urzędnicy państwowi (art. 73 powołanej ustawy z d. 19 maja 1920 r.); wynika z tego jedynie, że ustawodawca uznał potrzebę specjalnej ochrony prawnej dla zapewnienia kasom chorych możliwości spełnienia ich funkcji, leżących w publicznym interesie.

Z powyższych zasad należało zażalenie jako nieuzasadnione oddalić.

Zarząd izraelskiej gminy wyznaniowej, nie jest władzą administracyjną.

(Uchwała izby czwartej sądu najwyższego z dnia 7 lutego 1922 roku, l. rej. 687).

Zażalenie F. F., kupca we Lwowie, przeciw orzeczeniu zarządu izraelskiej gminy wyznaniowej we Lwowie, z d. 23 lutego 1921 r. l. 1815, w sprawie podatku wyznaniowego, odrzuca się na zasadzie §§ 2 i 21 ustawy z 22 października 1875 r., dz. up. (austr.) № 36 z roku 1876, bez dalszego postępowania, ponieważ zarząd izraelskiej gminy wyznaniowej we Lwowie nie jest władzą administracyjną w rozumieniu § 2 austr. ustawy z 22 października 1875 r. dz. up. № 36 z 1876 r., ile że ustawa ta pod wyrażeniem „organa zarządu gminnego“, rozumie organa terytorjalnych związków politycznych, a do takich nie można zaliczyć zarządu izraelskiej gminy wyznaniowej, który jest organem korporacji wyznaniowej.

Przed całkowitem zwinieniem istniejącej instytucji miejskiej pomocy lekarskiej w granicach czasokresu art. 103 ustawy z 19 maja 1920 roku (9 czerwca 1923 r.) gmina m. st. Warszawy nie jest obowiązana przystąpić do nowej miejskiej kasy chorych.

(Orzeczenie izby czwartej sądu najwyższego z 22 lutego 1922 r., Rej. A. 529).

Minister spraw wewnętrznych zupełnie nie umotywował swojej decyzji, zawartej w piśmie z 20 lipca 1921 r., którą unieważnił uchwałą rady miejskiej m. st. Warszawy z 16 czerwca 1921 r. w sprawie odrzucenia wniosku magistratu o przystąpienie do kasy chorych, gdyż samego tylko powołania się na sprzeczność z obszerną ustawą z 19 maja 1920 r., dz. ust., poz. 7 bez wskazania nawet odnośnych artykułów tej ustawy, niepodobna uznać za umotywowanie. Już sama ta wadliwość formalna wystarczałaby do uchylenia zaskarżonej decyzji.

Ponadto decyzja ta jest niesłuszną merytorycznie.

Jak się należy domyslać, minister spraw wewnętrznych opiera swą decyzję na art. 103 wyżej wymienionej ustawy. W myśl tego artykułu ustawa w całej rozciągłości winna objąć swym działaniem terytorjum Rzeczypospolitej w ciągu lat trzech od jej opublikowania, t. j. w dn. 9 czerwca 1923 r. Termin ten jeszcze nie nastąpił. Ustawodawca rozumiał dobrze, że tak skomplikowanego aparatu jak kasy chorych, nie podobna wprowadzić w całym państwie odrazu, tembardziej, że przed wydaniem ustawy z 19 maja 1920 r., w różnych dzielnicach Polski istniały i dotychczas istnieją kasy chorych różnego typu i pod różnemi nazwami. Nagle zmienienie lub przekształcenie tych kas, mogłoby spowodować zamieszanie—stąd termin trzyletni do ich przystosowania się lub zwinienia.

Część druga art. 103 rozróżnia pod tym względem dwa typy kas:

1) Kasy powiatowe, względnie miejskie, odpowiadające typowi, przewidzianemu w art. 1 tejże ustawy, który innych kas chorych (prócz specjalnie wymienionych kolejowych) nie uznaje.

2) Kasy wszelkiego innego rodzaju nie odpowiadające typowi art. 1, a więc nie powiatowe i nie miejskie, a mianowicie fabryczne, wiejskie i zawodowe i t. p. Kasy pierwszej kategorii (powiatowe lub miejskie) winny w ciągu trzech lat przystosować się do ustawy z 19 maja 1920 roku, kasy drugiej kategorii, winny się rozwiązać.

Jak widać z akt sprawy, w Warszawie istniała przed wydaniem ustawy z 19 maja 1920 r. instytucja miejska pomocy lekarskiej, mająca wszelkie cechy kasy chorych, choć nie nosząca tej nazwy, działająca w zakresie węższym niż tego żąda ustawa z 19 maja 1920 r. gdyż przeznaczona tylko dla jednej z tych kategorii osób, które wymienia art. 3 tej ustawy, mianowicie dla wymienionej w ustępie 3 osób, zatrudnionych w przedsiębiorstwach samorządowych, oraz pracowników i funkcjonariuszów samorządowych. Kwestjonowanie, że kasa chorych, utrzymywana przez władze samorządowe miejskie dla potrzeb mieszkańców, choćby nie wszystkich, tegoż miasta, ma charakter kasy miejskiej, byłoby zaprzeczeniem oczywistości.

W ciągu trzech lat, a zatem do 9 czerwca 1923 r. instytucja powyższa mająca wszelkie cechy miejskiej kasy chorych o niezbyt szerokim zakresie działania, winna w myśl art. 103 zastosować swój statut do ustawy z 19 maja 1920 r., lub rozwiązać się, gdyż nie ulega wątpliwości, że kasy I kategorii winny się również rozwiązać, o ile nie dostosują swoich statutów do nowej ustawy. Termin ten jest ulgowy, a więc przed upływem tego terminu instytucja ta może istnieć na dawnych warunkach, winna tylko przedsiębrać prace przygotowawcze w celu przygotowania się do wymagań ustawy i rozszerzenia swojej działalności na inne, nie objęte dotychczas kategorię osób.

Skoro zatem w myśl art. 103 miejska kasa chorych m. st. Warszawy ma czas do 9 czerwca 1923 r. na przekształcenie się w zastosowaniu do ustawy z 19 maja 1920 r., lub rozwiązanie się, rada miejska miała prawo odrzucić kredyt na przystąpienie do nowej miejskiej kasy przed całkowitem zwinięciem tej, która istniała dotychczas.

Takiemu rozstrzygnięciu bynajmniej nie przeczy ust. b. art. 104 ustawy, na który powołuje się przedstawiciel kasy chorych, gdyż przepis ten oczywiście dotyczy tylko tych miejscowości, gdzie nie istnieją powiatowe, względnie miejskie, kasy chorych typu, przewidzianego w nowej ustawie,

lub nadające się do zastosowania się do tej ustawy; w przeciwnym bowiem razie byłby wyraźnie sprzeczny z art. 103.

Rozstrzygnięcie powyższe nie przesądza stanu rzeczy, jaki się wytworzy po terminie ulgowym, t. j. po 9 czerwca 1923 r. W terminie tym albo dana kasa miejska rozwiąże się i członkowie jej staną się członkami nowej kasy chorych, albo przekształci się i zastosuje się do ustawy z 19 maja 1920 r. Z oświadczeń magistratu wnioskować należy, że magistrat nie zamierza dostosowywać istniejących instytucji do wymagań ustawy z 19 maja 1920 r. i zamierza instytucje te zwinąć. Jeżeli to zwinięcie nastąpi, to po upływie terminu ulgowego, t. j. po 9 czerwca 1923 r. pracownicy, otrzymujący dotychczas pomoc lekarską od instytucji, prowadzonych przez magistrat, wejdą do nowej kasy chorych. Może to, za zgodą magistratu, nastąpić i wcześniej.

Jednakże przed upływem ulgowego terminu trzyletniego nowa kasa chorych nie może wymagać, żeby magistrat przyspieszył zwinanie swoich instytucji pomocy lekarskiej i przystąpił do nowej kasy chorych. Skoro nowa kasa chorych powstała, z faktem tym trzeba się liczyć, i obie te kasy do 9 czerwca 1923 r. lub do czasu wcześniejszego zwinienia dotychczasowej miejskiej pomocy lekarskiej—muszą istnieć równorzędnie.

Nie stoi z tem w sprzeczności wyrażenie art. 103, że członkowie kas rozwiązanych stają się członkami nowych kas od chwili powstania, gdyż przepis ten ma na myśli:

1) kasy, nie odpowiadające typowi art. 1, t. j. nie powiatowe i nie miejskie,

2) te wypadki, gdy w danej miejscowości nowa kasa chorych w chwili rozwiązania dawnej, jeszcze nie będzie istniała. Nie można jednak wymagać, żeby kasy chorych powiatowe lub miejskie, mające termin ulgowy trzyletni do przekształcenia się i dostosowania do warunków ustawy, a więc mające prawo w ciągu trzech lat funkcjonować według dawnych zasad, miały w okresie swego funkcjonowania opłacać ponadto składki na rzecz nowej kasy t. j. ponosić wydatki podwójne.

Z tych zasad sąd najwyższy zaskarżoną decyzję uchyla.

Władza nadzorcza, przy zatwierdzeniu uchwał powiatowych związków komunalnych, dotyczących się wprowadzenia podatków komunalnych, ma prawo decydować wedle swobodnego uznania.

Wyrok Izby czwartej sądu najwyższego z 28 września 1921 r., I. rej. 445.
Zważywszy,

1) że dekret w przedmiocie skarbowości powiatowych związków komunalnych z 7 lutego 1919 r., dz. pr. poz. 151, podając uchwały sejmiku

powiatowego w przedmiocie wprowadzenia podatków powiatowych zatwierdzeniu ministra spraw wewnętrznych po porozumieniu z ministrem skarbu, nie określa warunków, od których zawisłem jest zatwierdzenie;

2) że także dekret o tymczasowej ordynacji powiatowej dla obszarów Polski byłego zaboru rosyjskiego z 4 lutego 1919 r., dz. pr. poz. 141, mówiąc o zatwierdzeniu takich uchwał przez władze nadzorcze, nie zawiera bliższych postanowień w tym względzie—zawarty bowiem w art. 52 przepis ogólny o nieważności uchwał tam wymienionych, nie wyczerpuje tych wszystkich momentów, które mogą być powodem odmowy zatwierdzenia—a słusność tego zapatrywania potwierdza już sam fakt istnienia odrębnego przepisu o zatwierdzeniu takich uchwał, a nadto brak w art. 47 wszelkiej wskazówki w tym kierunku, iżby tylko w przypadkach, wymienionych w art. 52, władza nadzorcza mogła odmówić zatwierdzenia;

3) że zatem władza nadzorcza przy zatwierdzaniu uchwał powiatowych związków komunalnych, ma prawo decydować wedle swobodnego uznania, kierując się przytem względami na celowość tak samej uchwały o wprowadzeniu podatku komunalnego, jakoteż poszczególnych postanowień uchwalonego statutu.

4) sąd najwyższy w przypadkach przewidzianych w art. 50 dekretu z 4 lutego 1919 r., dz. pr. poz. 141, powołany jest jedynie do orzekania o legalności orzeczeń władz administracyjnych, że więc tylko wtedy, gdyby można twierdzić, że władza nadzorcza, wykonując przysługujące jej swobodne uznanie, poszła tak daleko, że obraziła prawo, lub też, że orzeczenie jej ma charakter zupełnej dowolności, byłaby ingerencja sądu najwyższego dopuszczalna i konieczna, a przypadek taki tutaj nie zachodzi, postanowił sąd najwyższy skargę oddalić.

Rozpatrywanie legalności okólników ministerjalnych zawierających normy ogólne, dopuszczalne jest jedynie w związku z pewnem konkretnem zarządzeniem władzy na danym okólniku opartym, a naruszającym prawa jednostek.

Wyrok izby czwartej sądu najwyższego z 3 marca 1922 r. l. rej. 686.
Zważywszy:

1) że rozpatrywanie legalności okólników ministerstwa spraw wewnętrznych, zawierających normy ogólne, byłoby dopuszczalne tylko w związku z pewnem konkretnem zarządzeniem władz nadzorczych, na danym okólniku opartem, a naruszającym prawa samorządowe gmin miejskich, czy też poszczególnych jednostek, skarga niniejsza zaś nie zwraca się wyraźnie przeciw żadnemu takiemu zarządzeniu, lecz jedynie przeciw samemu brzmieniu okólnika;

2) że gdyby nawet uważać skargę niniejszą, jako zwróconą przeciw

konkretnym zarządzeniom władz administracyjnych I-ej instancji, opartym na powyższym okólniku, skarga i w tym wypadku nie mogłaby być rozpatrywana, gdyż pomijałaby przepisany w art. 63 dekr. o samorządzie miejskim z 4 lutego 1919 r., dz. pr. № 13, poz. 140 tok instancji nadzorczych.

Sąd najwyższy pozostawia skargę bez rozpoznania.

Gmina miejska jako właścicielka zakładu kanalizacyjnego obowiązana jest stosownie do zastrzeżeń konsensu do poczynienia zarządzeń zapobiegających szkodliwemu zanieczyszczaniu przez odpływy jeziora sąsiedniej gminy i do wynagrodzenia wyrządzonych strat.

(Wyrok izby piątej sądu najwyższego z 29 września 1922 r., C. 21/22).

I. Sąd okręgowy (ziemiański) w Gnieźnie.

II. Sąd Apelacyjny w Poznaniu.

Z powodów:

W miarodajnem dla niniejszej sprawy anal. do § 565/2 u. p. c. rozstrzygnięciu poprzedniej instancji rewizyjnej z 21 grudnia 1912 r. § 325/12 — wypowiedziano zapatrywanie prawne, że powódka żądać może w drodze sądowej zapobieżenia doprowadzenia przez pozwaną dopływów niepokrytych konsensem policyjnym, a oddziaływujących szczególnie szkodliwie na jej jezioro, o ile zarządzenie żądane nie wywoła zmiany zakładu zatwierdzonego; oddalenie skargi z przyczyn merytorycznych mogłoby tylko nastąpić, gdyby pozwana (obecnie wnosząca rewizję) wykazała, że zarządzenia żądane przez powódkę nie są możliwe bez zmiany zakładu zatwierdzonego lub że dopływów szkodliwych nie doprowadza się.

Sąd apelacyjny ustalił, co najmniej co do otworu w kanalizacji t. zw. Natauslass, że tenże nie jest pokryty konsensem policyjnym i że zdolny jest oddziaływać szkodliwie na jezioro powódki. O ile rewizja zaczępia ostatnie ustalenie, nie jest ona w myśl ustawy wywiedziona (§§ 549, 550 u. p. c.), zwraca się bowiem tylko w sposób niedopuszczalny (§ 561/2 u. p. c.) przeciw wynikom oceny dowodów przez sąd apelacyjny. Ustalenie samo zaś starczy za podstawę zaczępionego orzeczenia, gdyż oczywiście jest, że w myśl §§ 903, 1004 u. p. c. powódka domagać się może zarządzenia zapobiegającego szkodliwemu oddziaływaniu na jej własność, części zakładu kanalizacyjnego konsensem policyjnym nie pokrytej.

Ale pozatem słusznem jest także stanowisko prawa sądu apelacyjnego, że wnosząca rewizję — po przekonaniu się z biegiem czasu w myśl zastrzeżenia objętego konsensem władzy policyjnej, o szkodliwym oddziaływaniu niektórych urządzeń zakładu kanalizacyjnego na własność powódki — wymieniła je częściowo na lepsze i wydoskonała, że zgodnie z wzmiankowanym zastrzeżeniem (które to pytanie w poprzedniem rozstrzygnięciu

rewizyjnym zostawiono jeszcze otwarte) powódka domagać się może całkowitego przeprowadzenia tego ulepszenia, zwłaszcza że wnosząca rewizję przyznała, że otrzymała na nie (w zasadzie) przyzwolenie policyjne. W tym względzie pierwotny konsens policyjny rozumiany być może tylko jako obejmujący zastrzeżenie co do zmian w urządzeniu zakładu poczynić się mających także na wypadek ujawnienia się szkodliwego działania odpływów, zanieczyszczających wody sąsiednie. Nie jest zgodne z aktami twierdzenie rewizji, jakoby powódka żądała tu tylko tego, co wnosząca rewizję już zrobiła.

O ile idzie o nałożony na wnoszącą rewizję obowiązek odszkodowania, to winę wnoszącej rewizję znalazł sąd apelacyjny słusznie w tem, że przekonawszy się z poprzedniego procesu o niedoskonałości pewnych części urządzenia zakładu kanalizacyjnego dla celu zapobieżenia szkodliwemu zanieczyszczaniu przez odpływy, jeziora powódki, nie przystąpiła od razu do ulepszeń, przeprowadzając je tylko częściowo, i że wykonała szkodliwe urządzenie jazu, konsensem policyjnym nie pokryte...

Uchwały gmin miejskich, dotyczące wymienionych w art. 1, dekretu z 7 lutego 1919 r., dz. u. poz. 150, pod lit. d, e, f, g, i h, źródeł dochodowych, mogą wejść w życie dopiero po zatwierdzeniu ich przez powołaną władzę nadzorczą.

(Wyrok izby czwartej sądu najwyższego z 16 listopada 1921 r. I. rej. 465).

Magistrat miasta Włocławka zaskarżył do sądu najwyższego nieuwzględniającą protestu jego decyzję Ministra spraw wewnętrznych, która pozostawiła bez skutku żądanie rzezonego magistratu o cofnięcie okólnika Ministra z 15 września 1920 r. № 338, jako rzekomo sprzecznego z treścią art. 39 dekretu o samorządzie miejskim z 4 lutego 1919 r. dz. pr. poz. 140. W okólniku tym udzielonym przez wojewodę warszawskiego do wiadomości i stosowania przewodniczącym wydziałów powiatowych oraz prezydentom miasta Włocławka, Płocka i Żyrardowa, wyjaśnia Minister spraw wewnętrznych, iż uchwały gmin miejskich dotyczące źródeł dochodowych, wymienionych pod lit. d, e, f, g, h, art. 1 dekretu w przedmiocie skarbowości gmin miejskich z 7 lutego 1919 r. (dz. pr. poz. 150), nie mogą być wprowadzane w życie na podstawie art. 39 dekretu o samorządzie miejskim z 4 lutego 1919 r., lecz mogą wejść w życie dopiero po zatwierdzeniu ich przez powołaną władzę nadzorczą, na podstawie art. 3 dekretu w przedmiocie skarbowości gmin miejskich, który ma charakter prawa specjalnego.

Na poparcie żądania swego, magistrat miasta Włocławka przytacza w skardze swej następujące dowody:

1) dekret o samorządzie miejskim jest ustawą zasadniczą dla miast i może być zmieniony jedynie w drodze prawodawczej, a nie przez ókólnik ministerjalny;

2) dekret o samorządzie miejskim i dekret w przedmiocie skarbowości gmin miejskich wzajemnie się uzupełniają, stanowiąc jedną całość, i wskutek tego, jeżeli w wypadkach, przewidzianych przez art. 3 drugiego z przytoczonych dekretów, wskazane w nim uchwały gmin miejskich ulegają zatwierdzeniu Ministra spraw wewnętrznych, wypowiedzenie się władzy nadzorczej winno nastąpić, wedle mniemania skarżącego, zgodnie z art. 39 dekretu o samorządzie miejskim, w ciągu 2 tygodni od chwili otrzymania przez nią powziętych przez radę miejską uchwał.

Po wysłuchaniu referatu sędziego-referenta i wniosków podprokuratora, sąd najwyższy zważył co następuje:

Dekret w przedmiocie skarbowości gmin miejskich z 7 lutego 1919 r. (dz. pr. poz. 150) wyliczywszy w art. 1 pod lit. a, h, źródła dochodowe gmin miejskich, stanowi w art. 3, że każda uchwała gmin miejskich, dotycząca źródeł dochodowych, wymienionych pod lit. d, e, f, g, h, wymaga „zatwierdzenia” bądź to Ministra spraw wewnętrznych po porozumieniu z innymi Ministrami odnośnie do miast wydzielonych z powiatu, bądź też wydziałów powiatowych odnośnie do miast nie wydzielonych z powiatu. Jakiegoś postanowienia, z któregooby wynikało, że to „zatwierdzenie” uchwał gmin miejskich może być zastąpione milczącą zgodą władzy nadzorczej, przewidzianą w art. 39 dekretu o samorządzie gmin miejskich z 4 lutego 1919 r. (dz. pr. poz. 140), nie ma w dekrete o skarbowości gmin miejskich. Zważywszy więc, że zgoda władzy nadzorczej, i to wyrażona milcząco, nie może być uważana za pojęcie identyczne z zatwierdzeniem, które z natury rzeczy obejmuje pozytywne oświadczenie woli, musi się przyjąć, że ustawodawca wydając dekret o skarbowości nie miał zamiaru nadać wspomnianym wyżej uchwałom gmin miejskich mocy prawnej już przez sam upływ terminu dwutygodniowego, przewidzianego w art. 39 dekretu o samorządzie gmin miejskich. Musi się to przyjąć tembardziej, że dekret o skarbowości przedstawia się w stosunku do dekretu o samorządzie jako prawo szczególne (*lex specialis*) normujące pewien specjalny dział samorządu miejskiego i to dział, który ze względu na swoją doniosłość także w dziedzinie skarbowości ogólnopństwowej wymaga pewnych silniejszych gwarancji. Widocznie ustawodawcy nie wystarczała w tych przypadkach milcząca zgoda władzy nadzorczej, skoro żąda on kategorycznie zatwierdzenia. Jest to najzupełniej zrozumiałe, a nie można też pominąć uwagi, że termin dwutygodniowy byłby tu oczywiście za krótki, skoro się zważy, że dekret wymaga porozumienia

między Ministerstwami i że niejednokrotnie rozchodzić się może o skomplikowane projekty podatkowe, których przetrutynowanie wymaga dłuższego czasu.

Z tych zasad sąd najwyższy skargę magistratu miasta Włocławka oddala.

1) *W dzielnicy Państwa Polskiego na terenie Kongresówki przymus adwokacki nie obowiązuje przed sądem najwyższym w sprawach administracyjnych.*

2) *Ustawa o samorządzie miejskim daje prawo urzędowi wojewódzkiemu do odwołania burmistrza z zajmowanego stanowiska, gdy tego wymaga interes służby.*

(Wyrok pełnego kompletu izby czwartej sądu najwyższego z 26 października 1921 r., I. rej. 442).

Sąd najwyższy w zwykłym komlecie rozpoznawał sprawę, lecz wskutek podniesienia kwestji, na posiedzeniu w dniu 12 października, czy skarga kasacyjna bez podpisu adwokata może być rozpoznawana kwestję powyższą i rozpatrzenie merytoryczne sprawy odesłał do pełnego kompletu izby czwartej.

Sąd najwyższy w pełnym komplecie izby czwartej:

zważywszy, że w dzielnicy Państwa Polskiego na terenie b. Kongresówki, przymus adwokacki nie jest regułą (jak np. w procedurze austriackiej i niemieckiej), a tylko wyjątkiem;

że zasadą jest prawo stron zastępowania się przez adwokatów, ale nie obowiązek (art. 14 u. p. c. statut o palestrze z r. 1918);

że wyjątek taki stanowi art. 13 przepisów przechodnich do u. p. c. uchwalonych przez Tymcz. Radę Stanu 18 lipca 1917 r., lecz ten wyjątek nie może stosować się do procesu administracyjnego, który to proces jest tylko analogicznym, ale nie identycznym z procesem cywilnym;

zważywszy dalej, że w postępowaniu administracyjnym na terenie b. Kongresówki niema przepisu, nakazującego przymus adwokacki i tego rodzaju ograniczenie zdolności procesowej obywatela musi być wyraźnie w ustawie wskazane, czego dotychczas niema;

że stosowanie u. p. c. w sprawach administracyjnych odnosi się tylko do form przewodu sądowego i nie może być miarodajnem w kwestji prawa do skargi i obrony przed sądem;

że w procesie cywilnym stronie wygrywającej przysądzone są koszty w całości, jeśli ma obrońcę, w połowie, gdy niema adwokata, tymczasem o takich kosztach postępowania administracyjnego niema mowy.

Z tych zasad sąd najwyższy uchwalił:

W sprawach administracyjnych przed sądem najwyższym w b. Królestwie Polskiem przymus adwokacki nie obowiązuje.

Przechodząc do skargi kasacyjnej A. W. i motywów, któremi powołał się urząd wojewódzki przy złożeniu A. W. z godności burmistrza m. Łasku,

zważywszy,

że A. W. w swej skardze kasacyjnej nie usprawiedliwił się w stopniu dostatecznym z ciągłych zarzutów, jakie mu czynione zostały przez inspektora samorządowego i w motywach decyzji urzędu wojewódzkiego;

że A. W. przyznając głównejsze fakty, nie odparł dostatecznie zarzutów urzędu wojewódzkiego w istotnych punktach, odnoszących się do niedbałości w spełnieniu obowiązku, nieładu w rachunkach, lekceważeniu uchwał rady miejskiej, braku porządku w księdze protokołu i na sesjach rady miejskiej, samowolnego zaciągania pożyczki prywatnej, a nie zaciągnięcia pożyczki uchwalonej przez radę miejską, bezładu w personelu magistrackim, samowolnego rozkładu podatku, a starał się w swej skardze kasacyjnej tylko złagodzić odpowiedzialność;

że ustawa o samorządzie miejskim daje prawo urzędowi wojewódzkiemu do odwołania burmistrza z zajmowanego stanowiska, gdy tego wymaga interes służby;

że wobec powyższego sąd najwyższy nie mógł się w danym przypadku dopatrzyć przekroczenia uprawnień władzy nadzorczej.

Z tych zasad sąd najwyższy skargę kasacyjną oddala.

KRONIKA.

Z ŻYCIA MIAST.

Warszawa.

Tory tramwajów miejskich przez czas od 1919 do 1921 r., t. j. od czasu objęcia przedsięwzięcia przez miasto, zostały powiększone o 14.410 mtr.—Prócz nowych robót dokonano wymiany na nowe 29 zwrotnic i 61 skrzyżowań i torów na długości 1927 mtr.—Remont bruków przeprowadzono na powierzchni 56000 mtr. kw.—Prace wykonane w latach 1919 i 20, a zmierzające do restytucji zniszczonego przez okupację niemiecką taboru tramwajowego, w r. 1922 zaczęły wydawać rezultaty—liczba wagonów zdolnych do ruchu stale się zwiększa i tak: dn. 1. I. 1921 r. liczba wagonów w ruchu była 95 wag. motorowych i 124 przyczepnych, dn. 1. I. 1922 r.—158 wag. motorowych i 120 przyczepnych. Biuro budowy zajmowało się rozszerzeniem elektrowni, przebudową pod zajezdnię na Pradze i budową gmachu szkoły tramwajowej na Woli. Zestawienie budżetowe tramwajów miejskich za 1921 r. przedstawia się następująco:

	<i>Zabudżetowano</i>	<i>Wykonano</i>
Wydatki	Mk. 1,692,155,000	1,869,098,727,41
Wpływy	" 1,648,912,000	1,826,590,955,92
Deficyt	" 43,243,000	42,507,771,49

czyli deficyt mniejszy od przewidywanego o 735. 228 mk. 51 fen, przy pokryciu całego szeregu opłat nieprzewidywanych w budżecie i po wpłaceniu do kasy miejskiej Mk. 84. 435. 898.

Rada Miejska upoważniła Magistrat do wypuszczenia 2-u miliardowej pożyczki miejskiej obligacyjnej pod nazwą „6% Warszawska Pożyczka Szkolna 1922 r.”.

W sprawie sal szkolnych na użytek szkół powszechnych, Rada M. poleciła Magistratowi zwrócić się: 1) do p. Kuratora Okręgu Naukowego o nakazanie szkołom średnim państwowym oddania pewnej ilości sal na 2 lata do użytku popołudniowych szkół powszechnych i zalecenie tego samego właścicielom szkół średnich prywatnych; 2) do związków nauczycieli szkół średnich prywatnych, celem porozumienia się co do wynagrodzenia za korzystanie z ich lokali w godzinach popołudniowych.

Kursy dla dorosłych m. st. Warszawy notują z dn. 1 października r. b. 33 ogniska (w r. ubiegłym 18), na które przyjęto zgłoszeń 6421 (w r. ub. 3522), w tem: na kursy początkowe dla dorosłych — 3997, na kursy początkowe dla Młodocianych — 1860; do Szkoły Powszechnej dla Dorosłych — 564.

Ogólna suma zapomóg wydatkowana na wpisy szkolne za dzieci pracowników miejskich w 1921/22 roku szkolnym wynosiła Mk. 65. 207. 266 za 984 dzieci (chłopców 427, dziewcząt 557); nadto za 115 dzieci pracowników miejskich, uczęszczające do szkół i gimnazjów miejskich, umorzono wpisowe w sumie Mk. 172,500.—

Na wyszkolenie zastępów drużynowych dla harcerstwa szkół powszechnych wstawiono do budżetu Wydziału Szkolnego na r. 1922 Mk. 1,000,000 dla Związku Harcerstwa Polskiego.

**Kultura,
Szt.ka.** W celu udostępnienia szerokim kołom publiczności warszawskiej kształcenia estetyczno-muzycznego, a jednocześnie pożądanej rozrywki, Wydział Kultury Magistratu m. st. Warszawy wspólnie z Międzyzwiązkową Komisją Kulturalno-Artystyczną przystąpiły do urządzania systematycznych przedstawień operowych co dwa tygodnie, a w miarę możliwości co tydzień, stale we czwartki, po cenach wynoszących znacznie mniej niż połowę cen normalnych, z programem starannie rozważonym przez obie organizacje i Dyрекcję Opery. Wydział Kultury Magistratu i M. K. K. A. zakupują na te przedstawienia całą widownię i rozsprzedają bilety w drodze organizacyjnej wyłącznie sferom, które obie organizacje reprezentują i których potrzeby kulturalne zaspakajają.

Towarzystwu Opieki Kulturalnej nad Polakami zamieszkałymi zagranicą im. Adama Mickiewicza w Warszawie przyznano z budżetu miejskiego r. 1922 subsydjum w sumie Mk. 1,000,000.

**Dobroczyń-
ność.** Obywatelska Komisja Ofiarności Publicznej przy Wydziale Opieki i Pomocy Społecznej Mag. m. Warszawy zwróciła się do mieszkańców z apelem w sprawie walki z żebractwem. Komisja wzywa do zaprzestania dawania jałmużny poszczególnym zebrakom, a natomiast do składania ofiar pieniężnych na podtrzymanie istniejących i tworzenie nowych instytucji dobroczynnych (domy pracy, schroniska i t. p.). W tym celu Komisja

uskutecznia sprzedaż tabliczek w cenie Mk. 1000, 3000 i 5000 z napisem „Żebrakom wstęp wzbroniony“, które winni nabywać właściciele biur, sklepów kantorów i t. p. lokali; wszystkich innych wzywa Komisja do składania choćby 100-u markowych ofiar „na walkę z żebractwem zamiast jałmużny.“

W r. 1923 odbyć się ma w Warszawie wystawa ogólnopolicyjna, której zadaniem jest zgromadzenie wszelkich eksponatów, charakteryzujących poszczególne dziedziny działalności policyjnej.

Wystawa
policyjna.

W pierwszej połowie 1922 r. powstała w Warszawie organizacja społeczna, i apolityczna pod nazwą „Instytut Pokazów Świetlnych“ z siedzibą zarządu w Warszawie, a terenem działalności na całe Państwo Polskie.

Instytut
Pokazów
Świetlnych.

Według statutu zarejestrowanego przez Min. Spr. Wewn., celem Instytutu jest popieranie przedstawień świetlnych o charakterze wychowawczym, naukowym i artystycznym oraz zwalczanie przedstawień kinematograficznych o charakterze demoralizującym.

Cele powyższe Instytut ma osiągnąć przez:

a) zaopatrywanie kinematografów społecznych, jak również wszelkich zakładów i instytucji naukowych oraz oświatowo-kulturalnych w odpowiednie filmy z zapasów własnych lub sprowadzonych; w związku z tem Instytut starać się będzie o wyjednywanie zwolnień od cel, lub obniżki cel, podatków miejskich i stawek przewozowych od filmów, przezroczy i aparatów wyświetlających;

b) dążenie do objęcia akcji wytwarzania i wypożyczania filmów, przezroczy i latarni wyświetlających, jako też do popierania wpływami swemi inicjatywy Towarzystw społecznych, przy zakładaniu, zgodnie z celami Instytutu, wytwórni filmów przezroczy i aparatów wyświetlających;

c) spółdziałanie w nabywaniu aparatów wyświetlających oraz ich części przedewszystkiem dla instytucji naukowych i kulturalno-oświatowych;

d) kształcenie na kursach kinooperatorów fachowych oraz udzielanie prelegentom fachowych wskazówek w zakresie techniki i pokazów świetlnych;

e) propagandę słowem i drukiem pokazów świetlnych, jako środka szerzenia wiedzy;

f) popieranie akcji towarzystw oświatowych i społecznych w organizowaniu przedstawień świetlnych;

g) dążenie do podniesienia poziomu przedstawień w teatrach kinematograficznych i zwalczanie widowisk gorszących.

Instytut posiada dla swych przedsięwzięć biura, prowadzone przez funkcjonariuszów, angażowanych i odpowiedzialnych przed Zarządem, może

też powierzać wykonanie pewnych zadań organizacjom oświatowym i społecznym, będącym członkami Instytutu.

Członkowie Instytutu dzielą się na rzeczywistych i popierających.

Członkami rzeczywistymi mogą być instytucje oświatowe i społeczne—składka wynosi po 1000 Mk. miesięcznie, członkami popierającymi—przedsiębiorstwa, wytwarzające filmy, przezrocza i aparaty wyświetlające—składka członkowska po Mk. 25.000 miesięcznie.

Władze Instytutu stanowią: Zarząd, Komisja i Walne Zebranie Członków.

Fundusze Instytutu czerpie:

- a) ze składek członków;
- b) z opłat za wypożyczanie filmów, przezroczy i aparatów wyświetlających;
- c) z zasiłków od władz państwowych, samorządowych i osób prywatnych;
- d) z własnych przedsiębiorstw Instytutu;
- e) z dochodów nieprzewidzianych.

Ł ó d ź.

Stan miasta.

Powołana przez Ministra Spraw Wewnętrznych komisja do przeprowadzenia lustracji gospodarki m. Łodzi wyraziła następujący ogólny pogląd na tę sprawę:

- 1) że gospodarka Zarządu Miejskiego w warunkach, jakie przechodziła, naogół prowadzona jest dobrze;
- 2) że zadłużenie miasta, wynoszące w przeciągu ostatnich 3-ch lat Mk 775.016.000, chociaż jest zbyt znaczne, jednak spowodowane było brakiem odpowiednich źródeł dochodowych;
- 3) że z chwilą zatwierdzenia przez Ministerstwo statutów podatkowych: od obrotu produktów przemysłowych, opłat od wyrobów alkoholowych i podatku od lokali, dochód z których to źródeł spodziewany jest około 1 miljarda marek, Zarząd Miasta będzie w stanie pokryć z własnych dochodów wydatki administracyjne, a nawet prowadzić roboty inwestycyjne;
- 4) że liczba pracowników stale jest redukowana do niezbędnych konieczności, co bezwarunkowo zmniejszy wydatki administracyjne;
- 5) że płaca urzędników, chociaż jest wyższa stosunkowo od płac otrzymywanych przez urzędników państwowych, jednak jest niższą od płac otrzymywanych przez pracowników przemysłu i handlu;
- 6) że jedynie cennik robocizny, ustalony przez Magistrat dla robotników zatrudnionych przy Zarządzie Miejskim jest wyższym od płac robotników w przemyśle, co należałoby uregulować.

W d. 11 września r. b. odbyła się w Min. Skarbu konferencja w sprawie sytuacji finansowej Łodzi. Przedstawiciele miasta w szczegółowym sprawozdaniu wykazali stan finansów miasta i przedstawili szereg projektów, dotyczących nowych źródeł podatkowych oraz zmian w istniejących statutach podatkowych. Zarazem z inicjatywy władz wdrożone zostały rokowania z przedstawicielami miasta celem przekazania Magistratowi z dniem 1 stycznia 1923 r. egzekwowania wszystkich zaległych opłat i podatków państwowych.

Sytuacja
finansowa.

Ministerstwo Skarbu poruciło Magistratowi m. Łodzi ściąganie podatku dochodowego narazie tytułem próby na jeden rok 1922 r. Z podatku tego przypada 30% dla Magistratu, a oprócz tego rząd zwraca Magistratowi koszty wymiaru i ściągania. Korzyści tego systemu są obopólne; Rząd zmniejszy może sztab urzędniczy, Samorząd zaś ze względu na interes własny starać się będzie o jaknajwiększe wyczerpanie źródeł dochodowych, przyczem mandat taki zwiększa w poważnym stopniu prestige Samorządu, a obywatelstwo miasta zyskuje pośredni wpływ przez to, że wymiaru podatku dokonywuje wybrany głosami jego Samorząd, a nie urzędy państwowe wyznaczane bez jego udziału. Władze skarbowe bezpośrednio wymierzają podatek dochodowy przedsiębiorstwom handlowym i przemysłowym, zobowiązanym do publicznego składania rachunków, oraz wszystkim tym, którzy pobierają stałe uposażenie służbowe, jak urzędnicy państwowi, samorządowi i prywatni, oraz robotnicy. Przez Magistrat wymierzony będzie podatek dochodowy wolnym zawodom, kupcom, przemysłowcom i tym przedsiębiorstwom handlowym i przemysłowym, które nie są zobowiązane do publicznego składania rachunków.

Ministerstwo
Skarbu
a miasto.

Działalność Wydziału Budowlanego Magistratu m. Łodzi ogniskowała się w okresie letnim około budowy nowych gmachów szkolnych, remontu istniejących, budowy łaźni miejskiej, mostu murowanego na rz. Jesieni, w związku z planem kanalizacji miasta, wreszcie projektu budowy wodociągów.

Budownictwo.

Sprawa budowy wodociągów i kanalizacji wzbudziła dość żywe zainteresowanie wśród kół finansowych zagranicą, a dowodem tego, że do Magistratu zgłosili się przedstawiciele znanej firmy francuskiej „Société de constructions Batignolles” dla bliższego zaznajomienia się z tą sprawą; interesuje się nią również grupa finansistów angielskich, oraz grupa finansistów francuskich, reprezentująca francuskie banki i izby handlowo-przemysłowe. Przedstawiciele tej ostatniej grupy odbyli z Magistratem szereg konferencji w kwestji sfinansowania tego olbrzymiego przedsięwzięcia.

Zagranica
o Łodzi.

Do zainteresowania zagranicy życiem gospodarczym Łodzi przyczynią się niechybnie wycieczki, które miasto gościło w roku bieżącym, a miano-

wicie: francuskiej i szwajcarskiej misji ekonomicznych, jugosłowiańskiej delegacji handlowej, dziennikarzy szwajcarskich i jugosłowiańskich, młodzieży szkół średnich wraz z profesorami różnych miast; przyczyni się także dzieło o Polsce, które—ze szczególnem uwzględnieniem Łodzi—ma wydać były szef francuskiej misji wojskowej w Łodzi, pułk. Mercier, który w tym celu zwrócił się do prezydenta miasta o nadesłanie notatek z życia ekonomicznego Łodzi wraz z fotografiami zakładów przemysłowych i obiektów godnych widzenia.

Statystyka
miejska.

W ostatnich czasach Łódź nawiązała kontakt z całym szeregiem urzędów statystycznych, między innymi z generalną dyrekcją statystyczną przy ministerstwie finansów w Rumunji, głównym urzędem statystycznym w Bułgarii, miejskim urzędem pracy w Rzymie, centralnym biurem statystycznym w Norwegii, Estonii i Finlandji, głównymi urzędami statystycznymi we Francji i we Włoszech. Wymienionym instytucjom Łódź posyła swe publikacje statystyczne, otrzymując wzajemian wydawnictwa zagraniczne, które są kolekcjonowane i studjowane przez wydział statystyczny.

Delegacja wydziału statystycznego na konferencji w d. 25 września r. b. uchwaliła poprzeć zabiegi m. Krakowa, które zwróciło się do Głównego Urzędu Statystycznego o uwzględnienie w miesięcznych biuletynach Urzędu dat, dotyczących demografji większych miast Rzplitej. Delegacja postanowiła rozszerzyć ramy dezyderatu m. Krakowa w kierunku uwzględnienia dat o miastach nie tylko w zakresie demografji, lecz we wszystkich dziedzinach; przyczem zwrócić się z analogicznym wnioskiem do Min. Zdrowia Publicznego.

Urząd Stanu
Cywilnego.

Urząd Stanu Cywilnego przy Mag. m. Łodzi zwrócił się do Min. W. R. i O. P. z szeregiem memorjałów, w sprawie reorganizacji Urzędów Stanu Cywilnego, domagając się.

1) wprowadzenia tymczasowych przepisów, zapewniających sporządzanie przez ludność we właściwych terminach aktów stanu cywilnego i znoszących istniejący indywidualizm;

2) wydania przepisów ujednastajniających prowadzenie aktów stanu cywilnego we wszystkich dzielnicach Rzplitej;

3) zmiany przepisów, dotyczących jurysdykcji władz duchownych i uchwalenia jednolitej ruchomej taksy opłat za sporządzenie aktów stanu cywilnego oraz przejęcia kosztów utrzymania urzędów przy Magistracie przez państwo.

Zdrowotność.

Wydział Zdrowotności Publicznej w sprawozdaniu za czas od d. 1-go lipca do 30 września r. b. stwierdza wybitny spadek zachorowań na dur plamisty (10 zachorowań, w tem 1 wypadek śmiertelny). Przyczyniła się do tego ścisła rejestracja uchodźców i kontrola prowadzona przez funkcjo-

narjuszki Działu Sanitarnego (regularne co 2 dni odwiedzanie uchodźców, mierzenie ciepłoty i t. d.). Natomiast epidemji duru brzuszego, stłumić nie udało się mimo energicznej akcji Działu Sanitarnego, jak zaprowadzenie systematycznej kontroli t. zw. dołów biologicznych, stworzenie nocnych lotnych komisji sanitarnych i t. p.,—liczba zachorowań wynosi za wspomniane 3 miesiące 342, procent śmiertelności — 11,5%. W tym samym stadjum znajdowała się epidemja czerwonki: 188 zachorowań, procent śmiertelności 25%. Powodem szerzenia się epidemji jest brak kanalizacji i wodociągów wraz z ogólnym głodem mieszkaniowym.

Z początkiem 1923 r. przy sekcji do walki z gruźlicą zostanie otworzony kurs higienistek szkolnych z zakresu walki z gruźlicą.

Zatwierdzony został przez Magistrat projekt Sądu Polubownego przy Miejskim Patronacie Opieki Społecznej w Łodzi.

Opieka
Społeczna.

W dniu 8 października r. b. odbył się w Łodzi szereg uroczystości szkolnych, zainicjowanych przez Magistrat z okazji otwarcia szkoły powszechnej im. Piłsudskiego przy ul. Zagajnikowej, założenia kamienia węgielnego pod budowę trzech nowych gmachów szkolnych, otwarcia drugiej biblioteki dzielnicowej dla dzieci i zawieszenia tablicy pamiątkowej na gmachu gimnazjum miejskiego im. Józefa Piłsudskiego. W uroczystości tej wziął udział i wygłosił przemówienie z ramienia Związku Miast Polskich Dr. J. Zawadzki. Symboliczne znaczenie ma fakt, że Łódź po zrealizowaniu nauczania powszechnego pierwsza na ziemiach polskich wzniosła gmach szkoły powszechnej, nie mający równego w kraju pod względem rozmiarów i urządzeń wewnętrznych.

Szkolnictwo.

Rada Miejska postanowiła, w myśl art. 9 i 16 „Statutu o wprowadzeniu obowiązku szkolnego w Łodzi”, przystąpić do realizowania obowiązkowego doksztalcania młodzieży od 14—18 lat życia drogą stopniowego wprowadzania obowiązku w ciągu najbliższych 4 lat, poczynając od roku szkolnego 1922/23 dla młodzieży 14-letniej.

Uniwersytet robotniczy, zorganizowany w b. r. szkolnym, przeznaczony jest dla abiturjentów kursów doksztalcających lub dla posiadających przygotowanie równorzędne. Program obejmuje: literaturę z wypracowaniami, dzieje kultury, matematykę praktyczną, prawo, ekonomję i naukę obywatelską, wszechświat i człowiek, higienę — ogółem 12 godz. tygodniowo. Uczęszcza na Uniwersytet 120 osób.

W Miejskim Uniwersytecie powszechnym, prowadzącym akcję odczytową na terenie związków zawodowych w okresie od września do grudnia r. b. odbyło się ogółem 35 wykładów.

W dniu 14 września r. b. otworzono Miejską Szkołę Pracy, której

zadaniem jest stworzenie typu szkoły wzorowej, stanowiącej pewnego rodzaju naukę poglądową dla personelu nauczycielskiego innych szkół.

Miejska wypożyczalnia książek dla dzieci i młodzieży od czasu otwarcia, t. j. od 18 marca b. r. do dn. 1 lipca notuje przeczytanych książek 7371 tomów, przy liczbie czytelników 601 osób (274 chłopców i 327 dziewcząt) — od 1 lipca do 1 października — 7074 tomów, przy liczbie czytelników 704 osoby. Z biblioteki korzystają dzieci 12 szkół powszechnych.

W sprawie upośledzenia Łodzi pod względem ilości szkół średnich państwowych, Magistrat postanowił zwrócić się z odpowiednimi memorjami do wszystkich posłów łódzkich, do rządu i t. d. Stosunek liczbowy uczniów szkół prywatnych w porównaniu z Warszawą jest bardzo zbliżony (31,5 i 28,6), natomiast różnica tkwi w ilości uczniów szkół rządowych. Warszawa posiada na 1000 mieszkańców 5,3 uczniów szkół rządowych, Łódź zaś zaledwie 1,5. Na 100 uczniów szkół rządowych wypada w Warszawie 534 uczniów szkół prywatnych, w Łodzi — 1893, czyli blisko 4 razy tyle. Przy 60 tysiącach uczniów szkół ludowych w Łodzi, upośledzenie to jest b. dotkliwie.

Fundusz
budowlany

Z inicjatywy T-wa „Lokator“ Magistrat na posiedzeniu w d 10/XI r. b. postanowił z wpływów podatku od lokali w roku administracyjnym 1923 utworzyć specjalny fundusz i przeznaczyć go na budowę nowych i odbudowę starych domów.

Bydgoszcz.

O zmianę
granic
Województwa.

Miasto czyni starania o przyłączenie do Województwa Pomorskiego i przeniesienie stolicy tegoż do Bydgoszczy. Motywy tego są następujące:

1) do Województwa Poznańskiego należą 42 powiaty liczące przeszło 2 milj. ludności, zaś do Województwa Pomorskiego 17 powiatów z 1 milj. ludności, skutkiem czego siły finansowe, a więc i warunki rozwoju obu województw są nierówne. Dla usunięcia tej nierówności należałoby przyłączyć do Województwa Pomorskiego te powiaty, które ze względów historycznych i gospodarczo-administracyjnych do Pomorza ciągną, a więc: bydgoski miejski i wiejski, wyrzyski, szubiński, żniński, mogileński, inowrocławski i strzebiński;

2) rozkład linii kolejowych sprawia, że obywatel Koronowa lub Lasów Tucholskich potrzebuje 2 do 3 dni dla załatwienia spraw natury administracyjnej w Poznaniu, podobnie i z Bydgoszczą jest niemożliwem w jednym dniu sprawę w Poznaniu załatwić i tegoż dnia powrócić;

3) za Bydgoszczą przemawia obecny handel, przemysł i ciągły wzrost miasta.

Upoważniono Prezydenta miasta do prowadzenia rokowań w sprawie przeniesienia Dyrekcji Kolei Państwowych z Gdańska do Bydgoszczy.

Przenies. Dir.
Kolei
z Gdańska.
Komunikacja
telefoniczna.

Min. Poczt i Telegrafów zawiadomiło Magistrat Bydgoski, że dokłada wszelkich starań, by zabezpieczyć miastu dobrą komunikację telefoniczną z większymi miastami Państwa, czego dowodem służy świeżo oddane do użytku nowe połączenie telefoniczne Warszawa-Bydgoszcz. Ponieważ jednak stosunki finansowe Państwa nie pozwalają na udzielenie kredytu w wymaganej wysokości, a budowa linii brązowych jest nadzwyczaj kosztowna i są miasta o poważnem znaczeniu administracyjnem i handlowem jak Wilno, Równe, Łuck, które połączeń z Warszawą wcale nie mają, Ministerstwo zmuszone jest dążyć również do możliwego zaspokojenia potrzeb wymienionych miast. Żądane przez Magistrat połączenie z Łodzią może Bydgoszcz otrzymywać przez Poznań, który został połączony z Łodzią drugą bezpośrednią linią telefoniczną, połączenie zaś z Krakowem i Katowicami będzie możliwem po wybudowaniu bezpośredniej linii przez terytorjum polskie między Poznaniem i Katowicami—budowa ta jest włączona do preliminarza na r. 1923.

Magistrat wspólnie z Izbą handlowo-przemysłową Bydgoszczy podjął akcję celem niedopuszczenia do pokrzywdzenia miasta przy budowie projektowanego kanału Śląsk—Gdańsk, który to projekt omija Bydgoszcz.

Kanali
Śląsk—Gdańsk.

W celu uwydatnienia rozwoju miasta powstał projekt urządzenia Targu Drzewnego na wzór Targów Wschodnich i Targów Poznańskich. Jest również w projekcie urządzenie wystawy artykułów gazowniczych.

Targi
i Wystawy.

Z uwagi na ciężkie położenie bezrobotnych oraz na obecne finansowe położenie miasta, Magistrat odniósł się w październiku r. b. do właściwych władz, aby poleciły Dyrekcji Lasów w Bydgoszczy natychmiastowe przystąpienie do wycięcia drzewa, przeznaczonego do wycięcia w tym sezonie i sprzedaż tego drzewa w drodze przetargu, lub submisji tartakom bydgoskim, przyczem wykluczyć narazie od kupna wszystkich kupców zamiejscowych, którzy splawiają względnie wywożą okrągłe drzewo zagranicę i do Gdańska.

Bezrobotni.

Rada M. uchwaliła wyasygnować 30 milj. marek na zatrudnienie bezrobotnych przy urządzeniu drogi na Jachcice od mostów kolejowych przez Brdę, oraz 20 milionów na budowę ulicy Granicznej; jednocześnie postanowiono wystosować odpowiedni memoriał do władz miarodajnych o wstrzymanie wywozu drzewa zagranicę.

Magistrat podjął inicjatywę budowy domów dla napływających ciągle do Bydgoszczy reemigrantów. W tym celu wysłano memoriał do Min. Pracy i Op. Społ. z projektem budowy tych domów, które, przy projektowanym systemie budowy, mogłyby być wykonane przez samych reemigrantów. Te-

Reemigranci.

ren pod budowę gmina zaofiarowała się udzielić po najprzystępniejszych cenach, na koszt zaś budowy Magistrat proponuje zaciągnąć u Rządu pożyczkę w sumie mk. 300 milionów i sumę tę zahipotekować po wybudowaniu domów na każdej poszczególniej realności, spłatę zaś uskutecznić w formie czynszu rocznego od zamieszkałego osiedleńca-reemigranta.

Elektrownia
i tramwaje.

Główny Urząd Likwidacyjny, w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych wprowadził administrację przymusową nad Elektrownią i Tramwajami w Bydgoszczy. Przymusowym zarządcą mianowano radcę miejskiego.

Automobiliza-
cja Straży
Pożarnej.

Uchwalono zakupić 4 samochody i 50 sygnalizatorów dla miejskiej straży pożarnej. W celu pokrycia tego wydatku uchwalono zwrócić się do Związków Pracodawców i kupców celem poparcia tej tak ważnej dla kupiectwa sprawy przez składanie deklaracji finansowych na automobilizację straży.

Ruch ludności.

Liczba mieszkańców m. Bydgoszczy na 1/X 1922 r. wynosiła 92,078 osób, w tem: polaków 74,127, Niemców 16,776, żydów 673, i innych 502.

W m. listopadzie wyemigrowało z Bydgoszczy do Niemiec 445 Niemców i 22 żydów, przywędrowało zaś 27 żydów z innych dzielnic.

W wyborach do Sejmu z zapisanych na listy 44,581 osób oddało kartki wyborcze 36,330.

Liczba bezrobotnych w m. listopadzie wyniosła 322 osób.

Walka
z drożyzną.

Na posiedzeniu w dn. 2/IX r. b. Rada Miejska postanowiła utworzyć w celu walki z drożyzną stałą Komisję Obywatelską przy Magistracie, która by badała ceny rozmaitych artykułów i informowała obywatelstwo o godziwości cen. Postanowiono piętnować publicznie jednostki, które trudnią się paskarstwem, względnie paskarzy biorą w obronę.

Dla ulżenia niedoli najuboższej ludności miasta, a szczególnie uchodźców z Kresów, zorganizowano z inicjatywy Zarządu Miasta, przy udziale Komisji przeciwdrożynianej, złożonej z przedstawicieli wszystkich organizacji miasta, kuchnię Ludową i zaapelowano do zamożniejszych obywateli miasta o udzielenie bezprocentowej i bezterminowej pożyczki na prowadzenie kuchni.

Opieka Społ.

Magistrat uchwalił miejsca na ulicach, nadające się na ustawienie straganów, wynająć tylko członkom T-wa Związku Inwalidów.

W zrozumieniu wielkich potrzeb na polu opieki społecznej Magistrat zorganizował miejski dom podrzutek.

Szkolnictwo.

Na zakupienie książek dla niezaможnych dzieci szkół powszechnych oraz na inne konieczne środki naukowe uchwalono przeznaczyć mk. 1,630,000.

Magistrat czyni zabiegi w kierunku uzyskania dla miejskich szkół średnich pełnych praw państwowych zakładów średnich.

Liczba szkół w Bydgoszczy wynosi:

4 szkoły średnie miejskie,

31 szkół powszechnych,

1 szkołę handlową miejską,

9 szkół państwowych (w tem 2 seminarja, 2 gimnazja i 5 szkół specjalnych),

6 szkół prywatnych.

W związku z projektem otwarcia politechniki na terenie Województwa Poznańskiego, Władze miejskie Bydgoszczy zabiegają usilnie o umieszczenie jej w Bydgoszczy. Ponieważ Sejmik przyznał na ten cel 100 milionów z zastrzeżeniem, że miasto, w którym politechnika stanie, da drugie 100 milionów i grunt pod budowę, a Poznań, który również zabiega o politechnikę, warunki te przyjął,—Rada m. Bydgoszczy uchwaliła wydatkować na ten cel tyle, ile zajdzie potrzeba i ofiarować grunt pod budowę gmachu.

Uchwalono oddać Polskiemu Instytutowi Narodowemu bezpłatnie na termin 3-letni budynek szkoły na Chwystowie i aulę jednej ze szkół miejskich na wieczorne wykłady, oraz dom prywatny na mieszkanie dla profesorów, pod warunkiem płacenia przez P. I. N. całego komornego, jakie Magistrat za wynajęcie tego domu będzie płacił właścicielowi.

Z chwilą przejęcia Bydgoszczy przez władze polskie biblioteka miejska liczyła około 80,000 tomów, w tem zaledwie 300 tomów książek polskich. Dzięki energii dyrektora biblioteki i poparciu przez społeczeństwo, władze państwowe i miejskie, przyrost książek polskich w czasie od 1-go września 1920 r. do 1 września 1922 r. wyniósł 20,000 egzemplarzy. Nazwiska ofiarodawców są, według starodawnego zwyczaju, wpisywane do Złotej Księgi Biblioteki.

Dozór kościelny zdecydował postawić bibliotekę bernardyńską w Bydgoszczy i przekazać ją Bibliotece miejskiej jako wieczysty depozyt.

Magistrat umiastowił Teatr Miejski wychodząc z założenia, że teatr nie powinien być przedsiębiorstwem zarobkowym, a tylko placówką kulturalno-oświatową. Wszystkim urzędnikom państwowym i komunalnym przyznano 50% zniżki na przedstawienia, z wyjątkiem premier, niedziel i świąt. Dyrekcja Teatru nawiązuje kontakt z Kuratorjum Szkolnym Poznańskiem i z Dyrekcjami pobliskich gimnazjów, co do stałych przedstawień szkolnych dla młodzieży z prowincji. Wchodzą w rachubę następujące miejscowości posiadające szkoły średnie: Nakło, Wągrowiec, Inowrocław, Chełmno, oraz posiadające szkoły wydzielone: Solec, Fordon, Rynarzewo, Terespole, Koronowo, Szubin i Kcynia. Myśl ta spotkała się z żywym zainteresowaniem i uznaniem w sferach nauczycielskich.

Dla otrzymania stampił miasta z XV w., znajdujących się w arwium

miejskiem w ratuszu Toruńskim, zaprojektowano porozumienie się z Zarządem m. Torunia co do wymiany tych pamiątek bydgoskich na zabytki archiwalne m. Torunia, znajdujące się w Bydgoszczy i będące własnością tegoż miasta.

Będzin.

Rada Miejska zgodziła się na przejście T-wa Apropowizacji Miast Polski i Ziem Wschodnich, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na Spółkę Akcyjną. Za przypadającą miastu Będzinowi należność z tytułu sprzedaży majątku spółki, Rada postanowiła nabyć akcje spółki podług nominalnej wartości.

W celu wykonania ustawy z dn. 4 kwietnia 1922 r. o obowiązku gmin miejskich dostarczania pomieszczeń, Rada Miejska uchwaliła:

1) zabronić, by lokale, które przed wejściem w życie niniejszej uchwały używane były jako mieszkalne, zostały przeznaczone na inne cele, jak np. na fabryki, warsztaty, składy, banki, lokale handlowe i t. p.

2) nakazać właścicielom domów i posiadaczom mieszkań, by zgłaszali do Magistratu, znajdujące się w ich domach lub mieszkaniach lokale, zaliczone przez ustawę do kategorii niezamieszkanym i niedostatecznie użytkowanych.

3) nakazać, by odstępowanie praw najmu przez najemców osobom trzecim odbywało się jedynie za uprzednią zgodą Magistratu.

Na budowę i eksploatację tramwajów elektrycznych w Będzinie udzielono koncesji Tow. Tramwajów Elektrycznych w Zagłębiu Dąbrowskim, spółce z ogr. odp. Do podpisania umowy z wymienionym Towarzystwem upoważniła Rada Miejska Magistrat.

Na zasadzie ustawy z dn. 26 września 1922 r. Rada Miejska na posiedzeniu w d. 12 grudnia r. b. utworzyła Komitet Rozbudowy miasta, któremu przekazała wszelkie sprawy dotyczące rozbudowy, jak również poleciła przygotowanie wniosków w sprawie pozostawienia miastom gruntów w związku z reformą rolną.

Biała Podlaska.

Magistrat m. Białej Podlaskiej w trosce o zasilenie majątku miejskiego, jak również w trosce o dobro ludności przejawia dużą inicjatywę i ruchliwą działalność. Dowodzi tego szereg projektów, częściowo lub w całości urzeczywistnionych, jak np. projekt budowy kanalizacji i wodociągów, w związku z robotami regulacyjnymi; projekt budowy domu ludowego, który jednak nie został urzeczywistniony z powodu opóźnienia w otrzy-

maniu przez Magistrat pożyczki, nie wystarczającej obecnie wskutek dewaluacji waluty na rozpoczęcie budowy; projekt założenia szkoły rzemieślniczej, domu zarobkowego dla umieszczenia w nim żebraków, którzyby otrzymali odpowiednie do wieku i zdolności fizycznych zajęcia; projekt uruchomienia tramwaju miejskiego motorowego, w celu zużytkowania części linii żelaznej prowadzącej do elektrowni, z połączeniem z linią podjazdową kolejki Konstantynów—Biała. Dąży dalej Magistrat do zorganizowania Kasy pożyczkowo-oszczędnościowej, lombardu miejskiego, kantoru wymiany pieniędzy i kasy emerytalnej pracowników.

W celu zaradzenia drożyznie Magistrat apeluje do społeczeństwa aby zorganizowało spółkową piekarnię, jatkę, masarnię i mleczarnię, ku czemu obiecuje swój udział i pomoc.

W kwestji rozbudowy miasta poczyniono starania o przyłączenie Starego Sławacinku, a także przyłączono „Zofji Las”, z przeznaczeniem wybudowania tam miasta—ogrodu. Dzięki temu powstało już na tym terenie kilka domów mieszkalnych.

Wogóle Zarząd Miasta stara się gospodarkę miejską kierować na tory przemysłowe, aby z jednej strony podnosić przemysł, a jednocześnie przysparzać miastu dochodów dla zaprowadzania w mieście nowych urządzeń bez obciążania budżetu.

W ostatnich czasach majątek miasta wzrósł o 54 mil. 600 tys. mk., a to przez nabycie na rzecz miasta elektrowni, kinematografu, pawilonu na herbaciarnię, domu na szkołę powszechną i t. p. urządzeń miejskich.

Czeladź.

Zarząd miasta wszczął starania u odpowiednich władz rządowych w celu wydzielenia m. Czeladzi z Sejmiku Powiatowego Będzińskiego, ponieważ stwierdzono, że zależność od sejmiku ujemnie wpływa na stan finansowy miasta a tem samem i na jego rozwój.

Magistrat zakupił pożyczkę złotą w sumie mk. 500,000 i dla pracowników Magistratu, którzy należność splacają ratami, również za sumę mk. 500,000.

Dąbrowa Górnicza.

Na budowę tramwajów elektrycznych w mieście Rada miejska upoważniła Zarząd Miejski do udzielenia koncesji T-wu Tramwajów Elektrycznych w Zagłębiu Dąbrowskiem.

Postanowiono asygnować 50,000 mk. subwencji dla T-wa Opieki kulturalnej nad polakami zamieszkałymi zagranicą im. „Adama Mickiewicza”, zapisując się jednocześnie na członka Towarzystwa.

Rada Miejska uchwaliła zgodzić się na sprzedanie całkowitego majątku Tow. Apropowizacji Miast Polski i Ziem Wschodnich nowej powstającej Spółce Akcyjnej, a za przypadającą miastu należność z tytułu sprzedaży majątku T-wa nabyć akcje Spółki podług nominalnej wartości.

W celu rozszerzenia miejskich urządzeń apropowizacyjnych, uruchomienia nowych i zakupu większej ilości towarów, postanowiono zaciągnąć w Nadzwyczajnym Komisarjacie do zwalczania drożyzny pożyczkę w sumie mk. 40,000,000.

Chcąc zaradzić brakom lokali szkolnych i w najbliższej przyszłości wprowadzić obowiązkowe nauczanie powszechne, uchwalono zwrócić się do Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. o kredyt na budowę kilku nowych gmachów szkolnych.

Na bieżący 1922/23 rok szkolny wyznaczono mk. 3,050,000 na opłatę wpisowego za niezamożne uczennice prywatnych szkół średnich w Dąbrowie Górniczej od klasy IV wzwyż.

Celem kupna na rzecz miasta lub odrestaurowania zniszczonych domów na warunkach dzierżawy, o ile właściciele tych ostatnich zgłoszą się o to z prośbą do Magistratu, Rada Miejska upoważniła Magistrat do wydatkowania z funduszy bieżących miejskich sumy do stu milionów mk.

Kalisz.

W ciągu ostatnich kilku miesięcy Rada Miejska uchwaliła szereg wniosków, które przyczynią się do materialnego i kulturalnego podniesienia zburzonego przez najeźdźców miasta.

Z uchwał tych wymienić możemy następujące:

1) w związku z projektem wprowadzenia przymusu szkolnego polecono Magistratowi opracowanie projektu podatku szkolnego; w tej również kwestji, w celu ujawnienia wszystkich dzieci w wieku szkolnym, postanowiono rozesłać ankietę do wszystkich właścicieli nieruchomości, a na niestosujących się do tego rozporządzenia nakładać karę w formie aresztu lub grzywny;

2) na wniosek Magistratu Rada Miejska na dwóch kolejnych posiedzeniach jednogłośnie uchwaliła zaciągnąć w B-u Budowlanym w Warszawie pożyczkę w wysokości 50,000,000 mk. na budowę domów mieszkalnych w Kaliszu;

3) przyznając przez Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarjat do walki z epidemjami z funduszy Ligi Narodów, subwencję dla miasta Kalisza na całkowite wewnętrzne urządzenie łaźni ludowej Rada Miejska przyjęła z wdzięcznością, upoważniając zarazem Magistrat do wykonania potrzebnych robót budowlanych;

Szkół średnie:

w czerwcu 1922 r.	3.047
---------------------------	-------

Kursa w czerwcu r. b

dla dorosłych zawodowo-dokszc.	20
dla młodzieży prac. w przem. i handlu	220
specjalne	87
Razem	327

Końskie.

Rada Miejska wszczęła starania o uruchomienie szkoły rzemieślniczej, na którą Sejmik Powiatowy preliminował w r. 1922 około 5-ciu milj. mk, a Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. pismem z dnia 4 sierpnia 1921 r. zdecydowało pokryć $\frac{1}{10}$ część budżetu.

Kraków.

Gmina m. Krakowa przeznaczyła pod budowę Muzeum Narodowego, jako pomnika Wolności, grunt przy wylocie ul. Wolskiej, z tem, że wzniezione na gruncie tym budowle muzealne stają się własnością Gminy dla pomieszczenia w nich bezpłatnie zbiorów Muzeum Narodowego. Nadto do budowy Muzeum przyczynia się Gmina kwotą mk. 5,000,000 płatną w pięciu rocznych ratach.

Wydział dla szkół uzupełniających uchwalił na wniosek Magistratu otwarcie w bieżącym roku szkolnym 2-ch nowych szkół zawodowych, a mianowicie: dla uczniów przemysłu budowlanego oraz dla uczniów drukarskich. W sprawie tej postanowiono zwrócić się do odnośnych Stowarzyszeń, aby przyczyniły się do kosztów utrzymania tych szkół.

Lublin.

Gimnazjum państwowemu im. Hetmana Zamojskiego w Lublinie Rada M. udzieliła subsydjum w kwocie 3,000,000 mk. płatnych w sześciu ratach, w czasie od 10 września do 15 grudnia r. b, na nadbudowanie piętra na gmachach, z tem, że dzieci pracowników miejskich będą korzystały z prawa pierwszeństwa przy zapisie do męskich państwowych gimnazjów w Lublinie, poczynając od roku szkolnego 1922/23.

Na prowadzenie gimnazjum polskiego w Gdańsku postanowiono asygnować z budżetu 1922 r. mk. 250,000, oraz Tow. Naukowemu Warszawskiemu jako subsydjum na prowadzenie działalności naukowej mk. 100,000.

Rada M. upoważniła Magistrat do zaciągnięcia w P. K. K. P. pożyczki na walkę z drożyzną w sumie mk. 70 milionów.

Postanowiono zwrócić się do władz rządowych o udzielenie zasiłku na budowę trzech gmachów szkół powszechnych w wysokości 50% kosztorysu, czyli mk. 80 milionów.

Uchwalono wprowadzić specjalny podatek szkolny, w formie dodatku do biletów wejścia na wszystkie przedstawienia, widowiska i zabawy publiczne bez wyjątku, przeznaczony na fundusz amortyzacyjny pożyczek, zaciągniętych na budowę gmachów szkół powszechnych w Lublinie. Wysokość podatku nie może przekraczać 10% biletu wejścia.

Pabjanice.

Rada Miejska postanowiła przystąpić w następnym roku budżetowym w charakterze udziałowca do akcji budowy sanatorium dziecięcego w Busku.

Płock.

Wniesiono protest przeciw rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy o ochronie lokatorów na wszelkie pomieszczenia w gmachach miejskich, oraz protest przeciwko Ustawie Elektrycznej z dn. 21 marca 1922 r.

Uznając za niezbędne dla rozwoju m. Płocka przyłączenie do niego wsi Radziwie, Rada Miejska upoważniła Magistrat do formalnego załatwienia tej sprawy.

Budżet m. Płocka na rok 1922 zatwierdzony był w sumach następujących:

dochody	—	187,769,763 mk.
rozchody	—	187,769,763 „

Polsko-Amerykańskiemu Komitetowi Pomocy Dzieciom w Płocku Rada M. uchwaliła wypłacać tytułem subsydjum mk. 600,000 miesięcznie.

Na budowę Akademickiego Domu Techników we Lwowie wyasygnowano z funduszy miejskich mk. 30,000.

Ludność m. Płocka według wykazu biura meldunkowego, wynosiła w dn. 1 września 1922 r. 27,947, w tem chrześcijan 18,736, żydów 9,211.

Płońsk.

W sprawie ustawy elektrycznej uchwalonej przez Sejm, Rada Miejska postanowiła wnieść protest do Prezydenta Ministrów, Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Robót Publicznych, ponieważ ustawa ta zawiera szereg postanowień, które godzą w żywotne interesy miast.

Uchwalono przystąpić do budowy gmachu szkolnego na pomieszczenie szkoły miejskiej powszechnej.

Dla pomieszczenia gimnazjum oddano Zarządowi Polskiej Macierzy Szkolnej w Płońsku plac po rosyjskim „Komitecie Opieki Społecznej”, z zastrzeżeniem, że wrazie gdyby prawo własności tego placu nie przechodziło dziedzicznie na Magistrat a na inną instytucję społeczną czy rządową, to Magistrat w ekwiwalencie dla instytucji tej odda na własność inny równej wartości plac.

Praszką.

Rada miejska uchwaliła protest przeciwko projektowi zmiany ustawy z 18 grudnia 1920 r. o ochronie lokatorów, który to projekt nie uwzględnia różnicy między gmachami miejskimi a własnością prywatną. Rada jest zdania, że w budynkach miejskich w pierwszym rzędzie winny być umieszczane instytucje samorządowe i państwowe, oraz pracownicy miejscy, a dopiero w pozostałych mieszkaniach osoby prywatne.

Sandomierz.

Przeciwko uchwalonej przez Sejm ustawie elektrycznej Rada Miejska postanowiła wnieść protest.

Na wniosek Magistratu i Inspektora szkolnego, Rada M. uchwaliła jednogłośnie przystąpić niezwłocznie do budowy gmachów na pomieszczenie szkół powszechnych miejskich i na mieszkania dla nauczycieli. Koszta budowy gmachów pokryte byłyby w 50% z funduszy miejskich, reszta zaś drogą pożyczki z funduszy państwowych instytucji finansowych lub prywatnych.

W związku z ustawą z dn. 26 września 1922 r. Rada Miejska poleciła Magistratowi niezwłocznie rozpocząć akcję zapobiegania brakowi mieszkań przez rozbudowę miasta w myśl art. 4 wspomnianej ustawy.

Na posiedzeniu nadzwyczajnem w dn. 19 grudnia Rada Miejska uchwaliła następujący wniosek:

„Rada Miasta Sandomierza, przyjęła smutkiem i bólem wskutek haniebnego zamachu, jaki został dokonany na osobie Pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej ś. p. Gabriela Narutowicza, uchwała wyrazić w imieniu całej społeczności m. Sandomierza słowa potępienia za czyn zbrodniczy, który okrył żalobą całą Rzeczpospolitą”.

Siedlce.

Na rozszerzenie elektrowni miejskiej postanowiono zaciągnąć 6% pożyczkę obligacyjną od mieszkańców korzystających z energii elektrycznej.

Tow. Przeciwgruźlicze z. Siedleckiej zostało zasilone przez Radę Miejską subsydyjnym w kwocie mk. 1.000.000.

Na wniosek Inspektora szkolnego, Rada M. jednogłośnie bez dyskusji zdecydowała budowę gmachu szkolnego,—w tym celu postanowiono zwrócić się do Min. W. R. i O. P. o udzielenie subsydyjnym bezzwrotnego w wysokości 50% kosztorysu i pożyczki w wysokości 20%. Materiały do budowy polecono zakupić Magistratowi, a roboty oddać z licytacji przedsiębiorcy.

Wobec kryzysu mieszkaniowego Rada M. wzbroniła Włowi Budowlanemu przy Magistracie wydawanie bez zgody Zarządu Miasta zezwoleń na przeróbki lokali mieszkalnych na sklepy.

Deficyt mieszkaniowy w Siedlcach w porównaniu z r. 1914 wynosi w roku bieżącym 1305 mieszkań, a to wskutek zajęcia prywatnych lokali przez zwiększoną ilość urzędów, związków, stowarzyszeń, kooperatyw, przedsiębiorstw handlowych, szkół, ochron i innych instytucji. Według obliczeń, opartych na spisie ludności w 1921 r., deficyt ten zwiększać się będzie rocznie o 144 mieszkania, nie licząc domów, które walą się wskutek nieremontowania.

W sprawie upaństwowienia szkoły rzemieślniczej, Rada M. upoważniła Magistrat do przekazania i formalnego przepisania na rzecz skarbu państwa gruntu, na którym znajduje się szkoła, ze wzniesionymi nań budynkami, oraz włączenia do tej darowizny przyległego placu miejskiego o powierzchni około 4700 metr., przyczem miasto gwarantuje bezpłatne użytkowanie przez szkołę prądu miejskiego dla siły i światła oraz obowiązuje się dostarczać bezpłatnie opał dla szkoły. Miasto zastrzega się jednak przed przeniesieniem w przyszłości szkoły do innego miasta, gdyż w takim razie zerwałoby umowę, a szkołę wraz z inwentarzem ruchomym przejęłoby z powrotem na swój koszt.

Skierniewice.

W dniu 15 października odbyła się w Skierniewicach uroczystość poświęcenia i założenia kamienia węgielnego pod budowę domu Sejmikowego. Poświęcenia dokonał ks. Kanonik Lipski wobec p. Wojewody Warszawskiego Wł. Sołtana, Rektora Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego W. Dąbrowskiego, Przedstawiciela M. Rob. Publ. inż. A. Paprockiego oraz licznie zgromadzonych gości i publiczności.

Podczas uroczystości przemawiali: Starosta Skierniewicki Wacław Gajewski, który przedstawił historję projektu oraz w imieniu Wydziału składał podziękowanie wszystkim, którzy swą pracą i ofiarnością pomogli do rozpoczęcia budowy m. in.: Magistratowi za plac, Szkole Głównej za pomoc

sąsiedzką, ś. p. Jerzemu Ostrowskiemu za ofiarowany kamień, arch. Kłowski za ofiarowanie czwartej części należności na rzecz budowy i t. d.

Następnie przemawiali ks. Dziekan, p. Wojewoda Sołtan, Rektor Dąbrowski i poseł Makolski życząc powodzenia pięknemu zamiarowi i podkreślając wielką wagę budowli samorządowych, do czego wzywają Sejm i Rząd.

Dom Sejmikowy będzie mieścił w sobie biura Sejmiku, Starostwa, Pow. Kasy Pożyczkowej, oraz wszystkich społecznych i kulturalnych instytucji powiatu Skierniewickiego m. Skierniewic (Tow. Rolniczego, Czer. Krzyża, Tow. Macierzy Szkolnej, Sokoła, Harcerzy, Zw. Strzeleckiego, Koła Polek, Polsko-Ameryk. Kom. Pom. Dzieciom, Tow. Rzemieślnicze i t. p.) wielką salę koncertową, salę wykładową, sale zajęć i t. p. Sejmik Skierniewicki który w ten sposób chciał uczcić uchwalenie Konstytucji 17 marca w r. 1921 i 1922 przeznaczył duże kwoty tak że ma już na placu milion cegieł, dużą część drzewa, dachówki i innych materiałów. Komitet budowy przeprowadził już odwodnienie placu. W roku 1922 dzięki pomocy M. Rob. Publ. które udzieliło pożyczki 10-miljonowej staną fundamenta pięknego gmachu w/g. projektu arch. K. Kłosa.

Sosnowiec.

W sprawie przemianowania T-wa Aprowizacji Miast Polski i Złem Wschodnich na Spółkę Akcyjną, Rada M. uchwaliła zgodzić się na przemianowanie, a za całkowitą należność, przypadającą miastu z tytułu sprzedaży majątku T-wa Spółce, nabyć akcje tejże Spółki po nominalnej wartości.

Rada M. upoważniła Magistrat do przystąpienia na wiosnę 1923 roku do budowy gmachu szkolnego na pomieszczenie dwóch 7-mio oddziałowych szkół powszechnych w Sosnowcu, zatwierdziła kosztorys w sumie mk. 470,360,000 i zobowiązała się do pokrycia 50% kosztów budowy.

Uchwalono powołać do życia, na zasadzie Ustawy z dn. 26 września 1922 r., Komitet Rozbudowy miasta złożony z 12 osób.

Dla złagodzenia ciężkiego położenia inwalidów, uchwalono zwrócić się do Rządu z prośbą o jaknajrychlejsze wprowadzenie w życie ustawy inwalidzkiej, ponieważ skutki niewykonania tej ustawy obciążają samorządy, naruszając nader skromne fundusze tychże, a nie usuwa to ani części nędzy, stwierdzonych w kołach obowiązanych do zaopatrzenia, wywołując tem samem ciągłe wrzenie i ferment wśród poszkodowanych.

Ogłoszono konkurs na nowy herb miasta Sosnowca, ponieważ używany dotychczas na pieczęciach i papierach Magistratu herb, przedstawiający między innymi t. zw. trójkąt państw zaborczych, nie odpowiada dzisiejszym warunkom. Na nagrodę uchwalono kredyt w wysokości 250,000 mk.

Na posiedzeniu w dn. 21 grudnia uchwalono wystać do Prezesa Rady Ministrów depeszę treści następującej:

„Wstrząśnięci głęboko niesłychanym w dziejach Polski zabójstwem Głowy Państwa, potępiamy dokonany mord na osobie Pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ś. p. Gabriela Narutowicza i łączymy się w smutku z całą Polską”.

Jednocześnie postanowiono ulicy Renardowskiej nadać nazwę ul. Prezydenta Narutowicza.

Zgierz.

Postanowiono przystąpić do budowy publicznej szkoły powszechnej i budynku dla nauczycieli — w tym celu przyjąć od Skarbu Państwa pożyczkę w sumie mk. 19 milionów.

Magistrat ogłosił, że młodzież płci obojga w wieku od lat 14 — 18, pracująca w przemyśle i handlu, podlega obowiązkowemu uczęszczaniu na kursy kształcące zawodowe.

Państwowej Szkole Kupieckiej w Zgierzu oddano na wieczystą własność plac o powierzchni 2 morgów polskich, oraz na budowę Gimnazjum Państwowego im. Staszica w Zgierzu — plac o obszarze 5 morgów.

W związku z akcją P. A. K. P. D. dożywiania dzieci, Rada M. upoważniła Magistrat do zawarcia ze wspomnianą instytucją umowy, na zasadzie której P. A. K. P. D. zobowiązałoby się dożywiać 1200 najbiedniejszych dzieci m. Zgierza w okresie 1-gą stycznia do 1-go czerwca 1923 r. w zorganizowanych w tym celu kuchniach, pobierając od dzieci minimalną opłatę, przyczem ilość porcji darmowych określa się na maximum 25% ogólnej ilości dzieci dokarmianych. Ze swej strony Magistrat zobowiązuje się do prowadzenia przez siebie lub pokrycia kosztów utrzymania i prowadzenia kuchen oraz pokrycia kosztów sprowadzenia żywności z najbliższej składnicy, wreszcie pokrywać koszty zakupu żywności.

Złoczew.

Rada Miejska powzięła uchwałę protestującą przeciwko ustawie elektrycznej uchwalonej przez Sejm, ponieważ uważa, że art: 1, 7, 10 i 13 tej ustawy są krzywdzące dla miast.

Postanowiono przystąpić do budowy gmachu szkolnego i w tym celu zaciągnąć w B-u Komunalnym pożyczkę w sumie 5,000,000 mk.

Kronika Zagraniczna.

„Tablettes Documentaires”.

Międzynarodowy Związek Miast z siedzibą w Brukselli w sierpniu roku bieżącego rozpoczął wydawnictwo tak zwanych „Tablettes documentaires”, to jest spisu dokumentów o znaczeniu narodowym i międzynarodowym z dziedziny spraw miejskich, opatrzonych krótkim streszczeniem zasadniczych punktów danego dzieła lub ustawy.

W bibliotece Związku znajdują się wszystkie dokumenty zebrane we wszystkich państwach. Międzynarodowy Związek Miast, aby ułatwić zainteresowanym zorientowanie się i zapoznanie z zebrany materiałem, klasyfikuje go, robi wyciągi i umieszcza je w „Tablettes documentaires”.

Do ważnej tej i pożytecznej pracy zaproszeni są specjaliści angielscy, belgijscy, francuscy i niemieccy. Związek Miast robi starania o pozyskanie współpracowników i w innych państwach.

Projektowano wydać od sierpnia do października b. r. 6 takich tablic.

Następnie mają się one ukazywać periodycznie, od 10-ciu do 12-tu miesięcznie.

Grupują się one w 6 serji:

Serja I. Sprawy Rozwoju Miast.

Ruch idei rozwoju miast. Studja ogólne, społeczne i gospodarcze. Sprawy skupień miejskich (Rozwój miast, miasta ogrody, przedmieścia — ogrody, wioski, wioski — satelity). Zakładanie i wykresy dróg. Przydział dróg. Prawodawstwo. Przemiana techniczna i gospodarcza gruntu na plac pod budowę. Polityka skarbową (losowania, rozwój handlu terenami, specjalne warunki do własności gruntu. Wywłaszczenie, dzierżawa).

Używalność gruntu i ograniczenie używalności na korzyść gminy przez prawa zwyczajowe i ustawodawstwo specjalne. Wolne przestrzenie. Zoning. Rozwój całokształtu miasta: miasto, pejzaż miejski, wygląd ulic. Budownictwo.

Serja II. Sprawy Mieszkaniove.

Zbiór dokumentów z dziedziny sanitarnej.

(Statystyka, Inspekcje sanitarne, zaułki). Materiał budowlany. Plany i typy budowy. Zgrupowanie mieszkań. Wykonanie robót budowlanych. Organizacja gospodarcza i społeczna pracy. Ochrona pracy. Organizacja budowy (Rozwój czynników społecznych w stosunku do budowy). Wykreślanie linii budowy. Ustawy budowlane. Dom: 1) z punktu indywidualnego widzenia (ruchomości i urządzenia sanitarne); 2) z punktu widzenia interesów zbiorowych (podatki, taksacje, komorne, ubezpieczenia). Hygiena mieszkań.

Serja III. Woda do spożycia. Kanalizacja. Wody stojące. Oczyszczanie dróg. Nieczystości.

Zaopatrywanie miast w wodę (czerpanie wody, sterylizacja, podział wody). Wody stojące (usuwanie wody, urządzenia, zużytkowanie wody). Oczyszczanie dróg (zamiatanie, polewanie, usuwanie śniegu, i t. d.). Nieczystości (usuwanie, urządzenia, zużytkowanie). Strona techniczna. Zaopatrzenie. Utrzymanie. Eksploatacja. Przepisy.

Serja IV. Oświetlenie. Ogrzewanie. Siła poruszająca

Gaz, elektryczność i t. d.

Zaopatrzenie. Sposób utrzymania. Statystyka. Eksploatacja. Przepisy.

Serja V. Przewóz i środki Komunikacji.

Tramwaje. Koleje. Samochody. Parostatki. Samoloty. Stacje. Przystanki. Drogi. Mosty. Strona techniczna. Zaopatrzenie. Sposób utrzymania. Statystyka. Eksploatacja. Przepisy.

Serja VI. Hygiena publiczna.

Zbiór dokumentów. Statystyka. (Urodzenia. Śmiertelność. Choroby). Organizacja urzędowa pomocy sanitarnej (lekarze, pielęgniarki, apteki). Nadzór i inspekcje sanitarne. Laboratoria. Zapobieganie chorobom zakaźnym. Hygiena powietrza i gruntu. Szpitale. Sanatoria. Przytulnie. Łazienki. Pralnie i t. d.

Trzy pierwsze serie tych tablic za staraniem Prezesa Międzynarodowego Związku Miast pana Emila Vincha, będącego jednocześnie Prezesem Związku Miast Belgijskich, zostały nadesłane do Zarządu Związku Miast Polskich.

Ciekawsze z nich wyjątki są zamieszczone poniżej, z podaniem źródeł.

*Serja I. Sprawy Rozwoju Miast.**Hiszpanja.**Barcelona. „Civitas“ № 7. Styczeń 1922 r.*

Tekst cyrkularza skierowanego do Komisji Oświatowej miasta Barcelony przez Prezesa Towarzystwa prywatnego „La Ciutat Jordi“.

Życie skupienia tak wielkiego, jakim jest Barcelona przedstawia zagadnienia niezmiernie skomplikowane. Zupełnie naturalnem jest więc, że większość obywateli nie zna zupełnie stosunków i zagadnień rozwoju miasta. Cały prawie ogół mieszkańców Barcelony nie zna zasadniczych składników miasta. W ignorancji swej mieszkańcy sprzeciwiają się wszelkim ulepszeniom życia miejskiego. Aby temu zaradzić rozmaite miasta amerykańskie i angielskie otworzyły specjalny cykl wykładów o rozwoju miast w szkołach wyższych i na uniwersytetach. W Chicago, na przykład, Komisja Rozwoju Miast wydała specjalny podręcznik dla użytku szkół.

Towarzystwo prywatne „La Ciutat Jordi“ proponuje wydanie broszurki, ilustrowanej z rysunkami, planami i t. d. dla użytku szkół. W broszurce tej wykonana będzie jasno potrzeba rozwoju Barcelony drogą porównania jej z innemi wielkimi miastami.

Towarzystwo zwraca się do Komisji Oświatowej z prośbą o rozpowszechnianie tej broszurki w szkołach.

*Niemcy.**Berlin. „Preussisches Verwaltungsblatt“. 22 kwietnia 1922 r.*

Niezmiernie ważnym jest, aby skierować intensywny ruch przesuwania centrów przemysłowych ku przyszłym drogom kanałów wodnych w sposób zapewniający jak największą wydajność.

Zbyt silna centralizacja przemysłu w pewnych ośrodkach powinna być unikana. Należy zachować równowagę pomiędzy ośrodkami przemysłowymi i rolniczymi. Zwłaszcza należy ochraniać ośrodki rolnicze przy przenoszeniu na wieś centrów przemysłowych z ich mieszkaniami. Modyfikacje, które należy przewidzieć, wymagają aby zostały zebrane wszystkie dane odnośnie skupień miejskich istniejących i ich projektowanej zaległości. Wzdłuż dróg wodnych prowadzić trzeba racjonalną pod względem społecznym i gospodarczym politykę gruntową. Sprawy te winny być rozstrzygane przez Urząd Główny.

Berlin. „Die Volkswohnung“. Kwiecień 1922 r.

Za inicjatywą państwa Wielki Berlin zajął się stworzeniem pasa kultury rolnej (ameliorację pól, łąki, laski, zakładanie parków, promenad

nadrzecznych, budowanie łazienek, i t. d.). Dzieje się to w myśl przyjsia z pomocą 40,000 bezrobotnym, dostarczając im pracy. Ogólny plan ma być opracowany przez Komitet Reform, utworzony przy delegacji pracy i przemysłu. Komitet zapewnił sobie pomoc przemysłu, robót publicznych, stowarzyszenia rolników prowincji brandenburskiej i Izby Rolniczej.

Hannover. „Bauamt und Gemeindebau”, kwiecień 1922 r.

Położenie gospodarcze Niemiec zmusza je do budowania drapaczy nieba dla celów naukowych. Autor artykułu, p. Berg przeprowadza porównanie między sposobem budowania tych gmachów w Ameryce i w Niemczech. Konstatuje on, że architekci amerykańscy osiągnęli wspaniałe rezultaty co do kształtu drapaczy nieba, podczas gdy architekt niemiecki stara się przede wszystkim o dobre umieszczenie budynku w stosunku do miasta.

Konkurs na budowę drapacza nieba rozpisany w Berlinie zwraca uwagę na 3 warunki zasadnicze, które uwzględnić należy przy budowie:

- 1) Dostęp światła dla domu,
- 2) Dostęp światła dla domów sąsiednich.
- 3) Oszczędność w użytkowaniu przestrzeni w stosunku do sąsiedniego obszaru.

Anglja.

Londyn. „Journal of Town Planning Institute” 1922 r.

Raport p. G. L. Pepler o znaczeniu Zonigu.

Zdaniem autora rozróżnić należy 2 strefy zasadnicze: 1) Strefę przemysłową, 2) Strefę zdrowotności.

Jako warunki zasadnicze dla przeprowadzenia całej strefy przemysłowej, trzeba przyjąć takie, które pozwolą przemysłowi rozwijać się gospodarczo z obszarem zabezpieczającym jego rozciągłość, ale w niczem nie skrepują życia ludności. Rozmieszczenie strefy zdrowotności powinno być uskutecznione w ten sposób, aby umożliwiło mieszkańcom łatwy dostęp do miejsc pracy i rozrywek.

Celem zoningu jest zachować równowagę między dwoma temi podziałami, mając zawsze na widoku, że wydajność i oszczędność pracowników zależy w znacznym stopniu od stanu ich mieszkań i warsztatów pracy. Autor, propagując zasadę zoningu, wskazuje na praktyczne zastosowanie jej w Ameryce.

Londyn. 1921 r. „Stationery Office”.

W 1921 r. Ministerstwo Zdrowia angielskie wyznaczyło specjalny Komitet Nadzorczy dla przeprowadzenia ankiety w sprawie wyjątkowych ok-

liczności przyznających przydział gruntu pod budowę i rozmieszczenie domów, wznoszonych przy pomocy Rządu w okręgu górniczym Południowej Walji.

Komitet Nadzorczy sporządził raport o obecnych warunkach tego okręgu, obejmującego około 800 mil². W raporcie tym zaleca on budowanie domów zdala od fabryk i centrów górniczych. Według jego projektu domy mają być zgrupowane na wyznaczonych terenach. Linja tramwajowa zapewni im komunikację z ośrodkami przemysłowymi. Dwie specjalne miejscowości proponuje się wybrać pod budowę „dormitory towns” (miast spoczynku) obliczonych na 30.000 do 35.000 mieszkańców.

Projektuje się też specjalne urządzenia dostarczania wody, elektryzacji, kanalizacji, przestrzeni rezerwowych na place do gier i „allotments” (grządki uprawnych) z oszczędzaniem miejscowości malowniczych i miejsc o znaczeniu historycznym.

Francja.

Paryż. „Le Génie Civil” 1922 r.

24-go marca 1922 r. p. Hersent wygłosił w Stowarzyszeniu Inżynierów Cywilnych odczyt o historii rozwoju Paryża. Uznaje on za niezbędne zlanie się skupienia paryskiego w jednostkę miejską. Szkicuje on organizację przewozu, która działałaby w kierunku odciążenia centrum przez stworzenie stref mieszkalnych na zachodzie i południu i stref przemysłowych na północy i zachodzie miasta. Odczyt zakończył on żądaniem stworzenia przy Radzie Miejskiej Paryża komisji mieszanej, złożonej z urzędników i osób kompetentnych, której celem byłoby badać w sposób ciągły rozwój miasta i ogłaszać co 10 lat plan rozbudowy.

Kanada.

Ottawa. „Journal of the Town Planning Institute of Canada” 1922 r.

W prowincji Saskatchewan istnieje prawo, przyznające Dyrektorowi Wydziału Rozwoju Miast, przy departamencie spraw miejskich, władzę zażądania od każdego miasta i miasteczka na prowincji wypracowania planu ich przyszłego rozwoju. Plan ten ma być przedstawiony w trzyletnim terminie.

Już od teraz władze prowincjonalne mogą zmusić każde miasto lub miasteczko do wydania przepisów (by—laws):

- 1) ustanawiających wykres ulic już istniejących lub projektowanych;
- 2) rezerwujących grunty pod nowe drogi komunikacji potrzebne na przyszłość;

- 3) rezerwujących grunty pod parki i wolne przestrzenie;
- 4) ograniczających liczbę domów na akr i odsetek gruntów przeładowanych budową;
- 5) dzielących pewne okręgi na strefy przemysłowe, handlowe i mieszkalne;
- 6) klasyfikujących obszary rolne według użytkowania;
- 7) zabraniających zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw handlowych o charakterze niezdrowym (miejsca zabaw nocnych i t. d.);
- 8) regulujących szerokość ulic.

Serja II. Sprawy mieszkaniowe.

Niemcy.

Paryż. „La Vie Urbaine” 1922 r.

W Niemczech interwencja publiczna stara się złagodzić ostry kryzys mieszkaniowy. W tym celu stosowany jest cały szereg środków, jak: ograniczenia mieszkań prywatnych, oddawanie na mieszkania gmachów miejskich, mieszkania tymczasowe, pomoc finansowa państwa przy budowie domów, organizowanie mieszkań wspólnych, stworzenie generalnych komisariatów do spraw mieszkaniowych. Stan obecny przedstawia się, jak następuje: podwyższenie o 600% kosztów budowy. Deficyt mieszkaniowy w Berlinie wynosi 40,000; we Francfurcie — 30,000; ogółem dla całych Niemiec: 1,000,000.

Miasto Kolonia poświęciło 140,000,000 marek na budowę 4,563 mieszkań.

Berlin. „Kommunale Praxis” 1922 r.

W Berlinie brak mieszkań obliczają na 5505.

Od czasu zawieszenia broni wybudowano 2614 mieszkań.

Projekty budowlane na rok 1922 przewidują wzniesienie około 730 mieszkań, z tych 438 ma być zbudowane przez towarzystwo użyteczności publicznej Nürnberg, 292 zaś przez różne towarzystwa, stowarzyszenia i osoby prywatne. Z sum potrzebnych na budowę miasto poniesie ciężar 83 milionów marek, z których 50 milionów będzie pokryte przez pożyczkę, reszta zaś przez zwiększenie podatku miejskiego. Nadwyżka ta idąca na cele popierania budowy wynosi 75% sumy podatku od komornego.

Berlin. „Die Bauwelt” 1922 r.

Ruch budowlany wzrósł w 1921 r. Administracja miejska dostarczyła 176 milionów marek na budowę 221 mieszkań, z tych 181 „tanich”.

Towarzystwa użyteczności publicznej przedsięwzięły budowę 550 mieszkań, 80 zaś będzie wzniesione przez Rząd (Reich und Staat).

Miasto ma zamiar wybudować w 1922 r. od 60-u do 70-u tanich mieszkań.

Miasto drogą pożyczek i gwarancji stara się zachęcić do budowy towarzystwa użyteczności publicznej i inicjatywę prywatną.

Berlin. „Zeitschrift für Wohnungswesen“ 1922 r.

W dyskusji nad ustawą państwa dotyczącą komornego poruszano następujące punkty zasadnicze:

Lokator może wymagać, pomimo różnych umów, lub otrzymać za decyzją urzędu rozjemczego w sprawach komornego przyznanie placenia komornego przedwojennego (komorne z dnia 1-go lipca 1914 r. plus dodatki na zwiększenie kosztów opłacania procentów od kapitałów pożyczonych, kosztów eksploatacji, i kosztów utrzymania domu w celu utworzenia kapitału na roboty przy utrzymaniu domu).

Właściciele nie posiadający dostatecznych środków, a zmuszeni do przeprowadzenia dużego remontu mogą otrzymać pomoc od miasta, pochodzącą z dodatków do podatków miejskich na popieranie budowy. (Ustawa z 1921 r.).

W celu zachęcenia do budowy, nowe domy ustawie tej nie podlegają.

Ustawa jest stosowaną w ten sposób, aby pozostawić prowincjom i gminom jak największą swobodę w uwzględnianiu potrzeb ich mieszkańców.

Francja.

Paryż. „La Construction Moderne“ 1922 r.

We Francji dużą rolę w akcji pomocniczej przy budowie domów odgrywają Towarzystwa Kredytu na Nieruchomości. Obecnie towarzystw takich istnieje 103 na Francję i Algier.

Państwo udzieliło pożyczek, na sumę dosięgającą 75,560,500 franków.

Głównym zadaniem tych Towarzystw jest:

1) Udzielanie pożyczek hipotecznych osobom, pragnących nabyć, lub wybudować dom;

2) Udzielanie awansów kooperatywom tanich mieszkań, aby pozwolić im przedsiębrać bezpośrednio budowę domów indywidualnych z prawem przywileju wynajęcia.

Paryż. „*La Construction Moderne*” 1922 r.

Państwo nie zgodziło się na udzielanie pożyczek na budowę tanich mieszkań osobom prywatnym. Sumy takie mogą być pobierane tylko przez kooperatywy.

Belgia.

Bruksela. „*L'Habitation à bon marché*” 1922 r.

Odpowiadając w parlamencie na interpelację p. Melchmana w sprawie kryzysu mieszkaniowego, p. Moeyerson, minister Przemysłu i Pracy przedstawił obecny program rządu belgijskiego.

Obecnie brak mieszkań daje się obliczyć w Belgji na 100,000, lub 220,000 mieszkań, według sposobu obliczania, lub oceniania.

Nabycie gruntów, przemiana mieszkań prywatnych na pensjonaty i rekwizycje lokali przez władze administracyjne powiększają jeszcze trudności. Oszczędności prywatne uchylają się od współdziałania przy budowie, gdyż komorne nie opłaca wyłożonych kapitałów. Zachęcanie do budowy przez państwo, przez pożyczki dwuprocentowe i przez ewentualne umorzenie $\frac{1}{4}$ pożyczki, jest dla Państwa zbyt wielkim ciężarem.

Popierając całkowicie akcje Narodowego Stowarzyszenia tanich mieszkań, założonego na mocy ustawy z dnia 25 lipca 1921 r., Państwo chce w dalszym ciągu stosować system, zaprowadzony przez ustawę z dnia 9 sierpnia 1889 r., budowy domów robotniczych przy pomocy pożyczek kas oszczędności.

Należy pozwolić beneficjentom na sprzedaż, wówczas stworzy się nowe kapitały bez uciekania się do pomocy skarbu. Inicjatywa prywatna powinna interwenjować w sprawie budowy. Rząd liczy na to, że przy pomocy premji na budowę, osłabi, jeśli nie rozwiąże zupełnie, zagadnienie kryzysu.

Holandja.

Amsterdam. „*Tydschrift voor Volkshuisvesting*”.

P. Methorst oblicza brak mieszkań w Holandji do 31 grudnia 1922 r.

Według jego obliczeń, uwzględnwszy część ludności mieszkającej na statkach, w wagonach i liczbę domów, które należy przebudować, brak ten wynosi 164,000 mieszkań.

Włochy.

Milano. „*La Casa*” — 1922 r.

Ludność Genui stała i niestała, zwiększyła się od 1911 roku o 38,000 mieszkańców. Wywołało to ostry kryzys mieszkaniowy. Od czasu ukończe-

nia wojny miasto wybudowało 36 domów 4-o lub 5-o piętrowych, zawierających 500 mieszkań. Na ten cel miasto wywłaszczyło 6 hektarów gruntu. „Instytut Domów Ludowych w Genui” zbudował już i buduje nowe domy. W ciągu następnych 5-u lat projektuje on wybudować 88 domów obliczonych na 2300 mieszkań.

Milano. „La Casa” 1922 r.

W Izbie Deputowanych rozpatrywane były 3 projekty ustawy, w sprawie których Izba miała się wypowiedzieć:

- 1) Projekt Senatu o odroczeniu komornego do 1924 r.
- 2) Projekt Alessia, proponujący utworzenie komisji, które stabilizowałyby w poszczególnych wypadkach podwyższanie komornego i przyznawałyby prawo zwolnienia od podatku na popieranie budowy.
- 3) Projekt Turatiego, który podajemy obszerniej poniżej.

Starając się wyjaśnić przyczyny kryzysu mieszkaniowego we Włoszech, p. Turati stwierdza brak 1 i $\frac{1}{2}$ miliona mieszkań, usunięcie którego przy obecnej cenie 10,000 lirów na budowę domu, wymagałoby fantastycznej cyfry 16 miliardów lirów.

Następnie p. Turati odmalowuje obecne położenie, wywołane systemem odraczań komornego. Lokatorowie starają się utrzymać dawne komorne i opierają się płaceniu podwyżek. Właściciele zaś dążą do otrzymania zupełnej swobody w ustanawianiu komornego, co byłoby wielkim niebezpieczeństwem, gdyż mogłoby wywołać powszechną rewolucję.

Projekt Turatiego omawia 3 punkty:

- 1) Stopniowe obalenie kontraktu najmu.
- 2) Zwiększenie komornego jednak w stosunku niższym, niż to proponuje Senat.
- 3) Stworzenie (przy pomocy części podwyżek) funduszu na budowę nowych mieszkań.

Projekt Senatu przewidywał odroczenie nałożenia komornego do czerwca 1924 r. z podwyższeniem o 130%, 100%, 75%, i 55% według kategorii.

Projekt Turatiego ustanawia system odroczeń do 30-go czerwca 1930 roku, gdyż bliższy termin nie pozwoliłby na stworzenie funduszu dostatecznego na budowę nowych mieszkań.

Punkt 2-gi tego projektu pozwala właścicielom, oprócz podwyżek już przyznanych przez dekrety wydane, na wprowadzanie podwyżek, które rozłożone na 3 okresy od 1923 do 1925, 1925 do 1928 i 1928 do 1930 r. wyniosą ogólną sumę 150% + 90% + 65% + 40% komornego, przyjmując za stopę komorne z 18 lipca 1920 r.

Artykuły 6 i 16 dotyczą podatku na budowę mieszkań i stanowią główną myśl projektu. We wszystkich miastach, w których ilość mieszkańców przewyższa 200,000 i wszędzie, gdzie daje się odczuć brak mieszkań, nakłada się podatek na właścicieli domów, wybudowanych i zamieszkanym przed 26 marca 1919 r. Podatek ten pobiera się jedynie od podwyżek komornego, lecz w różnej mierze, zależnie od tego, czy kontrakty najmu podlegają systemowi odroczenia, czy też były zawierane swobodnie.

W pierwszym wypadku podatek odpowiada $\frac{3}{4}$ podwyżki od 1-go lipca 1923 roku: w drugim odpowiada $\frac{1}{4}$ podwyżki komornego, biorąc za podstawę komorne z dnia 18 kwietnia 1920 r.

Po 1-ym lipca 1930 r. umowy o komorne będą się odbywały zupełnie swobodnie. Stopą podatku będzie $\frac{1}{4}$ różnicy między zasadniczym komornem z dnia 18 kwietnia 1920 r. i nowym komornem zakontraktowanym między właścicielem, a lokatorem. Fundusz zebrany z tego podatku posłuży na budowę nowych mieszkań.

Czecho-Słowacja.

Berlin. „Die Volkswohnung“ 1922 r.

Polityka mieszkaniowa Czecho-Słowacji posuwa się po trzech głównych liniach:

1. Środki zmierzające ku zwiększeniu podaży mieszkań: stworzenie funduszu na budowę domów (Ustawa z 1919 r.): wywłaszczenie gruntów pod budowę (Ustawa z 1921 r.): złagodzenie przepisów o budowie (Ustawa z 1919 r.) interwencja rządu przy dostarczaniu materiału budowlanego (Ustawa z 1920 r.): najważniejsza ustawa o ruchu budowlanym, która zapewniła finansową pomoc Państwa

2. Środki zmierzające ku zmniejszeniu popytu na mieszkania: ochrona lokatorów, określenie przez ustawę powodów zerwania kontraktu, ograniczenie podwyżki przedwojennego komornego do 20%.

3. Środki zabraniające bez specjalnego pozwolenia władzy przemieniania lokali mieszkaniowych na lokale służące do innego użytku. (Dekret z 1918 r.).

Komisje Rozwoju Miast w Ameryce.

(Wykład p. Stephen Child na Uniwersytecie Międzynarodowym).
Mouvement Communal zeszyt wrześniowy 1922 r.

Trzecia seria Uniwersytetu Międzynarodowego ściągnęła do „Pałacu Światowego” na czas dwóch tygodni „międzynarodowych” audytorjum bardzo liczne, różne i pracowite.

Katedra, stworzona przez Międzynarodowy Związek Miast została zajęta przez dwóch wybitnych znawców spraw miejskich, profesorów: Berlage (Holandia) i Child (Ameryka).

Wykłady p. Child, poświęcone były Komisjom Rozwoju Miast, które stworzone niedawno w Ameryce zdają się rokować wielkie nadzieje na przyszłość.

Odpowiadają one Komisjom Doradczym, utworzonym w czasie wojny w Belgii za staraniem Związku Miast, a które w wielu wypadkach były cenną pomocą dla władz publicznych.

Na poprzedniej sesji Uniwersytetu Międzynarodowego p. Child wskazał cel Komisji Rozwoju Miast i nakreślił w głównych liniach ich organizację i metody pracy.

Zaznacza on obecnie, że Komisje te mają do rozważenia liczne sprawy, dotyczące zagadnień poddanych ich kompetencji i że sprawy takie muszą być rozpatrywane w ścisłej łączności z sobą. Naprzykład o ile domy zdrowe, wygodne i o estetycznym wyglądzie są główną częścią każdego programu, ma się zawsze do czynienia z wybitnym faktem „nieuniknionego nagromadzenia”. Doświadczenie wykazało, że istnienie Komisji Rozwoju Miast w każdym mieście jest rzeczą niezbędną, gdyż tam, gdzie dąży się do stałego rozwoju, musi istnieć stałe kierownictwo, oparte na zasadach sztuki.

Nieraz najważniejszą przyczyną rozbicia się wielu projektów było brak organizacji upoważnionej do wykonania ich z cierpliwością i stałością, aż do końca.

Ale w Ameryce, podobnie jak i w wielu miastach Europy istnieją różne komisje, lub grupy ludzi, zajmujących się różnymi działami gospodarki miejskiej, jak: sprawą mieszkań, zdrowotnością, oświatą, placami do gier, parkami, przewozem, i t. d.

W razie ułożenia planów najlepszej polityki powstaje zwykle pytanie: poco stwarzać nową komisję? W Ameryce odpowiedź na to pytanie uzasadniona jest nie tylko faktem uniknięcia nagromadzenia, lecz również tym, że w zasadzie żadna z komisji obecnych nie posiada władzy wykraczającej poza jej ścisły zakres.

Istnieje bowiem pewne uczucie współzawodnictwa pomiędzy poszczególnymi wydziałami miejskimi, co prowadzi do zupełnego braku odpowiedzialności w ogólnych sprawach miejskich.

Współdziałanie wszystkich dla celów ogólnych: oto główny cel Komisji Rozwoju Miast.

W roku ubiegłym p. Child starał się wykazać modyfikacje, którym ulec powinna sytuacja, w każdym poszczególnym wypadku, aby nadawać się mogła do odpowiednich okoliczności.

Naszkicował on również zasadniczy typ komisji amerykańskich. Organizacje te nie powstały ad hoc. Dużo czasu i cierpliwych wysiłków poświęcono próbom i przygotowaniom, zanim mogły one zacząć działać. Historia tego ruchu jest bardzo ciekawa.

Zazwyczaj pewne grupy obywateli myślących, przejętych ideą postępu i interesujących się sprawami rozwoju miast, zbierały się nieoficjalnie dla sformułowania programu, zmierzającego do tego, aby otrzymać dla swego miasta prawodawstwo, sprzyjające utworzeniu stałej komisji.

W wielu razach pierwsze kroki w tym kierunku czyniły Izby Handlowe. Przemysłowcy i bankierzy amerykańscy rozumieją dobrze, że wszystkie sprawy, dopomagające do rozwoju miasta, dopomagają i ich interesom. Tak więc większa część Handlowych Izb amerykańskich posiada „komitety rozwoju miasta”, składające się z ludzi zdolnych, znających warunki lokalne i pragnących ich polepszenia. Komitety te drogą swych badań doszły do wniosku, że pojedyncze wysiłki, jak zrzeszenia obywateli lub inicjatywa, nieraz doskonała, nie są w stanie niczego osiągnąć.

W miarę możliwości badać należy wszystkie fazy przyszedłgo i obecnego życia miasta i koordynować je z licznymi wymaganiami społeczności miejskiej w programie lub planie dobrze zbudowanym. Zadanie to wypełni o wiele lepiej nowa i stała organizacja, pełniąca zazwyczaj obowiązki swe honorowo, t. j. Komisja Rozwoju Miasta. Zrozumiałym jest, że komitety specjalne Izb Handlowych uzyskały pomoc innych poszczególnych organizacji.

Zaznaczyć trzeba, że Stowarzyszenie Kobiet Amerykańskich przyniosło wydatną pomoc materialną, a współdziałanie prasy posiadało poważne znaczenie, dając poznać publiczności zagadnienia i metody proponowane dla ich rozstrzygnięcia.

W tym kierunku działały nie tylko dzienniki, lecz i przemówienia publiczne. Wynikiem tych poczyniń były ustawy i przepisy. Pierwotna ta praca musiała być jednak podtrzymana dla wprowadzenia w życie ustaw i stworzenia Komisji Rozwoju Miast.

Początkowa faza prac podjętych w Ameryce przeciągała się z powodu stanowiska różnych osób, ale cierpliwość i wytrwałość zwyciężyły. Obecnie przeszło 150 miast amerykańskich posiada stałą Komisję Rozwoju Miast. W skład takich komisji wchodzi zazwyczaj jedna kobieta. Amerykanie uważają, że rada kobiety, zwłaszcza matki rodziny posiada wielkie znaczenie, na przykład w sprawie budowy domu. Wpływa to również i z poglądu, że powszechne prawo głosowania i czynna rola kobiety Amerykanki w życiu publicznym upoważniają ją najzupełniej do przyczynienia się do rozwiązania zagadnień tego wielkiego gospodarstwa społecznego, jakim są sprawy

miejskie. Wiele organizacji kobiecych wzięło czynny udział w pracy przygotowawczej prawodawstwa miejskiego.

Aby pracę swoją uczynić skuteczną, komisje muszą pozostawać w stałym kontakcie z ludnością miejscową i miejscowymi organami samorządowymi, które są w zasadzie odpowiedzialne za opinię w sprawach bieżących, dotyczących warunków zdrowotnych miasta.

I tak komisje amerykańskie składają się zazwyczaj z Inżyniera Miejskiego i co najmniej z jednego członka Rady Miejskiej, czasem też z Członka Komisji Robót Publicznych (jeśli taka istnieje) lub Komisji Parkowej, jak również z jednego bankiera i jednego przedstawiciela miejscowych interesów przewozu.

Ale, aby dobrze działać Komisje takie powinny w szerokiej mierze korzystać z niezależności w odpowiedzialności za zagadnienia aktualne i móc poświęcić się zagadnieniom przyszłości.

Dwa te czynniki, koncentrując się każdy w swych własnych granicach, powinny być połączone tak ściśle, aby wywierały na siebie skuteczny i stały wpływ, dążąc jedną linią harmonijnej polityki.

Ta jedność polityki jest niezbędna dla dobrego ujęcia spraw rozwoju miast. Dla tego też w komisjach Rozwoju Miast zapewnioną jest ciągłość personelu. Jeśli Komisja składa się z pięciu osób, z których każda pracuje przez lat pięć, przepisy tak regulują kwestję mandatów, że w roku jeden tylko mandat wygasa. Burmistrz co roku mianować może nadto, jeśli chce, nowego członka komisji. W pewnych wypadkach można było zużytkować dla celów Komisji organy miejskie już istniejące, o ile te stały na wysokości zadania i posiadały odpowiednie siły. Tak na przykład w New-Yorku, który sprzeciwiał się stworzeniu Komisji Rozwoju Miasta, utworzono Radę, w łonie której powstał Komitet Rozwoju Miasta, który z czasem stał się bardzo czynną Komisją Rozwoju Miasta.

Pierwszym zagadnieniem, które próbowały rozwiązać komisje była kwestja podziału miasta na strefy, tak zwany „zoning”. Było to rzeczywiście kwestją zasadniczą, gdyż rozwój miasta dąży do postawienia i utrzymania „homes”, domów zdrowych i wygodnych, a właśnie „zoning” daje najlepszy i najskuteczniejszy sposób osiągnięcia tego celu.

Większa część jednak komisji atakowała energicznie zagadnienie zoningu. Doszły one jednak wkrótce do przekonania, że zadanie ich jest daleko szersze.

Niektóre komisje poświęciły znaczną część wysiłków przygotowaniu „nadzoru obywatelskiego” (Civic Survey), gdyż bez poznania całokształtu warunków istniejących i pożądaných, nie byłyby w stanie ująć całości za-

gadnienia. Nadzór obywatelski polega na stałym informowaniu się o nastrojach, potrzebach i żądaniach społeczeństwa.

Zadaniem Komisji jest przygotować przedmiot rozpraw. Później organizują one odczyty publiczne, dla wysłuchania opinii zainteresowanych.

Jednym z zadań Komisji jest organizować przemówienia publiczne w ten sposób, aby właściciel domu, przemysławiec, inżynier, architekt i rzemieślnik zostali przyciągnięci i dyskutowali nad tematem.

Niektóre takie badania pochłonęły więcej kosztów, niż przyniosły korzyści. W roku ubiegłym jedno z miast amerykańskich zapoczątkowało system o kosztach minimalnych. Przeprowadzono tam szczegółową ankietę przy pomocy skautów, którym rozdano do roznoszenia po domach kwestionariusze, przygotowane przez sekretarza Komisji. Korzyść z takiej ankiety była ogromna, a koszty nie przekroczyły 10-u dolarów (koszt wydrukowania kwestionariuszy).

Dużo szczegółów potrzebnych do całokształtu zagadnień, zostało zebranych, przez Sekretariat komisji, którego funkcje bardzo ważne wymagają specjalnego wyszkolenia. Pod ogólnym kierunkiem Komisji sekretarz czyni specjalne badania w różnych dziedzinach, jako to: obecne warunki mieszkaniowe, tanie mieszkanie, przewóz, przemysł, warunki i normowanie pracy w fabrykach, nastrój i rodzaj ludności miasta, co ma wpływ na szkoły i program nauk.

Po przygotowaniu całokształtu zagadnień Komisje Rozwoju Miast zasięgają zwykle opinii rzeczoznawcy i przygotowują pod jego kierunkiem plan, lub program początkowy. Bardzo ciekawymi pracami z tego zakresu były raporty Komisji Senatuowej Washingtonu i p. Burnhama z Chicago.

Ze strony Komisji potrzebnem jest jasne zrozumienie warunków finansowych miasta i współpraca ze skarbnikiem i wydziałami skarbowymi miast.

Oprócz tego należy przeprowadzić badanie najlepszego sposobu zdobycia funduszy dla celów specjalnych, bądź to drogą podatków pośrednich lub ogólnych, bądź też drogą daniny (prawo Adreksa).

Amerykańskie Komisje Rozwoju Miast spełniły dzieło o wielkiej wartości, dając dyrektywy we wszystkich tych sprawach i wprowadzając swe zasady do programów i planów.

Inna dziedzina nadzwyczaj czynna pracy Komisji Rozwoju Miast jest stałe informowanie się o planach przedstawionych nie tylko przez Komisje i Wydziały upoważnione przez rząd, jak w sprawie: nowych parków, placów do gier, kanalizacji i zaopatrzenia w wodę, lecz również zapoznanie się z projektami, zmierzającymi ku rozwojowi różnych stowarzyszeń quasi-publicznych: kolei, tramwajów, towarzystw elektrycznych i gazowych, i t. d.

Niektóre z amerykańskich Komisji Rozwoju Miast mają prawo żądania od tych organizacji, aby poddawały ich zaopiniowaniu swoje projekty. Nawet i bez tej prerogatywy przy odrobinie taktu i rozsądku, Komisje mogą informować się o planach, a zwłaszcza o projektowanym sposobie postępowania, który uzgodnić można z ogólnym programem Komisji.

Jednym z najpilniejszych zagadnień, które Komisje amerykańskie mają rozważyć i rozwiązać jest kwestja podniesienia dzielnic zaniedbanych, „zardzewiałych“, jak je nazywają w Ameryce. Na tej drodze osiągnięto rezultaty przez ochotniczą akcję osób zainteresowanych, właścicieli domów i lokatorów, korzystnie ożywionych zapałem, stworzonym przez Komisje przy pomocy odczytów i wystaw.

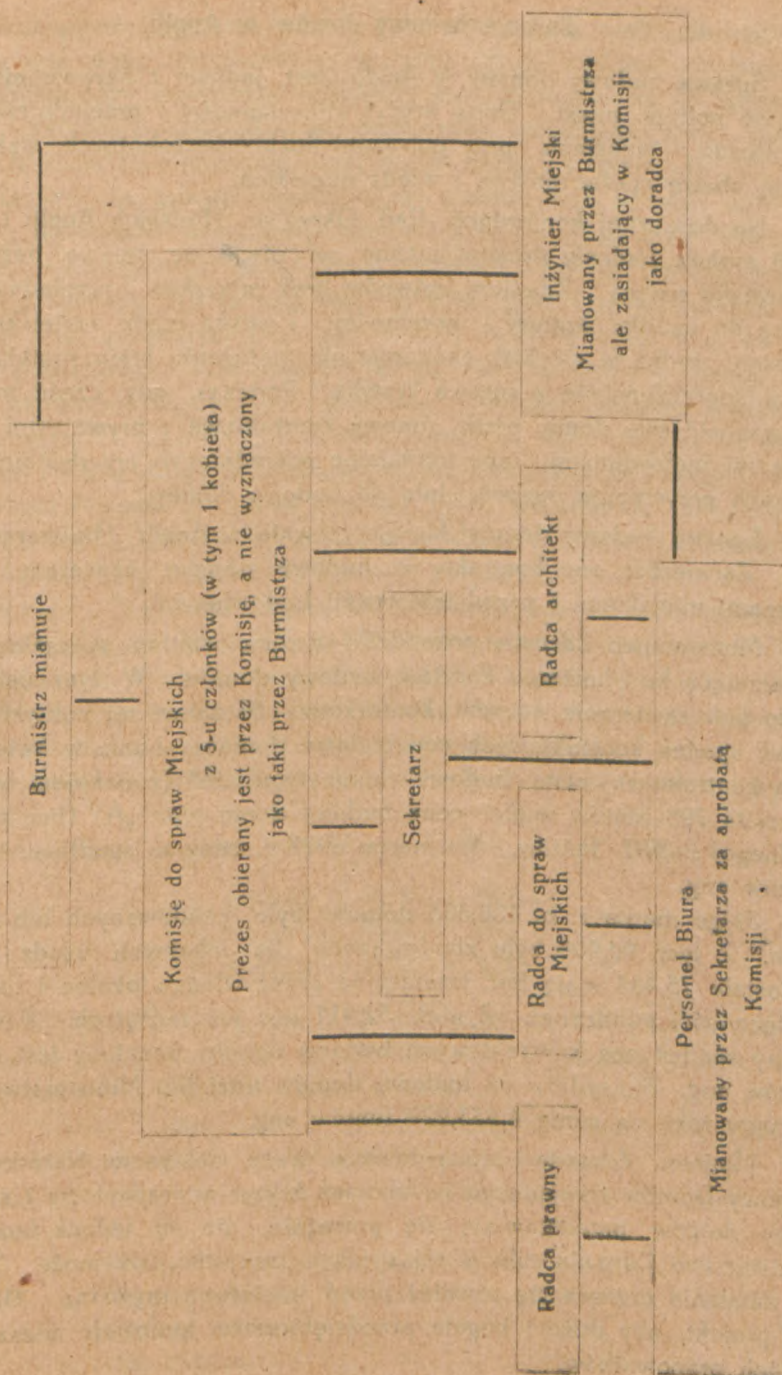
W tej dziedzinie dobrym wynikiem będzie również dopilnowanie zastosowania świeżych i dawnych ustaw, a mianowicie przejranych kodeksów budowlanych, przygotowanych pod kierunkiem Komisji. Komisje taktownie ale energicznie zmusić mogą do obserwowania przepisów za pośrednictwem policji: Ani jedna, ani druga metoda nie pociągają dużych kosztów. Ale zaniedbane i źle urządzone dzielnice, podobnie jak chorzy, wymagają specjalnej opieki. Opiekę tę zapewniają im Komisje w porozumieniu ze specjalistami. Jeśli zdaniem Komisji zło może być usunięte przez urządzenie placów do gier przy nowej szkole, lub założenie parków w pobliżu, wykonanie tego powierza się architektowi-pejzażyście.

Jest jeszcze inna sprawa, dla której wiele zdziałać mogą Komisje: uzyskanie od społeczeństwa poparcia dla swych celów. Bez tego, niczego nie potrafią one dokonać.

Najlepszym środkiem uzyskania poparcia od społeczeństwa są, jakto już było wspomniane, odczyty publiczne. Jeśli celem jest jakaś sprawa, dotycząca całej społeczności miejskiej, odczyty odbywają się, naraz w paru dzielnicach miasta. Gdy zaś projekt posiada znaczenie bardziej lokalne, wystarcza jedno zebranie.

W każdym jednak razie Komisje starać się winny o ściągnięcie jak największej publiczności, uciekając się nieraz do różnych środków strategicznych. Tak na przykład odczyty odbywają się w czasie koncertu publicznego, lub zabawy na świeżym powietrzu. Często w tym celu używany bywa kinematograf bądź jako atrakcja, bądź jako ilustracja projektu, lub tego, co już zostało zrobione gdzieindziej.

Organizacja Amerykańskiej Komisji do spraw Miejskich.

Sprawa budowy domów w Anglii.

Sprawa budowy domów w Anglii jest jednym z najważniejszych zagadnień polityki miast. Ostry kryzys mieszkaniowy i przeludnienie dające się odczuć w miastach, przy poważnej liczbie bezrobotnych, wzbudza poważną obawę społeczeństwa i władz miejskich.

Na dorocznej konferencji Rad Okręgów Miejskich Anglii i Księstwa Walii sprawę budowy domów uznano na równi ze sprawą bezrobotnych za kwestję palącą. Zdaniem mówców brak mieszkań i przeludnienie prowadzą do upadku kultury i moralności. Polityka rządu angielskiego, niezmiernie trudna w ciężkim ekonomicznie położeniu kraju spotyka się nie raz w społeczeństwie z surową krytyką. Podczas, gdy część miast stara się wznosić swe domy przez umowy kontraktowe z prywatnymi przedsiębiorcami budowlanymi, inne pomijając pośrednictwo przedsiębiorców prywatnych przystępują bezpośrednio do budowy domów.

Sprawą budowy domów kieruje głównie w Anglii Ministerstwo Zdrowia. Zatwierdza ono kontrakty o budowę domów, zawierane pomiędzy organami miejskimi i przedsiębiorcami budowlanymi.

Ministerstwo Zdrowia prowadziło w roku ostatnim specjalną politykę, zmierzającą ku obniżeniu kosztów budowy domów. W tym celu ograniczało ono zawieranie nowych kontraktów. Skutkiem tej polityki był stopniowy spadek kontraktowych cen budowy domów. I tak: w kwietniu 1921 roku kontraktowa cena budowy domu typu „B” (z pokojem bawialnym) wynosiła 798 funtów ang. — cena budowy domu typu „A” (bez pokoju bawialnego) — 697 funtów. W marcu 1922 r. ceny te spadły do 450 i 378 funtów ang.

31-go marca r. b. 130,335 domów było zbudowanych lub uplanowanych. Z tych 96,908 było zbudowanych dla lokalnych władz miejskich. Pozostałe 75,484 mają być wzniesione przez władze lokalne i towarzystwa użyteczności publicznej. Z nich 52,417 jest już zaczętych. Roczny przeciętny spadek cen kontraktowych budowy domów oceniony jest na 50—55 funtów ang. Subsydjów na budowę domów udzieliło Ministerstwo Zdrowia w ciągu roku na sumę 4,533,229 funtów ang.

Minister Zdrowia, interpelowany przez delegację Narodowej Rady Budowy Domów oświadczył, że chociaż kryzys mieszkaniowy i sprawa budowy domów przedstawiają się poważnie, nie są jednak beznadziejne. Ministerstwo Zdrowia robi w tej sprawie wszystko, co może. Duże pole do działania otwiera się również przed inicjatywą prywatną. Minister przedał projekt, aby duże i bogate przedsiębiorstwa budowały mieszkania dla swoich pracowników.

Poszczególne miasta na własną rękę starają się rozważać zagadnienie braku mieszkań, wprowadzając w życie własne projekty budowy domów. Niektóre, aby zmniejszyć koszty budowy, zdecydowały się przystąpić do niej, wykluczając pośrednictwo prywatnych przedsiębiorców. Tak na przykład Newmarket zbudowała tą drogą 20 domów o typie „B”.

W lipcu r. ub. miasto przystąpiło do budowy tych domów, powierzając roboty budowlane specjalnemu kierownikowi, pod ogólnym nadzorem kontrolera, wyznaczonego przez Radę Miejską. Koszty budowy jednego domu nie przenosiły 875 funtów ang., podczas gdy ceny kontaktowe, proponowane przez przedsiębiorców prywatnych wynosiły 1,140 funt. za dom. Uchwalono kosztorys i kierownik podjął się dokonać budowy w ciągu roku.

Co najdziwniejsze jednak, autor tego projektu, inżynier i kontroler miasta Newmarket, pomimo tak dobrych wyników, wypowiedział się naogół za budową domów drogą kontraktów z przedsiębiorcami prywatnymi. Uważa on, że Rada Miejska nie może wykonać pracy tak dobrze, jak przedsiębiorca i że powodzenie swego projektu zawdzięcza dobremu kierownikowi robót budowlanych i wydatnemu poparciu robotników.

Podobnie i Tonbridge zajęło się budową domów, wykluczając pośrednictwo prywatne. W ten sposób zbudowano 136 domów stosunkowo tanich, wygodnych i artystycznie wykończonych.

Ważność zagadnienia budowy jak najtańszych domów pociągnęła za sobą prowadzenie szczegółowej statystyki kosztów budowy.

Zestawienie cen kontraktowych z różnych miesięcy wykazało następujące zmiany.

Przedsiębiorcy prywatni za budowę domu typu „A” żądali:

w grudniu r. 1920 — 841 f.

w czerwcu r. 1921 — 693 f.

w grudniu r. 1921 — 514 f.

W ostatnich dniach marca r. b. Ministerstwo Zdrowia zatwierdziło umowy zawarte między Radą miasta Brighton, a przedsiębiorcami pryw. o budowę domów w dzielnicy Queen's Park;

Cena budowy domu jest o 400 f. niższą, niż cena budowy domów wzniesionych poprzednio w innej dzielnicy tego miasta.

Zostały też zatwierdzone umowy o budowę domów w następujących miastach:

Risca	cena budowy domu	388 f.
Chesterfield	„ „ „	391 f.
Carlton	„ „ „	412 f.
Old Fletton	„ „ „	424 f.

Budowy domów o najniższej cenie w Risca podjęło się Zjednoczone Towarzystwo Budowlane, które zaznaczyło, że specjalnie sprzyjające warunki planu budowy umożliwiają mu podjęcie się zbudowania 18 takich domów.

Niższe jeszcze ceny kontraktowe zanotowano w Nuneaton i Newport, zaś w Nottingham ceny te wyniosły tylko 298 funtów.

Przy rozwiązaniu kwestji kryzysu mieszkaniowego miastom angielskim chodzi głównie o budowę małych domów, posiadających jedno tylko mieszkanie, które służyć by mogło jednej rodzinie.

Takie domki najlepiej odpowiadają psychologii Anglika, ceniącego nade wszystko własny „home”. Dlatego też największym uznaniem cieszą się domki—cottages typu „A”, koszt budowy których nie przekracza 300 funtów. Plany takich domków wypracowało i wprowadziło w życie miasto Nottingham.

Budowy małych domów podejmuje się też łatwiej inicjatywa prywatna.

Domy, będące własnością miasta znajdują się pod jego specjalnym zarządem i kontrolą. Dotychczas zajmował się nimi Komitet Zdrowia Publicznego. Obecnie Rada jednego z miast zaproponowała, aby powołać do życia specjalny Departament do Spraw Domów Miejskich i oddać go pod kontrolę stałego Komitetu, wyłonionego przez Radę Miasta.

Poszczególne Komitety Rady wypowiedziały się albo za tym projektem, albo nie wyraziły sprzeciwu. Postanowiono więc, że Departament do spraw Domów Miejskich zajmie się zarządem i nadzorem domów, budowanych przez Radę Miejską, lub będących jej własnością. Komitetowi Zdrowia Publicznego pozostawiono tylko siedziby robotnicze.

(Municipal Journal 1922 r.).

Stanowisko miejskich funkcjonariuszy w Anglii.

Doroczna konferencja Narodowego Stowarzyszenia Funkcjonariuszy Miejskich odbyła się w tym roku w czerwcu w Bridlington.

Dwa wnioski, stawiane na tej konferencji, jeden, aby stowarzyszenie stało się zarejestrowanym związkiem zawodowym i drugi, aby przystąpiło do kongresu Związków zawodowych, zostały olbrzymią większością głosów odrzucone.

Zdaniem Anglików Stowarzyszenie, będąc już w zasadzie Związkiem zawodowym, pozostając na dawnym stanowisku może poprzeć każde swoje żądanie, a nie przystępując do rejestracji zapewnia sobie swobodną kontrolę swych funduszy. Podporządkowanie się zaś ogólnemu kongresowi Związków Zawodowych, nakładałoby na Stowarzyszenie Funkcjonariuszy miejskich nowe ciężary.

(Municipal Journal 1922 r.).

Współdziałanie Ministerstwa Zdrowia z władzami samorządowymi w Anglii.

Angielskie Ministerstwo Zdrowia wydało świeżo sprawozdanie ze swej działalności rocznej. Działalność ta obejmuje dziedziny: zdrowia publicznego, samorządu i finansów samorządowych, administracji „Prawa Ubogich” i administrację narodowego ubezpieczenia na wypadek choroby.

Co się tyczy projektów przepisowego leczenia gruźlicy, wszystkie Rady Miasteczek hrabstw angielskich przyjęły zarządzenia, co do utworzenia ambulatorjów i leczenia na miejscu wszystkich, ubezpieczonych i nieubezpieczonych chorych na gruźlicę.

Dnia 31-go marca 1922 r. liczba ambulatorjów zatwierdzonych przez Ministerstwo zdrowia, wynosiła 421. W ciągu roku przybyło 10 nowych ambulatorjów.

Zasiłki wypłacane na ten cel, wynosiły do 295,034 funt. na urządzenie jednego ambulatorjum. Zasiłków tych wypłacono na ogólną sumę 1,016,076 f. Nadto na zaopatrzenie tych instytucji zatwierdzone zostały pożyczki do wysokości 273,292 funtów, na ogólną sumę, licząc do końca marca 1,284,100 f. W ciągu roku wypłacano również władzom samorządowym pewne kwoty na pokrycie wydatków, związanych z planem zwalczania gruźlicy na ogólną sumę 1,644,017 f. Niezależnie od sum wypłaconych w imieniu Ministra Wojny i pensji na leczenie zdemobilizowanych.

Oдноśnie chorób wenerycznych dał się zaznaczyć wysoki spadek liczby nowoprzybywających do szpitali chorych, w stosunku do notowanych wypadków innych chorób.

W ciągu roku Ministerstwo wypłaciło władzom samorządowym zasiłków na leczenie chorób wenerycznych na ogólną sumę 467,783 f.

Co do innych chorób zakaźnych brak funduszków i wysokie koszty budowy nie dozwoliły władzom samorządowym na wykonanie żadnego wielkiego projektu wznoszenia izolowanych szpitali. Znaczna jednak liczba władz samorządowych przygotowała plany na przyszłość. Plany te będą zrealizowane, jak tylko pozwolą na to ceny budowy.

Pożyczki udzielone na ten cel w ciągu roku wynosiły około 252,996 f.

Rok ubiegły odznaczał się niedostateczną ilością opadów deszczowych. Ze względu na to Ministerstwo Zdrowia zwracało się do władz samorządowych, doradzając im użycie źródeł, zwykle nie używanych do celów spożycia. Charakterystycznym rysem ubiegłego roku było wzrastające stosowanie oczyszczania wody ściekowej. Ministerstwo było w kontakcie ze wszystkimi doświadczeniami, podejmowanymi przez władze samorządowe, między innymi przez miasta: Sheffield, Manchester, Birmingham, Stoke-on-Trent i Reading.

Przy doświadczeniach w Sheffield oczyszczano dziennie milion galonów (galon — 4 kwarty angielskie) wody ściekowej. Prace prowadzono w ciągu 12-tu przeszło miesięcy z wciąż jednakowo dobrymi rezultatami. Przy tanich kosztach otrzymywano dobrą wodę. Rada miejska postanowiła oczyszczać w ten sposób cały swój zapas wody ściekowej i w tym celu rozpoczęła nowe roboty.

Niektóre Rady wielkich miast i kilka większych miast prowincjonalnych zaprowadziły system zużytkowywania odpadków i nieczystości, stwarzając tym dla siebie źródło dochodu i korzyść dla zdrowia publicznego.

W dziedzinie zwierzchnictwa samorządowych instytucji i finansów Ministerstwo Zdrowia udzielało licznych pożyczek na prowadzenie robót publicznych, rachunkowości i t. d.

Ogólna suma pożyczek przyznanych w ciągu roku, wyłączwszy pożyczki na „Prawo Ubogich” i budowę domów, dosięgła 24,821,260 funt. przewyższając o 3,000,000 funt. sumę pożyczek przyznanych roku poprzedniego.

Blisko 10,000,000 funt. było udzielonych na budowę i naprawę dróg, mostów i ulic; 4,000,000 f. na roboty kanalizacyjne i 2,000,000 f. na roboty wodne. Wreszcie 10,000,000 funt. pożyczek przyznano na wprowadzenie w życie planów pomocy dla bezrobotnych.

Z powyższych danych wyjętych ze sprawozdania Ministerstwa Zdrowia widać, że współdziałało ono energicznie we wszystkich dziedzinach życia samorządowego.

(Municipal Journal 1922 r.).

Dzień Szkoły w Belgji.

W Belgji dbającej ogromnie o oświatę i dobre urządzenie szkół wielkie znaczenie dla propagowania zasad dobrego szkolnictwa posiadają wystawy prac uczniów.

Pierwsza taka wystawa prac uczniów wszystkich szkół stolicy została otwarta w Brukselli w czerwcu 1914 r.

Wojna zmusiła państwo do zawieszenia tych wystaw. Poczęto organizować je na nowo, poczynszy od roku 1919. Powodzenie ich wzrasta z roku na rok i liczba zwiedzających przekracza 25,000.

Organizatorzy tych wystaw mają przedewszystkiem na celu zacieśnienie węzłów moralnych wiążących szkołę ze społeczeństwem. Dzień szkoły urządzany w Belgji, powinien skierować setki osób do ogródków dziecięcych i lokali szkolnych, dla zapoznania się z wynikami pracy pedagogicznej, poznania potrzeb szkoły i pokonania ich.

Dlatego też dąży się do tego, aby władze administracyjne gmin organizowały wystawy swoich szkół w jednym dniu, prawdziwym dniu poświęconym całkowicie szkole.

Wystawa prac uczniów posiada również specjalne ważne znaczenie dla personelu pedagogicznego. Pozwala ona ocenić naocznie osiągnięte wyniki. Tak na przykład jedna ze szkół brukselskich pozwoliła obejrzeć urządzenie ogródka dziecięcego z oddziałem dla niemowląt i szkołą gospodarstwa, której wydział pielęgniarek znajdował zastosowanie swej pracy w oddziale dla niemowląt. Kąpiel, mycie, ważenie dzieci i zabawy odbywały się przed oczami widzów. Ogródek urządzony był wzorowo. Zade-monstrowano lokal obszerny z dobrym dostępem powietrza i z doskonałymi urządzeniami, odpowiadającymi najsurowszym wymaganiom higieny.

Pokazy takie odgrywają najlepszą rolę propagandy i najlepiej zachęcić mogą do podobnych urządzeń miasta i gminy, gorzej pod tym względem uposażone.

(Mouvement Communal 1922 r.).

Oszczędność w Szkolnictwie.

Praktyczny umysł angielski nie waha się nawet przed wprowadzeniem systemu oszczędności do dziedziny szkolnictwa. Na wniosek Rady Hrabstwa Londynu Prezes Wydziału Szkolnego zniósł wprowadzony niedawno system całodziennego nauczania w szkołach miejskich i zastąpił go dawnym przedwojennym systemem nauczania, które trwa przez pół dnia. Krok ten był usprawiedliwiany zaprowadzeniem koniecznej w obecnych ciężkich czasach oszczędności.

W imię tej samej oszczędności Komitet Oświecenia m. Londynu zamknął szkołę sztuk, motywując to wysokimi kosztami utrzymania tej szkoły i niedostatecznym przygotowaniem, jakie dawała swym uczniom. Zdaniem pewnych sfer angielskich „w obecnych dniach narodowego ubóstwa żadne zbytki, nawet pod przykrywką oświaty, nie mogą być tolerowane”.

(Municipal Journal 1922 r.).

Jak ochraniać dzieci.

W marcowym zeszycie przeglądu „Le Mouvement Communal” p.p. Paweł Pastur i Emil Demoulin podają swój program w celu skierowania akcji miast i gmin do skutecznego ochraniania dzieci.

1. Autorowie proponują przede wszystkim rozpocząć od wykładów urządzanych dla matek, lub też wydawania im specjalnych podręczników w dniu ślubu albo w chwili zapisania się do „Kropli Mleka”. Jeśli ko-

bieta nie zapisze się do „Kropli Mleka“, książkę taką należy wydać ojcu przy zapisaniu dziecka do ksiąg, aktów cywilnych.

2. Gminy powinny zorganizować gabinet przyjąć dla kobiet w ciąży, gdzie darmo otrzymywałyby one porady lekarskie.

3. Zorganizowana być również powinna stała pomoc dla położnic, składająca się z personelu lekarskiego, pielęgniarek i akuszerok. W ciągu pierwszych dziewięciu dni po rozwiązaniu położnica winna podlec czterem wizytom lekarza.

4. Z pomocą akuszerok utworzyć należy stałą służbę notowania temperatury. Wykaz temperatury winien być zawieszony przy łóżku chorej i na nim zapisywany stan ciepłoty. Lekarz za każdorazową wizytą będzie się mógł przekonać o jakości temperatury.

Gmina da w tym celu do dyspozycji akuszerok termometry, szczoteczki do paznokci, środki antyseptyczne i wykazy do notowania ciepłoty.

5. W każdej gminie będzie zorganizowany wydział pielęgniarek, wizytujących położnice i niemowlęta. Jednocześnie zajmą się one „Kroplą Mleka“, ambulatorjum dla niemowląt i gospodą dla matek.

6. Każda gmina zorganizuje pomoc dla kobiet, wydzielając im bieleznię i pieluszki, aby poród mógł odbyć się w warunkach higienicznych.

7. „Kropla Mleka“ utworzona w każdej gminie, będzie wydawała kobietom od 5-go do 9-go miesiąca ciąży, a dzieciom do lat 3-ich, mleko, kakao i produkty zawierające fosfor.

Jako przykład ważności tej działalności posłużyć mogą następujące dane. W 1919 r. w gminie Nouceau-sur-Sambre — 2,647 dzieci przeszło przez „Kroplę Mleka“; dzieciom tym wydano 40,354 porcji. W 1920 r. 2,647 dzieci korzystało w tej gminie z 61,268 porcji, ocenionych na ogólną sumę 56,020 fr. 70 cent.

8. Gospoda dla matek pozwala im otrzymywać posiłek pożywny, składający się z mięsa, jaj, chleba z masłem, słoniny i szynki, stanowiący dla nich dokarmianie, tak niezbędne przy skromnych zwykłych środkach.

W r. 1919 gospoda dla matek w Nouceau nad Sambrą dokarmiła 85 matek.

9. Udzielanie porad dla niemowląt opiera się na stałym ich dozorze i waznieniu każdego tygodnia.

Jest to pierwszy krok do zorganizowania medycyny zapobiegawczej, która jest nauką przyszłości.

Opieka nad niemowlętami była zorganizowana w gminie Nouceau nad Sambrą. W r. 1919 wazono niemowlęta 2,505 razy, w r. 1920 — 2,647.

Gmina Nouceau poświęca rocznie, łącznie z sumami otrzymanymi od Państwa i Prowincji, przeszło 100,000 franków na cele ochrony dzieci.

Na wykonanie tego programu Państwo daje sybzydium w wysokości 50⁰/₀ kosztów. 25⁰/₀ jest wysubsydjowane przez Zarząd Prowincji, pozostałe 25⁰/₀ przypada na gminę.

Wymienione instytucje są wciąż z biegiem czasu tworzone, przynosząc coraz lepsze rezultaty.

Jako przykład wziąć można wzorową pod tym względem gminę Monceau nad Sambrą.

W 1910 r. na 179 urodzeń było 34 noworodków nieżywych.

W 1920 r. na 196 urodzeń liczba noworodków martwych w tej gminie spadła do 18-u. Jest to więc różnica 164 na korzyść noworodków żywych, co stanowi 9,18⁰/₀ martwych, w 1920 r. w stosunku do 19,88⁰/₀ w r. 1910.

Przed rozpoczęciem akcji ochrony dzieci, gmina Monceau, chociaż uważana za jedną z najbardziej zdrowych w Belgji, miała w 1910 r. 18 wypadków śmierci dzieci, liczących mniej niż rok życia na 137 niemowląt urodzonych jako zdolne do życia. W 1911 r. było 28 wypadków śmierci na 156 dzieci. W 1919 r. po częściowym wprowadzeniu w życie niniejszego programu gmina Monceau miała tylko 6 wypadków śmierci dzieci, liczących mniej niż rok życia na 97 niemowląt. W 1920 r. — 4 wypadki śmierci na 178 niemowląt. Śmiertelność wśród niemowląt w ciągu tego okresu 1910—1920 spada do 2,04⁰/₀.

(„Le Mouvement Communal 1922 r.”).

Utworzenie Narodowego Towarzystwa Bibliotek Publicznych w Belgji.

Na zjeździe Związku Miast Belgijskich dnia 9 lipca 1922 r. postanowiono założyć stowarzyszenie, mające na celu ułatwianie, za pomocą wszelkich środków moralnych i materialnych, rozwoju bibliotek publicznych.

Na zaproszenie Związku Miast odpowiedziało około stu miast i gmin belgijskich.

Wyznaczona Komisja Tymczasowa otrzymała zlecenie wypracowania projektu organizacji Narodowego Towarzystwa Bibliotek Publicznych.

(„Le Mouvement Communal” 1922 r.).

Szkoły na świeżym powietrzu w Orleanie.

Założone w r. 1920 przez Związek kobiet francuskich szkoły na świeżym powietrzu obejmowały początkowo szkołę dla dziewczynek w Saint-Jean-le-Blanc. W roku 1921 przybyła jeszcze szkoła dla chłopców, założona na terenie ustąpionym na ten cel przez miasto.

Celem tych szkół jest dać dzieciom ze szkół miejskich chorym, lub skrofulecznym, wybranym po dokładnym zbadaniu przez lekarza, wszystkie korzyści płynące z nauki szkolnej odbywającej się na świeżym powietrzu.

Kurs nauk rozpoczyna się w kwietniu i trwa do pierwszych chłódów. Dzieci pod opieką pielęgniarki przybywają do szkoły o pół do dziesiątej rano i pozostają w niej bez przerwy do 6-ej wieczorem.

Cały ten czas poświęcony jest wykładom, ćwiczeniom gimnastycznym według metody Heberta, pracom w ogrodzie, słonecznym kąpielom i zajęciom gospodarskim. Lekcje odbywają się według programu szkół miejskich.

Posiłek dzieci spożywają również na świeżym powietrzu. Pożywienie jest zdrowe i pokrzepiające. Główna zasługa w tym względzie przypada na Związek kobiet francuskich

Przez cały czas pobytu w szkole dzieci noszą specjalny kostjum, nie krępujący swobody ruchów i dostępu promieni słonecznych.

Wszystko zmierza do tego, aby dzieci, nieprzerywając nauk, korzystały z wszelkich dobrodziejstw tego życia, tak różnego od życia w zwykłej szkole.

Wyniki tej ciekawej metody są nadzwyczaj pomyslnie. Dzieci mizerne wynędzniałe, skłonne do wszelkich chorób, poprawiają się w sposób zadziwiająco szybki.

Ciężar ich się zwiększa, apetyt wzrasta, męźniejają i stają się wprost nie do poznania.

(„Le Mouvement Communal” 1922 r.).

Biblioteki publiczne w Anglii.

Na początku września r. b. odbył się w Cardiff doroczny zjazd Stowarzyszenia bibliotek publicznych. Poruszano na nim kwestję rozwoju i reorganizacji bibliotek publicznych. Frekwencja bibliotek w Anglii wzrastała stale w latach ostatnich. Uczęszczali do niej nie tylko studenci i uczniowie, lecz robotnicy i szerokie masy publiczności. Publiczność ta stanowiła całą armię krytyków dotychczasowego ustroju bibliotek.

Krytyka ich była wołaniem o rozszerzenie i rozwój bibliotek publicznych.

Nie została ona jednak dostatecznie oceniona przez samorządy miejskie i inne organy rządzące.

Mimo to jednak opinia publiczna przygotowała drogę do wydania w 1919 roku Aktu o Bibliotekach, który dał dużą swobodę radom hrabstw i miast w zakresie organizacji bibliotek.

Obecnie jednak pewne miejscowe samorządy, powodowane ideą oszczędności, dążą do obcięcia wydatków na biblioteki, a nawet do zupełnego ich zamknięcia. Biblioteki publiczne posiadają jednak wielkie znaczenie, zaspakajając intelektualne potrzeby publiczności.

Na zjeździe w Cardiff skonstatowano, że biblioteki miejskie są obecnie tak dobrze zorganizowane i administrowane, że stały się poważnym dodatkiem do nauczania i najlepszym środkiem do wyrabiania dobrych obywateli.

Powstał również projekt zwrócenia się do rządu z prośbą o utworzenie przy Wydziale Oświecenia specjalnego komitetu, kierującego akcją i zbierającego raporty o działalności bibliotek publicznych.

Postanowiono dążyć do utrzymania bibliotek na wysokim poziomie, nie wprowadzając książek niewartościowych.

Obecny na zjeździe Dyrektor wydziału muzycznego uniwersytetu walijskiego postawił projekt zaprowadzenia w bibliotekach—oprócz nut i książek o muzyce—gramofonów. Za pomocą gramofonów w sali z dobrą akustyką amatorzy muzyki mogliby słuchać wyjątków z arcydzieł muzycznych. Miałoby to zwłaszcza wpływ dodatni na robotników i mniej wyrobione umysłowo sfery publiczności.

(Municipal Journal 1922 r.).

Domy dla suchotników.

W przeglądzie o leczeniu gruźlicy, doktor urzędnik Wydziału Zdrowia Hrabstwa Durham wysunął projekt budowania specjalnych domów dla rodzin zarażonych suchotami. Domy takie mają mieć zapewnione specjalnie dobre warunki zdrowotne.

Na budowę ich można użyć sum, traconych z mniejszą korzyścią na utrzymanie sanatoriów.

(Municipal Journal 1922 r.).

Szkoła Główna Służby Społecznej w Brukseli.

W Brukseli założona została bardzo ciekawa i pożyteczna Szkoła Główna Służby Społecznej. Otwarcie jej było rezultatem wysiłku, podjętego w styczniu 1920 roku przez grono filantropów i profesorów, którzy w ciągu 8 tygodni zorganizowali pierwszy kurs Służby Społecznej.

Rezultaty osiągnięte przez tę pierwszą próbę dały impuls do stworzenia Szkoły.

W krótkim czasie po jej otwarciu, prace szkoły zostały zbadane przez przychylnie władze miarodajne i dekretem królewskim z dnia 31-go października 1920 roku określono urzędowo zasady wykładanych tam nauk. Przy Ministerstwie Sprawiedliwości utworzono Radę Wyższą Szkół Służby Społecznej. Ministerstwu Sprawiedliwości podlega też Szkoła Główna. Inne władze publiczne prowincji i gmin interesują się żywo tą instytucją.

Po wielkich trudnościach znaleziono odpowiedni lokal w centrum miasta na ulicy de la ReINETTE № 11. Mieści się tam Szkoła Główna, Internat dla słuchaczy i Główna Biuro badania prac.

Rada Administracyjna bada obecnie projekt urządzenia bardziej definitywnego.

Kurs nauk w Szkole Głównej trwa 2 lata. Pierwszy rok wymaga obecności wszystkich słuchaczy.

Po pierwszym roku studjów słuchacze odbyć muszą praktykę w pracy odpowiadającej ich specjalizacji. Oprócz tego, przesłuchać muszą w szkole kurs specjalny, trwający 3 miesiące.

Egzaminy z pierwszego roku odbywają się przy końcu czerwca przed Komisją, składającą się z profesorów Szkoły i delegatów Rady Szkół Służby Społecznej.

Egzamin ostateczny, dający prawo do stopnia „pomocnika społecznego” obejmuje pracę piśmienną, opartą na doświadczeniu osobistym, nabytym przez słuchacza w czasie praktyki, a przedstawioną na miesiąc przed egzaminem ustnym, i egzamin ustny według programu dla każdej specjalności.

Egzamin ostateczny odbywa się przed Komisją Główną, mianowaną dekretem królewskim.

Do Szkoły przyjmowane są osoby obu płci, które ukończyły lat 18. Kandydaci przedstawić muszą świadectwo zdrowia. Po upływie pierwszego miesiąca Dyrekcja szkoły urządza egzamin w celu orzeczenia, czy słuchacze są zdolni do przesłuchania z korzyścią kursu.

Ministerstwo Sprawiedliwości, jak również władze prowincjonalne i gminne przyznają słuchaczom stypendja.

Opłata za studja wynosi 100 fr. w pierwszym roku, 50 fr. za kurs drugiego roku. Zapis na kurs specjalny kosztuje 25 fr., za prawo korzystania z placów do gier dopłaca się 20 fr., za prawo korzystania z biblioteki 5 fr. Internat z wszelkimi wygodami kosztuje od 10—do 100 franków miesięcznie. Słuchacze korzystać mogą z prawa używania fortepianu, maszyn do szycia i maszyn do pisanja.

Uznając całkowicie ważność kwestji jaką przedstawia dla słuchaczy, mających pracować na polu pedagogicznem, obznajmienie się z prowadzeniem gier na specjalnych placach, szkoła zorganizowała specjalny kurs instruktorski. Kurs ten prowadzony jest przez Amerykanki, przysłane przez Amerykański Czerwony Krzyż, który przyszedł szkole z czynną pomocą.

Szkoła w tym roku szkolnym utworzyła również specjalną sekcję, zajmującą się badaniem nowych sposobów nauczania. Wyniki tych badań

przedstawia słuchaczom panna Hamaide, pod kierownictwem dyrektora szkoły p Decroly w specjalnych wykładach, na które uczęszcza 48 osób.

Ponieważ, według nowego prawa wydanego w Belgji, biblioteki prowadzone być mogą tylko przez bibliotekarza posiadającego dyplom, Szkoła Główna otworzyła wydział bibliotekarski. Stu dziesięciu słuchaczy tego Wydziału zdało egzamin urzędowy przy Ministerstwie Nauki i Sztuki.

Szkoła uczyniła również pierwszą próbę wydania kursu tego wydziału, prowadzonego przez p. p. Otlet i Wouters. Odbito i sprzedano 1000 egzemplarzy.

W szkole istnieje też specjalny wydział dla słuchaczek, chcących otrzymać dyplom pielęgniarek—wizytatorek. Dekret królewski z dnia 3 września 1921 r., dotyczący dyplomów pielęgniarek i pielęgniarek—wizytatorek określa program wykładów społecznych, obowiązujących dla wizytatorek.

Szkoły Pielęgniarek w Brukselli, które wykładają przedmioty czysto medyczne, zwróciły się do Szkoły Główniej o zorganizowanie tego Wydziału nauk społecznych.

Pierwsze dwa lata istnienia Szkoły Główniej służby społecznej dowiodły całkowicie znaczenia takiej szkoły i racji jej bytu.

Nauki społeczne stały się koniecznym dodatkiem do każdego wykształcenia. Nikomu nie wolno już nie znać trudności życia gospodarczego i społecznego, złych stron, które należy usunąć i walki, które wypowiedziały im wychowanie, pomoc i zapobiegliwość społeczna i prywatna i higjena.

Wszyscy ci, którzy biorą czynny udział w pracy społecznej oświadczyli jednogłośnie, że ta nowa Szkoła Społeczna odpowiada pod każdym względem wymaganiom chwili.

Pierwsi jej absolwenci wnieśli do powierzonych im funkcji nadzwyczajny zapał, jasne zrozumienie ich obowiązku względem społeczeństwa i wiadomości techniczne bez których nie potrafiliby przynieść społeczeństwu należytej korzyści.

Dlatego też dyplom „pomocnika społecznego” będzie coraz częściej wymagany przy rekrutowaniu personelu przez wszystkie instytucje społeczne.
(„Le Mouvement Communal” 1922 r.).

Rola miast angielskich w sprawie bezrobocia.

Wywołane zastoje w przemyśle bezrobocie przyjmuje w Anglii coraz bardziej zatrważające rozmiary. Staje się ono poważną troską, nie tylko rządu, lecz i instytucji samorządowych i całego społeczeństwa angielskiego.

Władze miejskie niezawsze jednak przychylnie odnoszą się do polityki rządu. Konferencja władz samorządowych Wielkiego Londynu, wysłała do rządu rezolucję, domagającą się czynnej akcji w celu rozwiązania kwestji bezrobocia. W odpowiedzi na tę rezolucję rząd nadesłał do Rady Miasteczka Camberwell, wchodzącego w skład Wielkiego Londynu, pismo, w którym daje sprawozdanie ze swej działalności w sprawie bezrobocia. Dużą rolę w sprawie rozwiązania tej kwestji przeznacza on do odegrania miastom.

Pragnąc przyjąć im z pomocą w tej pracy wyasygnował fundusz w wysokości 3,000,000 funtów, z którego to funduszu udzielone być miały pożyczki dla Wydziałów Opiekuńczych miast na prowadzenie robót dla zatrudnienia bezrobotnych. Rząd zaznacza, że otrzymał tylko dwie propozycje od miast zaciągnięcia takiej pożyczki. Z tych propozycji jedna została cofnięta, druga zaś, nie doprowadziła do transakcji gdyż Wydział Opiekuńczy odrzucił skromne zresztą bardzo warunki rządu. Mimo to rząd gotów jest udzielić pomocy miastom, będącym w wyjątkowo trudnych warunkach.

Dużej pomocy samorządom miejskim udziela Komitet Pomocy dla Bezrobotnych, w dziedzinie podejmowania prac o użyteczności publicznej. 490 samorządów posiada 1440 projektów w ogólnym kosztorysie 16,713,942 funt. Pomoc udzielona przez Komitet dochodzi do 65% kapitału, drogą pożyczek na okres czasu nie przekraczający 15-tu lat. Pożyczki takie udzielane są na przeciąg lat 30-tu na roboty nie przynoszące dochodu. Pożyczki w wysokości 50% kapitału udzielane są na przeciąg lat 5-iu na prace, przynoszące dochód po ukończeniu. Do takich robót, podejmowanych przez miasta, należą głównie: tramwaje, kanalizacja, doki, budowa przystani, regulacja brzegu rzek i wznoszenie stacji elektrycznych.

Poszczególne miasta, bądź to korzystając z subsydjów rządu, lub pożyczek Komitetu Pomocy dla Bezrobotnych, bądź też własnymi siłami starają się przyczynić do rozwiązania lokalnej kwestji bezrobocia.

Miasto Sheffield jedno z pierwszych zajęło się tą sprawą. Podkomitet Miasta postanowił rozważyć projekt współdziałania w sprawach bezrobocia z Wydziałem Opiekuńczym.

Podobne plany postępowania przyjęto i w wielu innych miastach.

W Bradford podjęto 3 rodzaje prac:

Wyrównywanie gruntu: koszty robót ocenione na 7,936 f. zatrudnionych 90 ludzi, przy cotygodniowej zmianie partji pracowników. Czas trwania robót — od 6 — 8 miesięcy.

Budowa nowej drogi: koszt pracy — 24,720 f. zatrudnionych 10 ludzi ze zmianą tygodniową. Czas trwania robót: 15 — 18 miesięcy.

Oczyszczanie pola do zabaw ze śmieci i odpadków: koszty pracy nie-

ocenione. Zajęcie może być dostarczone 10-u ludziom na przeciąg czasu 4-ch tygodni.

W dwóch pierwszych wypadkach w miarę rozwoju robót zatrudnić będzie można większą liczbę ludzi. Miasto zawiadomiło Wydział Opiekuńczy o liczbie ludzi potrzebnych na oznaczony dzień. Ludzie ci są wybrani z pomiędzy bezrobotnych przez Wydział Opiekuńczy i oddani do dyspozycji Inżyniera miejskiego, pod kierunkiem którego pracują. Przez pierwszych 6 miesięcy otrzymują oni płacę równą 87,5% płacy robotnika niewykwalifikowanego, po upływie 6-u miesięcy otrzymują płacę, równą pełnej stopie płacy. Robotnicy tacy pracują przez czwartek, piątek i sobotę jednego tygodnia i przez poniedziałek, wtorek i środę następnego. Płace wydawane są przez miasto. Wydział Opiekuńczy zwraca mu zaś sumę równą tej, która byłaby wypłacona przezeń bezrobotnym, jako zapomogi.

Miasto Leeds wprowadza w życie plany, polegające na prowadzeniu robót budowy dróg, kanalizacji i budowy zbiorników. Bezrobotni są angażowani za pośrednictwem Miejskowej Giełdy Pracy, a Wydział Opiekuńczy nie znosi się bezpośrednio z miastem. Wydział Opieki i miejscowa Giełda Pracy porozumiewają się co do tego, aby Giełda wysyłała na roboty prowadzone przez miasto ludzi specjalnie poleconych przez Wydział Opiekuńczy. W tym celu Wydz. Opiek. wydaje bezrobotnym specjalne świadectwa. Pierwszeństwo mają zdemobilizowani i żonaci.

Miasto proponowało również Wydziałowi Opiekuńczemu dostarczenie pracy dla bezrobotnych w kamieniołomach. Roboty odbywałyby się pod nadzorem Wydz. Opiek., który wypłacałby również pensję zatrudnionym. Miasto nabywałoby wydobyty kamień, placąc od 4 sz. do 6 sz. za tonnę, zależnie od gatunku kamienia. Wydział Opiekuńczy propozycji tej nie przyjął.

Miasto Birmingham prowadziło roboty subsydjowane przez Komitet Pomocy dla bezrobotnych—należały do nich: roboty nad poprawą wagonów tramwajowych i szyn, budowa dróg i utrzymanie parków i cmentarzy. Najwyższa cyfra ludzi zatrudnionych podczas zimy wynosiła 2,500 tygodniowo. Z powodu ukończenia niektórych robót cyfra ta spadła obecnie do 933. Sposób postępowania jest prawie identyczny jak w Bradford z tym tylko wyjątkiem, że Wydział Opiekuńczy nie ponosi wydatków w opłacaniu zatrudnionych.

Rada miejska w Sheffield uchwaliła fundusz 600,000 f. na dostarczenie pracy bezrobotnym. 400,000 funt. zebrano drogą podatków. Część tej sumy zostało już wydane. Wydatek ten łącznie z sumami przyznanymi przez rząd wynosi 350,000 f.

Rada uchwaliła ważne projekty, na wykonanie których chciała zdobyć pieniądze od rządu, ale przy końcu roku fundusze przyznane przez Kom-

tet Pomocy dla Bezrobotnych zostały wyczerpane, a nowych funduszy nie zdobyto. W tych okolicznościach miasto musiało zaprzestać niektórych robót i liczba zatrudnionych spadła.

Szczęściem jednak miasto otrzymało propozycję Ministerstwa Przewozu, aby przystąpić po połowie kosztu do budowy nowej drogi z Wardsem do Pitsmoor. Roboty mają się wkrótce rozpocząć i zatrudnić około 1,000 ludzi na czas 6-u miesięcy. Miasto rozpoczyna również budowę zbiorników w Wadsley, która pozwoli zatrudnić 300 ludzi na przeciąg 15-u miesięcy.

Z doświadczenia, które miasto zdobyło w ciągu ostatnich 2-ech lat, wynika, że koszty dostarczenia pracy bezrobotnym, włączając koszty materiału, dozoru i innych, mogą być ocenione na 5 f. 10 szyl. tygodniowo, licząc na głowę. 50% tej sumy stanowi właśnie zapomoga dla bezrobotnych.

Subsydjum rządu dochodziło do połowy wysokości kosztów przy robotach nad budową dróg, niżej zaś przy różnych innych robotach.

Miasto przy dostarczaniu pracy bezrobotnym liczyć się musi z tym, aby roboty te były istotnie konieczne i aby po ukończeniu wpływały na wyżkę obligacji miejskich.

Podkomitet Rady Miasta Sheffield wypowiedział się przeciwko systemowi stosowanemu w Bradford, uważając, że Wydział Opiekuńczy powinien skierowywać bezrobotnych do Giełdy Pracy, a nie wysyłać ich bezpośrednio do robót, prowadzonych przez miasto. Uważa on również za bezzasadne zwracanie miastu przez Wydział Opiekuńczy tej części płac, jaką stanowią zapomogi, gdyż sumy na to pochodzą z tych samych źródeł, to jest z podatków, płaconych przez mieszkańców.

Zważywszy na trudne położenie finansowe Wydz. Opiek., podkomitet uważa również, że należy możliwie ograniczyć i w pewnych warunkach zredukować wypłacanie zapomóg.

W Walsall połączony Podkomitet, składający się z przedstawicieli Rady Miejskiej i Wydziału Opiek., rozważał kwestję dostarczenia pracy bezrobotnym i uznał to za bardziej wskazane, niż wydawanie bezzwrotnych zapomóg. Podkomitet ten wypracował następujący projekt. Rada miejska zajmie się zapoczątkowaniem robót dla zatrudnienia bezrobotnych, robót, które nie byłyby obecnie podjęte w warunkach normalnych.

Wydział opiekuńczy poda kierownikowi Giełdy Pracy spis osób, które należy zatrudnić.

Miasto dostarczy zaangażowanym bezrobotnym pracy, po 2 dni w tygodniu na zmianę, z płacą zgodnie z przepisami rządowymi co do robót dla zatrudnienia bezrobotnych.

Kantor miejski poda co tydzień Wydz. Opiek. listę zaangażowanych z wykazem ich zarobków w czasie wykonywania robót.

Rada miejska nie będzie płaciła pensji zaangażowanym bezrobotnym.

Wydział Opiek. wypłacać będzie bezrobotnym tygodniowe zapomogi, zgodnie z przepisaną skalą z tym, że bezrobotni muszą pracować dla miasta przez 2 dni w tygodniu. W razie, gdy płace na robotach dla zatrudnienia bezrobotnych przewyższać będą przyznane zapomogi, Wydz. Opiek. wypłaci bezrobotnym różnicę, którą mu miasto w przeciągu tygodnia zwróci.
(Municipal Journal 1922 r.).

Nieodpowiedni użytek.

Nawet w tak kulturalnym kraju, jak Anglja, zdarzają się wypadki, świadczące o braku kultury jej mieszkańców. Na zebraniu Rady Okręgowej jednego z miasteczek angielskich poruszono sprawę, że wizyta inspektora sanitarnego w nowourządzonych, zgodnie z wymaganiami higieny, domach miejskich wykazała u mieszkańców zupełny brak zrozumienia użytku ubikacji kąpielowych.

W znacznej ilości mieszkań wanny były brudne, napełnione gratami, narzędziami ogrodniczymi, lub węglem. Lokatorzy tych mieszkań zostali wpisani do księgi zażaleń. Jeśli następna wizyta sanitarna skonstatuje te same fakty, mieszkańcy pociągnięci będą do odpowiedzialności.

(Municipal Journal 1922 r.).

Przegląd wydawnictw i czasopism.

„Przegląd Prawa i Administracji” zeszyt 7-9 r. 1922.

Na treść zeszytu składają się: A.) Rozprawy: J. J. Litauer — Z dziejów stosunku Rosji do Polski; Prof. Dr. L. Caro — Etatyzm; Prof. Dr. Ernest Till — O zabezpieczeniu wierzycieli dziedzica. Zapiski literackie. Przegląd bibliograficzny czasopism polskich. Kronika. B) Część praktyczna: Praktyka cywilno-sądowa. C) Dodatek: Zbiór ogłoszeń handlowych i firmowych.

Zeszyt 10-12 zawiera rozprawy: E. Tilla — O nieważności i bezskuteczności aktów prawnych; M. Jaca — Austriackie prawo z r. 1915 o obrocie ziemią; Prof. Dr. Stef. Glasera — Kilka uwag o prawnym znaczeniu przewrotnych aktów płciowych. Zapiski literackie. Przegląd bibliograficzny czasopism polskich. Uchwały VII Zjazdu Prawników i Ekonomistów w Poznaniu w r. 1922. Kronika. Część praktyczna: praktyka cywilno-sądowa, praktyka administracyjna. Zbiór ogłoszeń handlowych i firmowych.

„Czasopismo prawnicze i ekonomiczne” Nr. 3 — 6 r. 1922 zawiera artykuły: Prof. Dr. Wł. L. Jaworskiego — Nowożytny kodeks cywilny; Prof. Aleks. Mogilnickiego — Pojęcie i zakres polityki kryminalnej; Dra J. Frejlicha — Gospodarstwo samorządowe w byłej dzielnicy pruskiej (szczegółowe omówienie tego artykułu interesującego samorządy zamieszczone zostanie w następnym zeszycie „Samorządu Miejskiego”); Jana Niewodniczańskiego — Interes skarbu w sądzie karnym; Adw. Dr. Jerzego Trammera — Sporne kwestje w wykonaniu reformy rolnej.

Głosy ze świata prawniczego: Adw. Dr. Zygmunt Grünzweig — Wykluczenie spółnika ze spółki z ograniczoną odpowiedzialnością; Dr. Alfred Gałuszka — Zbogacenie się wskutek dewaluacji pieniądza; Adw. Dr. Jerzy Trammer — Projekt ustawy o nieważności umów zmierzających do ukrócenia skarbu państwa.

„Praca i Opieka Społeczna”, wyd. Min. P. i O. S. ukazał się zesz. III-IV roku II, zawierający:

W części sprawozdawczej—tablice sprawozdawcze Inspekcji Pracy w r. 1920; sprawozdanie z działalności komisji rozjemczych w r. 1921.

W części urzędowej—ustawy, rozporządzenia, oświadczenia rządowe i okólniki w sprawach: ochrony pracy, ubezpieczeń społecznych, opieki społecznej, pośrednictwa pracy i działu administracyjnego.

W części nieurzędowej—Inż. Ant. Eichhorn—Uwagi w sprawie odszkodowania robotników i członków ich rodzin za skutki nieszczęśliwych wypadków przy pracy w Rzeczypospolitej Polskiej; Inż. Al. Ringman — Zdolność zawodowa i wydajność pracy robotnika polskiego; Dr. Mel. Bornstein-Lychowska — Straty w wydajności przedsiębiorstw przemysłowych; Wł. Wojtkiewicz — Stan uruchomienia przemysłu bawełnianego w województwie łódzkim; Dr. Józef Zieliński — Inspekcja lekarska pracy w Belgii; Dr. Eug. Pragierowa. — Zarys ustawodawstwa ochronnego w chałupnictwie; Dr. M. Balsingerowa — Polskie wychodźstwo zarobkowe.

W przeglądzie zagranicznym—Czechosłowacja: Ustawa o państwowem pośrednictwie pracy, rady fabryczne, bezrobocie, strajki i lokauty, nowa umowa kolektywna w przemyśle ceramicznym; Jugosławia: czas pracy w przemyśle; Kanada: ruch robotniczy w Kanadzie Zachodniej.

„Przegląd Administracyjny” wychodzący w Poznaniu (zesz. 17, 18, 19, 20 z r. 1922) zamieszcza część obszernego sprawozdania ustępującego Wydziału Krajowego z administracji Poznańskiego Krajowego Związku Komunalnego.

Jak wynika ze sprawozdania, zakres działania Poznańskiego Krajowego Związku Komunalnego, w granicach obowiązujących ustaw i rozporządzeń, przedstawia się jak następuje:

1) udział w ogólnej administracji kraju (Wojewódzki Sąd Administracyjny i Wojewódzka Rada Administracyjna);

2) administracja majątku krajowego;

3) administracja dróg państwowych i wojewódzkich, udzielanie zapomóg dla powiatów i gmin na nowe drogi i mosty oraz na przebudowę mostów;

4) udzielanie zapomóg na budowę kolejek;

5) popieranie publicznych przedsiębiorstw meljoracyjnych;

6) piecza nad ubogimi;

7) piecza nad korygendami;

8) wychowanie zapobiegawcze;

- 9) piecza nad głuchoniemymi, niewidomymi oraz szkolenie ich;
- 10) piecza nad obłąkanymi i umysłowo upośledzonymi;
- 11) położnictwo;
- 12) kredyt publiczny;
- 13) administracja Kasy wdów i sierot po urzędnikach komunalnych;
- 14) ubezpieczenie inwentarza na wypadek zarazy bydłowej;
- 15) administracja Zakładu ubezpieczeń od wypadków w rolnictwie;
- 16) publiczne ubezpieczenie ogniove;
- 17) publiczne ubezpieczenie na życie;
- 18) nadzór nad Kasami ubezpieczeniowemi związanemi z Krajowem

Ubezpieczeniem. Ogniozem;

- 19) administracja Ubezpieczalni Krajowej;

20) administracja zakładowa (nadzór osobowy, rachunkowy i służbowy nad zakładami krajowemi);

21) popieranie kultury i sztuki (organizacje dobroczynne, fundacje, zakłady, stowarzyszenia naukowe, stypendja etc.).

W działalności Wydziału Krajowego zespolone zostały funkcje Sejmiku prowincjonalnego, Wydziału prowincjonalnego, jako też Komisji, istniejących do dnia objęcia urzędowania przez Wydział Krajowy.

Z obszernego sprawozdania podajemy niektóre dane, ilustrujące wyniki działalności Wydziału Krajowego:

Spolszczenie administracji.

W r. 1914 na 104 urzędników głównej administracji krajowej było 4 polaków a 100 Niemców; w 1919 r. na początkowo 127 urzędników, a następnie 98 było polaków 12; w roku 1920 na 143 urzędników było polaków 45; w roku 1921 na 99 wzgl. 97 — 88; w roku 1922 na zredukowaną liczbę urzędników krajowych do 79. wypada 4 Niemców, t. j. tyleż, ilu polaków było w r. 1914.

W podobnym stosunku dokonane zostało spolszczenie osobowego składu administracji zakładowej; przyczem w celu fachowego przygotowania nowych polskich urzędników urządzono w Starostwie Krajowem Kursy, rezultatem których było złożenie egzaminów; w r. 1919 na sekretarzy 10 kandydatów; w r. 1920 na sekretarzy 14, na asystentów 42, oraz na rejestratorów 3; w r. 1921 na sekretarzy 15, na asystentów 22.

Gospodarka krajowa w cyfrach.

W r. 1914	nadwyżka dochodów	wynosiła	18.945.26 Mk.
" 1917	"	"	81.672.57 "
" 1918	"	"	41.576.36 "
" 1919	niedobór	"	467.437.19 "
" 1920	"	"	2.353.855.15 "
" 1921	"	"	18.681.189.46 "

W ciągu powyższego okresu najpoważniejsze źródła dochodowe gospodarki krajowej przedstawiały:

- a) renty dotacyjne
- b) podatki państwowe

W r. 1914 dotacje państwowe były wyższe od podatków krajowych przeszło o 150,000 mk., w roku zaś 1921 mniejsze o 51,363,573, gdy w r. 1914 dotacje pokrywały 41% wydatków budżetowych, to w r. 1921 pokryły tylko 18%.

Niewystarczalność podstaw gospodarczych w administracji krajowej zmusiła samorząd krajowy do podjęcia starań o rewizję ustaw normujących skarbowość samorządową na obszarze województwa poznańskiego. W tym celu przedłożony został memoriał Panu Ministrowi Skarbu, który porucił zastępcy Starosty Krajowego opracowanie odpowiedniego projektu ustawy. Projekt ten został uchwalony przez Wydział Krajowy w d. 20 września 1922 r. i przedłożony Ministerstwu Skarbu.

Stosunek samorządu krajowego do władz państwowych administracyjnych i nadzorczych, do organizacji społecznych i do prasy.

Samorząd krajowy w działalności swej spotkał się z jaknajwiększą życzliwością władz państwowych, zarówno drugiej jak i trzeciej instancji.

Stosunek samorządu krajowego do organizacji społecznych był ożywiony i bliski. We wszystkich uroczystościach, mających znaczenie narodowe, czy społeczne, organizacje społeczne zwracały się o udział w nich do samorządu krajowego, niezależnie od tego w miarę możliwości finansowej korzystały organizacje społeczne z pomocy kraju. Zainteresowanie społeczeństwa sprawami samorządu krajowego wyraża się w licznych darach na rzecz zakładów krajowych.

Prasa poznańska używała zawsze gościnnej życzliwości przy ogłaszaniu komunikatów samorządowych.

Zakłady krajowe.

a) Oddzielne zakłady i samoistne fundusze głównej administracji krajowej:

- 1) Krajowy Bank Pożyczkowy;
- 2) Kasa wdów i sierot po urzędnikach komunalnych województwa poznańskiego;
- 3) Fundusz (ubezpieczenia) odszkodowań za inwentarz (bydło i konie) dotknięty zarazą bydłą;
- 4) Fundusz melioracyjny;
- 5) Zakłady ubezpieczeń od wypadków w rolnictwie.

b) Zakłady przeznaczone do pieczy nad osobami:
w r. 1919

- 1) Zakład roboczy i ubogich w Bojanowie dla 450 osób,
 - 2) " ubogich w Śremie dla 380 osób,
 - 3) " wychowania zapobiegawczego w Antoniewie dla 100 osób,
 - 4) " " " w Cerekwicy " 150 "
 - 5) " " " w Szubinie " 245 "
 - 6) " dla głuchoniemych w Bydgoszczy dla 80 osób,
 - 7) " " w Poznaniu " 175 "
 - 8) " dla niewidomych w Bydgoszczy " 90 "
 - 9) " psychiatryczny w Dziekanie " 650 "
 - 10) " " w Kościanie " 750 "
 - 11) " " w Owińskach " 730 "
 - 12) Klinika dla kobiet i szkoła położnych w Poznaniu dla 250 osób.
- Muzeum prowincjonalne.

W dn. 1 listopada 1922 r. znajdują się w administracji krajowej następujące zakłady:

- 1) Zakład roboczy i ubogich w Bojanowie dla 100 osób
 - 2) " dla ubogich w Śremie " 380 "
 - 3) " wychowania zapobiegawczego w Szubinie dla 245 osób
 - 4) " głuchoniemych w Poznaniu dla 175 osób
 - 5) " dla ociemniałych w Bydgoszczy dla 120 osób,
 - 6) " " głuchoniemych w Kościanie " 250 "
 - 7) " psychiatryczny w Dziekanie dla 650 osób
 - 8) " " w Kościanie " 150 "
 - 9) " " w Owińskach " 730 "
 - 10) Klinika dla kobiet i szkoła położnych w Poznaniu dla 250 osób.
- Muzeum Wielkopolskie.

(Dalszy ciąg sprawozdania umieścimy w następnym zeszycie).

„Ekonomista“

Kwartalnik poświęcony nauce i potrzebom życia „Organ Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków Polskich“, pod redakcją Stefana Dziewulskiego.

Wyszedł z druku tom IV-ty za kwartał IV-ty 1922 r. poświęcony sprawie reformy skarbowej w Polsce.

Treść tomu IV-go z 1922 r.

Referaty Tow. Ekonomistów i Statystyków Polskich w Warszawie:

Prof. A. Kostanecki. Słowo wstępne.

Red. St. Dziewulski. Budżety Rzeczypospolitej Polskiej.

Prof. E. Strasburger. Reforma podatkowa.

Prof. T. Brzeski. Kwestja walutowa.

Prof. J. Dmochowski. Pożyczka i waluta.

Kruszewski St. i Zdziarski M. Przyczynki do życia pracowniczego w Polsce 1913 — 1921 r.

Kronika finansowa, przez J. Piekałkiewicza.

Kronika społeczna, przez St. Kruszewskiego i M. Zdziarskiego.

Z życia ekonomicznego — Wiadomości i informacje.

Sprawozdanie Instytutu Gospodarstwa Społecznego od 1/III 1922 r. do 1/I 1923 r.

Rozbiory i Sprawozdania: I. Weinfeld. „Rocznik Polski“, przez W. Fabierkiewicza. E. Rose. „Bilans gospodarczy trzech lat niepodległości“, przez W. Fabierkiewicza. R. Rybarski. „Wartość, kapitał i dochód“, przez prof. J. Lewińskiego. G. Cassel. „Money and foreign exchange after 1914“, przez prof. J. Lewińskiego.

Ruch kursów, listów zastawnych i akcji na Gieldzie Warszawskiej w IV-ym kwartale 1922 r.

Ceny ziemiopłodów na giełdach polskich.

Przeciętne miesięczne ceny zboża na giełdach zagranicznych.

Światowa konjunktura gospodarcza i społeczna.

Materiały do Bibliografii Ekonomicznej Polskiej, opracowane w Instytucie Gospodarstwa Społecznego, pod redakcją Prof. L. Krzywickiego.

Przegląd czasopism.

Cena za tom wynosi obecnie 6.000 marek, dla prenumeratorów rocznych wpłacających od razu całą należność, jest o 10% niższą, przyczem nie dotyczą jej żadne podwyżki, związane ze zmianą cennika. Tomy „Ekonomisty“ z lat poprzednich są do nabycia w administracji po cenie Mk 4,000 za tom. Przedpłatę pocztą wraz z doliczeniem przesyłki pocztowej — najlepiej przesyłać wprost do Administracji „Ekonomisty“ ul. Jasna № 19 lub przez P. K. O. № konta 3669. Abonenci miejscowi mogą opłacać prenumeratę w Administracji lub w księgarniach. Skład Główny w Księgarni: „Książnica Polska“ Nowy Świat 59.

„Ruch Prawniczy i Ekonomiczny“.

Wyszedł z druku 4-ty zeszyt „Ruchu Prawniczego i Ekonomicznego“, organu wydziału prawno-ekonomicznego uniwersytetu poznańskiego. Na treść zeszytu składają się: 1) Rozprawy: Prof. Makarewicz — Dwa światy; prof. Nadobnik — Ludność Polski; 2) Przegląd piśmiennictwa: 20 recenzji oraz bibliografia literatury prawniczej i ekonomicznej polskiej i obcej;

3) Przegląd prawodawstwa: prawo konstytucyjne, administracyjne, kronika sejmowa; 4) Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego dla wszystkich dzielnic Polski; 5) Kronika Ekonomiczna: rolnictwo, przemysł i górnictwo, stosunki walutowe, kredytowe, bankowe, gospodarka komunalna; 6) Miscellanea: Komisja Kodyfikacyjna, Orzeczenie Sądu Najwyższego w sprawie adwokatów; Sądownictwo administracyjne w woj. śląskim etc.

Prenumerata roczna wraz z przesyłką 950 mk. we wszystkich księgarniach.

„Biblioteka Ruchu Prawniczego i Ekonomicznego”.

Ukazały się na półkach księgarskich cztery aktualne broszury wydane staraniem redakcji kwartalnika „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”.

Nr. 1. Dr. L. Leżański: Orzecznictwo karne Sądu Najwyższego (Wielkopolska), zbiór tez z dziedziny materialnego prawa karnego, z wyroków i uchwał wydanych w czasie od 28/V 1920 r. Poznań 1922 r., str. 27, cena 250 mk.

Nr. 2. Dr. S. Janicki: Przegląd Gospodarczy Wielkiej Brytanii. Poznań 1922 r., str. 32 cena 400 mk. Broszura powyższa opracowana przez redaktora czasopisma „Polish Economic Bulletin” w Londynie na podstawie najnowszych materiałów zaznajamia czytelnika z rozwojem stosunków gospodarczych w Anglii po wojnie. Czytelnik znajduje w niej obok ogólnej charakterystyki życia gospodarczego Anglii doskonale zestawione i omówione dane, dotyczące zmniejszenia produkcji, mobilizacji nowego kapitału, spadku zysków, handlu zewnętrznego i wewnętrznego, cen hurtowych, kredytów wywozowych, strejków, warunków pracy, finansów, giełdy i rynku pieniężnego, importu najważniejszych artykułów etc.

Nr. 3. VII Zjazd Prawników i Ekonomistów Polskich w Poznaniu w dniach 3—5 czerwca 1922 r. (Sprawozdanie Sekretariatu Zjazdu) Poznań 1922 r., str. 32, cena 400 mk., zawiera szczegółowe streszczenie referatów oraz dyskusyj na posiedzeniach plenarnych i sekcyjnych odbytego przed paru miesiącami zjazdu.

Nr. 4. Prof. dr. Marcin Nadobnik: Ludność Polski według ostatniego spisu z uwzględnieniem statystyki narodowościowej w okręgach wyborczych, Poznań 1922 r., str. 10, cena 200 mk. Autor podaje i omawia najważniejsze dane liczbowe, dotyczące zaludnienia Polski: ludność w poszczególnych dzielnicach, województwach, miastach i powiatach, gęstość zaludnienia etc., wreszcie aktualną ze względu na zbliżające się wybory statystykę narodowościową według okręgów wyborczych.

„Miesięcznik Statystyczny” tom 5, zeszyt 7, r. 1922 r.

P. Stanisław Kruszewski, Kierownik Wydziału Statystycznego P. A. K. P. D. w artykule „Z działalności Polsko-Amerykańskiego Komitetu Pomocy Dzieciom”, podaje ciekawe dane, dotyczące stanu zdrowotnego dzieci w Polsce w chwili zakończenia wojny w 1918 r. i w związku z tem akcji pomocy, jaka rozwinęła się podczas i po wojnie, wśród społeczeństwa i rządu polskiego przy wydatnym udziale Misji Amerykańskiej.

Jak pomoc ta była potrzebną ilustrują następujące, podane w wyżej wspomnianych artykule, cyfry śmiertelności dzieci:

w wieku	3 lat	4 lat	5 lat	5—10 lat	10—15 lat
w latach 1909—1913	7,9	4,4	3,2	6,7	3,3
w roku 1917	20,0	13,1	9,6	24,1	13,1

Akcja P. A. K. P. D., jako instytucji koncentrującej pomoc dzieciom, ogniskowała się w następujących zadaniach:

- rozdawnictwo różnego rodzaju artykułów pierwszej potrzeby, jak żywność, ubranie, środki sanitarne;
- organizowanie i podtrzymywanie instytucji, zajmujących się moralnym i fizycznym rozwojem dzieci;
- tworzenie i podtrzymywanie instytucji, zajmujących się fachowem wykształceniem osób mających pracować w instytucjach, wyszczególnionych w punkcie b).

Cele swoje P. A. K. P. D. wprowadzał w życie bądź bezpośrednio przez swe własne instytucje, jak np. punkty etapowe dla dzieci uchodźców, bądź za pośrednictwem instytucji opieki nad dziećmi już istniejących lub tworzących się w tym celu.

Działalność tą ilustrują następujące cyfry:

W m. od stycznia do czerwca 1922 r. wydano na punktach etapowych, których w maju liczono 23, porcji posiłku 269,158, sztuk odzieży 31,656.

W 6975 instytucjach objętych akcją P. A. K. P. D. w maju 1921 r. ilość dokarmianych dzieci wynosiła 1,185,060.

Udział darów Rządu Polskiego i Amerykańskiego Wydziału Ratunkowego dla P. A. K. P. D. (w produktach i odzieży obliczonych w dolarach) od początku akcji (kwiecień 1919) do 1 czerwca 1921 r. wyraża się, jak następuje:

Dar Rządu Polskiego
Dol. 10,164,823

Dar A. W. R.
27,615,767

przyczem uwzględnić należy darmowy przewóz żywności kolejami w Polsce do składnic P. A. K. P. D., a w części i magazynowanie, co podniesie udział Rządu Polskiego o 1,5% czyli w ekwiwalencie około 900 milionów marek.

Bilans P. A. K. P. D. na 31 grudnia 1920 roku zamyka się sumą 573,680,395.24 mk.

Tenże zeszyt „Miesięcznika Statystycznego” podaje statystykę szkolnictwa powszechnego i prywatnego w Polsce, sporządzoną według poszczególnych powiatów, uwzględniając dane z dwóch momentów:

1) Stan szkolnictwa w 5 województwach b. Kongresówki dotyczy daty 15/I—1920 r.

2) Stan szkolnictwa w województwach pozostałych dotyczy daty 15/I—1921 r.

Zestawienie wyraża się w następujących ogólnych cyfrach:

Na obszar Polski w km. ²	359,598
Przy ludności w tysiącach 30/IX—1921	25,030,6
było szkół ogółem	24,229
Szkół czynnych o wiadomej liczbie	
nauczycieli i uczniów	22,328
w tem: publicznych	21,689
prywatnych	639
Nauczycieli czynnych ogółem	43,424
w tem: mężczyzn	17,806
kobiet	25,618
Uczniów ogółem	2,542,306
w tem: chłopców	1,281,356
dziewcząt	1,198,562
płeć niepodana	61,988
Na 1 km. ² ludności	69,6
„ 100 km. ² szkół	6,7
„ 1000 ludności — nauczycieli	1,7
„ 1 szkołę — nauczycieli	1,9
„ 100 sił nauczycielskich — kobiet	59,0
„ 1000 ludności — uczniów	101,6
„ 1 nauczyciela — „	59

Zestawienie to nie obejmuje, prócz ziemi Wileńskiej i Górnego Śląska, powiatów: bialskiego—w woj. lubelskiem, białowieskiego, grodzieńskiego i wołkowyskiego—w woj. białostockiem, z których inspektorowie szkolni dat nie nadesłali.

Seminarjów nauczycielskich w roku 1921/22 było (bez ziemi Wileńskiej i Górnego Śląska).

Seminarjów ogółem	153	
z liczbą nauczycieli	2,068	(brak danych z 13 szkół)
przy liczbie uczniów	20,314	

Tom V, zeszyt 8, r. 1922 daje statystykę ruchu naturalnego ludności w główniejszych miastach Rzeczypospolitej Polskiej w pierwszych miesiącach 1922 r. uwzględniając liczbę małżeństw, urodzeń i zgonów, z podziałem na płeć, wyznanie i przyczynę zgonów.

Przytaczamy ostateczne dane:

Warszawa
(ludność
30/IX—1921 r.
931176)

kwiecień	1513
maj	1125
czerwiec	1081

Łódź (451813)

marzec	403
kwiecień	522
maj	738

Białystok
(76971)

marzec	10
kwiecień	119
maj	82
czerwiec	93

Sosnowiec
(86698)

kwiecień	157
maj	11

Piotrków
(41039)

styczeń	89
luty	40
marzec	62

Włocławek
(40339)

styczeń	—3
luty	13
marzec	—3
kwiecień	86
maj	42
czerwiec	58

Płock (25770)

styczeń	—31
luty	—17
marzec	—7

Poznań (169793)

marzec	267
kwiecień	220
maj	226
czerwiec	324

Bydgoszcz
(87848)

kwiecień	115
maj	126
czerwiec	156

Kraków (181700)

kwiecień	171
maj	122

„Wiadomości Statystyczne m. Poznania” № 12 r. 1922 zamieszczają przegląd kwartalny naturalnego ruchu ludności m. Poznania, z którego wynika, że w czasie od 1 października do 31 grudnia 1922:

Małżeństw polskich zawarto 481, niemieckich 11, mieszanych 10.

Dzieci ślubnych polskich urodziło się 1141, niemieckich 18, z małżeństw mieszanych 10. Dzieci nieślubnych polskich 237, niemieckich 12, nieznanie 1.

Zmarło polaków 703, Niemców 66.

Proces naturalnego ubytku trwa nadal u ludności niepolskiej i niekatolickiej.

Nadwyżkę odpływu wykazują województwa pomorskie i śląskie (—238) i zagranica (—127), nadwyżkę przyływu b. Kongresówka (+489) i Małopolska (+193). Wyznaniowo nadwyżkę przyływu wykazują jedynie katolicy. Żydów ubyło 48; zagranicę odpłynęło 87 żydów (przyływ 6), z krajów polskich przybyło 59 żydów (odpływ 26).

Ogólny przyrost ludności wynosił w stosunku rocznym 5,86% (przyrost naturalny 1,38%).

„Miesięcznik Statystyczny” Magistratu m. st. Warszawy № 6 za m. czerwiec 1922 r. i № 9 za m. wrzesień 1922 r. podaje między innymi statystykę dochodów miejskich z głównych podatków. Ze statystyki tej zamieszczamy najogólniejsze dane:

Z podatków: od własności nieruchomości, od obrotu i dodatku do państwowego podatku od patentów, od widowisk, mieszkaniowego, ładunkowego, od alkoholu i szkolnego wpłynęło ogółem od 1 kwietnia do 1 października 1922 r. 3,895,636 tys. mk. Preliminowane dochody w okresie budżetowym od 1/IV do 31/XII 22 r. — 3,730,000 tys. mk.

Na 1000 mk. prelimin. wpłynęło do 30/IX 22 r. — 1044.

„Przegląd Ubezpieczeniowy” w zesz. 4-ym z dn. 15 listopada 1922 r. w artykule „Rozbudowa Miast”, omawia przepisy art. 5 Ustawy z d. 26 września 1921 r., odnoszące się do banków i instytucji finansowych, które ustawa zobowiązuje do lat dwóch rozpocząć i w przeciągu dalszych 2 lat ukończyć budowę co najmniej jednego domu mieszkalnego w takich rozmiarach, w jakich zajmują pomieszczenia na biuro, wzgl. przedsiębiorstwo w danej miejscowości, o ile powstały po 1/I 1919 r., a dotychczas nie wybudowały pomieszczenia na swe potrzeby.

Autor artykułu zwraca uwagę na niejasność redakcji ustawy i stawia pytanie, co należy uważać za instytucje finansowe, poza odrębnie wymienionymi bankami; krytykuje dalej, że ustawa nie ograniczyła się do instytucji finansowo-zarobkowych, wobec czego przepisy jej odnoszą się również do n.p. spółdzielni zaliczkowych, zaś w dziedzinie ubezpieczeń do Towarzystw wzajemnych prywatnych i publicznych, przyczem autor wyraża

wątpliwość, czy wciągnięcie Towarzystw ubezpieczeniowych w orbitę ustawy było gospodarczo uzasadnione, szczególniej odnośnie do Tow. życiowych, wykazujących dzisiaj poważne deficyty; zwraca także uwagę na pominięcie w ustawie zakładów handlowych, zajmujących po miastach wielką liczbę mieszkań, podczas gdy banki pomieszczone są często w lokalach handlowych, znajdujących się na parterze z wejściem od ulicy, które jako takie były i przed wojną używane na cele przemysłowo-handlowe.

Podkreśla także autor, że ustawa — wobec użycia w art. 5, odnośnie do przedsiębiorstw obowiązanych do budowy domów, wyrażenia „o ile powstały po 1/I 1918 r.” a więc w chwili uzyskania mocy ustawy już istniały — nie stosuje się do przedsiębiorstw, które powstały już po jej wejściu w życie, t. j. po 20/X 1922 r., co sprawia, że krzywdzi ustawa instytucje starsze, założone w czasie kiedy brak mieszkań nie był jeszcze tak dotkliwy, a faworyzuje instytucje nowopowstałe, które drogą kupna zajmować będą lokale mieszkalne, lub lokale opróżnione przez instytucje zmuszone ustawą do budowania domów.

Zaznacza wreszcie, że nie uregulowano w ustawie w sposób wyczerpujący sprawy, kto będzie decydował o tem, czy budowa domu opłaci się, czy też złączyć należy kilka przedsiębiorstw, oraz uważa za nieodzowne bliższe określenie w rozporządzeniu przepisów, odnoszących się do ew. wspólnej akcji kilku towarzystw, a mianowicie zakreslenia terminu, w jakim przedsiębiorstwa muszą zgłosić, że przystępują do wspólnej akcji budowlanej, by dać możność zbadania, czy budowa własnego domu nie opłaci się i umożliwić ostateczną decyzję przed upływem lat dwóch.

„Dziennik Zarządu w Łodzi” № 34 z dn. 17 sierpnia 1922 r. poświęcony jest sprawozdaniu z działalności Łódzkiego Zarządu Miejskiego w trzyleciu 1919 — 1921.

Sprawozdanie to zawiera następujące działy:

A) Stan ogólny i rozwój miasta w okresie sprawozdawczym:

- 1) Stan i charakter miasta pod względem przemysłowym i handlowym;
- 2) Wygląd miasta;
- 3) Urządzenia miejskie dla handlu i przemysłu;
- 4) Stan miasta pod względem urządzeń zdrowotnych;
- 5) Szkolnictwo w mieście;
- 6) Instytucje kulturalno-oświatowe;
- 7) Dobroczynność publiczna;

- 8) Sprawy mieszkaniowe;
- 9) Inne strony życia miejskiego;

B) Działalność organów miejskich za ubiegły trzechletni okres czasu:

- 1) Zestawienie otrzymanych wpływów i dokonanych wydatków miejskich za każdy rok 1919 — 1921;
- 2) Inwestycje miejskie;
- 3) Aproprowidowanie ludności;
- 4) Personel miejski;
- 5) Zakłady użyteczności publicznej i przedsiębiorstwa miejskie;
- 6) Wykaz podatków, opłat i koncesji;
- 7) Wykaz dochodów i wydatków.

Poniżej podajemy niektóre dane, charakteryzujące ramy finansowe, w jakich pracował Łódzki Zarząd Miejski.

I. Własne dochody.

	Wpływy z podatków i opłat	Z innych źródeł
w r. 1919/20 (9 mies.)	Mk. 9,303,357.71	80,993,781.04
" 1920/21	" 85,428,708.29	177,026,160.11
" 1921 (9 mies.)	" 407,624,949.02	822,408,580.17

II. Pożyczki.

a) ze Skarbu Państwa.

	Administracyjne	Aproprowizac.	Inwestycyjne
W r. 1919/20 (9 mies.)	800,000	—	—
" 1920/21	60,000,000	5,000,000	2,000,000
" 1921 (9 mies.)	616,350,000	—	2,050,000

b) krótkoterminowe

c) długoterminowe

(do 31 grudnia 1921 r. w obligacjach miejskich)

r. 1919/20	7,500,000	r. 1919/20	68,350,000
" 1920/21	53,195,000	" 1920/21	363,155,000
" 1921	15,000,000	" 1921	73,616,000

Ogólna suma wpływów łącznie z Wydziałem Handlowym

w r. 1919/20	Mk. 232,636,161.89
" 1920/21	" 512,256,019.21
" 1921	" 1,225,170,349.03

Ogólna wartość majątku miejskiego w dniu 1 stycznia 1922 r. wynosiła około Mk. 13,000,000,000.

W y d a t k i.

Rok	Zdrowotność publ.	Szkoln. i oświata	Dobrocz. publ.	Personalne
1919/20	10,113,692 65	14,963,713.88	10,429,663.19	8,979,257.19
1920/21	61,784,238.70	55,719,265.13	25,499,716.60	62,003,570.54
1921	219,016,311.86	219,161,109.83	91,468,590.13	144,401,342.50

O g ó ł e m

Rok	Normalne	Inwestycyjne	Nadwyżka kasowa
1919/20	42,737,269.59	3,189,733.19	3,548,282.37
1920/21	77,456,588.37	9,175,228.05	3,914,380.01
1911	430,870,714.71	27,881,925.99	57,670,978.41

Uwaga: Gazownie Miejskie wykazem niniejszym nie są objęte.

„Szkoła Powszechna“ Kwartalnik pedagogiczny, poświęcony sprawom wychowania i nauczania szkolnego oraz kształcenia nauczycieli, wydawany nakładem Min. W. R. i O. P. pod redakcją Dr. Zygmunta Ziemińskiego. Rocznik III. 1922 r.

Dział Rozpraw zawiera szereg artykułów z dziedziny organizacji szkolnictwa, najnowszych prób reform nauczania w kraju i zagranicą, wychowania fizycznego, kształcenia nauczycieli i t. p. Między innymi mianowicie artykuły: St. Sedlaczka—„Przysposobienie wojskowe młodzieży“, J. Korneckiego—„Zagadnienia szkolnictwa i wychowania w dzisiejszych Niemczech“, „Problem nauczycielski w Niemczech“, Dr. Ludwika Jeleńskiej—„Gry i zabawy w wychowaniu moralnem“, „Samowychowanie w wychowaniu“, H. Orszys-Radlińskiej—„III Międzynarowy Kongres wychowania moralnego w Genewie“, Dr. K. Krotoskiego—„Uwagi krytyczne do programu nauki historii w szkołach powszechnych 7 klasowych“, Józefa Włodarskiego—„Czytelnictwo w dziedzinie literatury pedagogicznej wśród nauczycielstwa szkół powszechnych“ i wiele innych.

Interesujący „Dziennik Nauczyciela“ zamieszcza między innymi Dr. B. Nawroczyńskiego—„Ankieta na temat: Objawy życia społecznego w klasie szkolnej“, K. Staszewskiego—„Dwie wystawy szkolne w Pabjanicach“, St. Orzeszkowskiego—„Kronika kolonii szkolnych szkół warszawskich“, M. Marszałkowej—„Święto sadzenia drzewek“ i t. p.

Dział sprawozdawczy zawiera:

Sprawozdanie z działalności „Pol. T-wa Badań nad Dziećmi z roku 1921“, „Instytut Nauczycielski w Łodzi“, „Bilans szkolny polsko-niemiecki“ i t. p.

Uzupełnia rocznik bogato zaopatrzonej dział ocen wydawnictw pedagogicznych pióra: Dr. T. Kupczyńskiego, H. Radwanowej, B. Chodynickiej, Dr. Z. Ziemińskiego, R. Fleszarowej, T. Benni i innych.

„*Oświata Pozaszkolna*“, biuletyn konferencji kwartalnych wydziału Oświaty Pozaszkolnej Min. W. R. i O. P. Pismo poświęcone sprawom oświaty dorosłych. Redaktor Dr. Eustachy Nowicki, Rok II, 1922 r.

Zeszyt 5 zawiera sprawozdanie oraz artykuły z VIII konferencji oświatowej w Wilnie, poświęconej zagadnieniom Nauki o Polsce w pracy oświatowej wśród dorosłych.

Ogólny cel tej nauki na kursach i wykładach dla dorosłych skreślił prof. Al. Janowski w artykule „Nauka o Polsce w programie kształcenia dorosłych“. Ramy programu i najważniejsze zagadnienia metodyczne streścił p. M. B. Godecki w art. p. t. „Nauka Obywatelska na miejskich kursach dla dorosłych“. Dr. M. Hasiński w referacie „Nauka o Polsce współczesnej na Kresach Zachodnich“ ujmuje tę naukę w formę dostosowaną do potrzeb tej dzielnicy Rzplitej.

Następny zeszyt (Nr. 6) przynosi art.: Dr. Eust. Nowickiego „Miejski Uniwersytet ludowy w Dalkach“, omawiający niepowседневne wydarzenie na tle stosunków oświatowych w Polsce, jakim było otwarcie pierwszego polskiego Uniwersytetu ludowego wiejskiego, zorganizowanego na wzór duński; p. Marji Jaworskiej „Oświata pozaszkolna a seminarja nauczycielskie“, w którym autorka podkreśla konieczność wychowywania i kształcenia oświatowców i stworzenia w ten sposób zawodu oświatowców ze względu na wzmagające się potrzeby kraju.

Zeszyt 6 zawiera również referat p. K. Stojanowskiego „Nauka o Polsce na Kresach Wschodnich“, wygłoszony na VIII konferencji oświatowej w Wilnie, oraz artykuł p. F. Czerwijowskiego — „Typy bibliotek i ich koordynacja“.

Obydwa zeszyty uzupełniają ciekawe materiały z ruchu oświatowego w Polsce i zagranicą, oraz przegląd pism i literatury.

KOMUNIKATY.

Od biura Związku Miast Polskich.

Zarząd Związku Miast Polskich, gorąco polecając poniższą odezwę Stowarzyszenia Techników w Toruniu, w sprawie uczczenia pamięci Mikołaja Kopernika, uprasza Zarządy Miast o przyczynienie się składką do ufundowania tablicy pamiątkowej w domu, w którym urodził się Kopernik.

Decyzje miast w tej sprawie prosimy zakomunikować Związkowi Miast.

„Stowarzyszenie Techników w Toruniu postanowiło na walnem zebraniu w dniu 10/IV 1920 r. uczcić pamięć swego współobywatela i rodaka Mikołaja Kopernika, nieśmiertelnej sławy astronoma, przez wmurowanie tablicy pamiątkowej w ścianie domu, w którym się Kopernik urodził.

Wychodząc jednak z założenia, że do udziału w tym akcie hołdu i czci dla autora dzieła „O obrocie ciał niebieskich”, mają prawo nie tylko obywatele jego rodzinnego miasta, ale i naród cały, zwracamy się do Rad Miejskich Miast Polskich, jako przedstawicieli mieszczaństwa polskiego, z którego wyszedł Mikołaj Kopernik, z zawiadomieniem o tej uchwale, dając im możliwość do przyczynienia się do aktu tego składką, która zwiększy nasz skromny fundusz i pozwoli nam drogą konkursu ufundować tablicę godną tego, którego uczcić zamierzamy.

Jeżeli z zebranych w drodze składek i przez nasze Koło ofiarowanej sumy, po opłaceniu kosztów tablicy pamiątkowej pozostanie jakaś kwota, ma ona tworzyć podstawę funduszu na zakupienie domu, w którym się Kopernik urodził i na utworzenie w nim Muzeum Mikołaja Kopernika.

Składki czynione zbiorowo, prosimy nadsyłać pod adresem Bank Związku Spółek Zarobkowych na conto C. C. B. 3858 „Fundusz na tablicę Kopernika”.

Ścisłejszy Komitet stanowią:

1) w imieniu Magistratu w Toruniu	—	Prezyd. St. Michałek.
2) „ „ Tow. Naukowego „	—	Prof. Dr. Łęgowski.
3) „ „ Stow. Techn. w „	—	Prezes B. Rybiewski.

Schronisko Nadmorskie w Pucku.

Celem udostępnienia mniej zamożnym turystom, a przede wszystkim młodzieży szkolnej, zwiedzania polskiego wybrzeża morskiego i jego odrębnej przyrody, Towarzystwo Krajoznawcze wspólnie z Towarzystwem Kresowem Pomorskiem postanowiło wybudować schronisko w Pucku. Uznano przytem, że schronisko to nie może być zwyczajnym barakiem — musi być budowlą trwałą i chlubnie świadczyć wobec tamtejszej ludności, zbyt mało jeszcze uświadomionej narodowo, o stanie polskiej sztuki architektonicznej.

Koszty wzniesienia i urządzenia schroniska, na placu już ofiarowanym przez miasto, wyniosą przypuszczalnie około 24,000,000 marek, których zebranie drogą ofiar nie powinno nastęrczać trudności, tymbardziej, że w powstaniu schroniska zainteresowana jest cała Polska.

Zarząd Związku Miast Polskich, popierając tak doniosłe z wielu względów zamierzenia Komitetu budowy Schroniska Nadmorskiego, uprasza Zarządy Miast o poparcie zamierzeń Komitetu.

Ofiarowane sumy należy przysyłać na konto czekowe Komitetu w Pocztovej Kasie Oszczędności w Poznaniu № 204,109, z równoczesnem zaawiadomieniem Związku Miast Polskich o przekazanych sumach.

Kolonja lecznicza im. J. Brudzińskiego w Busku.

Związek Miast Polskich podaje do wiadomości miast następującą uchwałę I Zjazdu Pedjatrów Polskich, w sprawie kolonji leczniczej im. J. Brudzińskiego w Busku:

I. Zjazd Pedjatrów Polskich zebrany w dniu 8 i 9 września w Warszawie wyraża uznanie Rządowi Polskiemu, Radom Miejskim i Sejmikom, oraz Zarządom Kas Chorych, które w zrozumieniu wielkiej doniosłości walki z gruźlicą dziecięcą, zorganizowały akcję współdzielczą, w celu budowy senatorjum dla dzieci zolżowatych w Busku. Zjazd wyraża nadzieję, że pozostałe miasta Polskie i Sejmiki, które nie zdążyły jeszcze przylączyć się do tej akcji, przystąpią do niej w jak najkrótszym czasie.

Polski przemysł wiklinowy.

Biuro Związku Miast Polskich otrzymało od „Polskiego Przemysłu Wiklinowego“ S-ki z ogr. odp. następującej treści pismo:

Wiele miast w Polsce posiada grunta nad rzekami nadmiernie wilgotne, a dziś nie zdrenowane, wreszcie wydmy piaszczyste i lotne piaski, które okalają miasta (np. Warszawę, Brudno, Marymont) i nie przynoszą żadnej korzyści. Grunta takie nadają się bardzo dobrze do obsadzenia

wikliną, która, jako produkt dla naszego przemysłu wiklinowego na eksport, jest wielce poszukiwaną.

Ogromne transakcje poczynione na tegorocznych Targach Wschodnich we Lwowie w dziale przemysłu wiklinowego i nieograniczony niemal zbyt na wiklinę po za granicę, winny skłonić do bardziej intensywnego wyzyskania właściwych terenów.

Dla wielu miast w Polsce plantacje wikliny mogłyby stanowić poważną rubrykę dochodową.

Szczególny nacisk kładziemy na sprawę obsadzenia piasków lotnych wikliną, odmianą t. zw. kaspijską.

Podając powyższe do wiadomości miast, biuro zaznacza, że wspomniana Spółka wyraziła gotowość ułatwiania zamierzeń miast przez udzielanie odpowiednich fachowych wskazówek oraz dostarczanie sadzonek właściwych odmian.

Komitet ciepły we Lwowie.

Od Komitetu Ciepłego przy Polskiem Towarzystwie Politechnicznem we Lwowie otrzymało biuro Związku Miast Polskich memorjał następującej treści:

„Wskutek wadliwego projektowania i budowania domów mieszkalnych, przeważna ilość mieszkań w miastach polskich jest bardzo chłodna t. j. wymaga spalania wielkich ilości materiałów opałowych, w celu utrzymania minimalnej wskazanej przez higienę temperatury.

Przy racjonalnem projektowaniu konstrukcji domów mieszkalnych, znaczna część obecnie całkiem nieproduktywnie spalonego materiału mogłaby z większym pożytkiem dla ogółu być zużytą we fabrykach i warsztatach lub przeznaczoną na wywóz.

Główną przyczyną istnienia znacznej ilości chłodnych mieszkań w miastach polskich wymagających spalania nadmiernej ilości opału upatruje Komitet Ciepły w niedostosowaniu konstrukcji ścian, stropów, drzwi i okien do ilości narażonych na straty ciepła powierzchni oraz w niedostosowaniu tychże konstrukcji do klimatu. Każdy pokój mieszkalny powinien być zdolny w odpowiednich granicach do zatrzymania wywołanego w sztuczny sposób ciepła niezależnie od rozkładu jego w rzucie poziomym i pionowym. Przy wyborze konstrukcji dla pokoi, które będą narażone na straty ciepła z kilku stron należy dążyć do tego, by suma strat ciepła przy różnicy temperatury wewnętrznej i zewnętrznej równej 45°C . nie przekraczała 20 (dwadzieścia) kalorii na godzinę na metr sześcienny objętości pokoju. Przy projektowaniu takich domów mieszkalnych należy zatem zwracać szczególną uwagę na

konstrukcje ścian stropów, okien i drzwi w pokojach które będą narażone na straty ciepła z kilku stron. W takich wypadkach należy w celu ochrony przed zimnem stosować grubsze niż zwykle konstrukcje ścian lub wprowadzać do nich warstwy izolacyjne z materiałów o złym przewodnictwie ciepła, jak np. pustych cegieł lub obicie murów wewnątrz prasowanymi asfaltowymi płytami korkowymi, wymurowanie w odstępie kilku centymetrów od wewnętrznej powierzchni ścian — ścianki z cegły pustej na zaprawie wapienno — cementowej i t. p.

Również szczególną uwagę należy poświęcić konstrukcjom stropów nad piwnicami, nad sieniami wjazdowymi i wogóle nad nieogrzewanymi ubikacjami, ponieważ, jak wykazuje praktyka, prawie wszystkie istniejące tego rodzaju stropy okazały się nader chłodnymi t. j. łatwo przewodzącymi ciepło.

Do kategorii pokoi wymagających w celu ogrzania ich, zużycia nadmiernej ilości opału, należą przeważnie:

(Za piętro należy uważać kondygnację położoną nad parterem).

1) pokoje narożne największych piątr, jako posiadające dwie ściany zewnętrzne, zaś z góry zimny strych.

2) pokoje narożne parterowe, jeżeli pod nimi znajdują się piwnice lub wogóle ubikacje nieopalone.

3) pokoje 1-go piętra budynku, jeśli z dołu znajduje się nieogrzana klatka schodowa, przejazd lub kurytarz.

4) pokoje parterowe przylegające do nieogrzewanej klatki schodowej, przejazdu lub kurytarza, jeżeli z dołu znajdują się piwnice lub inne nieogrzane ubikacje.

5) pokoje górnych piątr, posiadające wewnętrzne ściany przylegające do zimnych schodów.

6) pokoje posiadające 4 i więcej powierzchni narażonych na straty ciepła, a mianowicie:

a) pokoje narożne parterowych budynków, przyległe do zimnych kurytarzy, sieni wjazdowych lub klatek schodowych, jeżeli pod nimi znajdują się piwnice.

b) pokoje o trzech ścianach zewnętrznych, nad którymi znajduje się strych lub z dołu nieogrzane ubikacje.

Komitet Ciepły uważa, że powyższe zasady powinny być zastosowane w ustawach budowlanych miast polskich, jak to ma miejsce w projekcie nowej ustawy budowlanej dla m. Lwowa.

Wobec tego zwraca się Komitet do Prezydium Związku Miast Polskich z wnioskiem, aby zechciał przyczynić się do zaopatrzenia przez Zarządy miast istniejących ustaw budowlanych w celu wprowadzenia do nich

postanowień uniemożliwiających w przyszłości budowy chłodnych mieszkań, w których lokatorowie zmuszeni będą do marnowania bogactw narodowych, zdrowia i materiałów opałowych.

Ponieważ jednak skutek drożyzny robocizny i materiałów budowlanych nie można spodziewać się w najbliższych latach intensywnej budowy domów mieszkalnych — należy zdaniem Komitetu zwrócić uwagę na zastosowanie specjalnych zabiegów technicznych, mających na celu przemianę istniejących chłodnych mieszkań na zdolne do zatrzymania ciepła”.

Sprawa powyższa będzie przedmiotem obrad najbliższego posiedzenia Zarządu Związku.

Od Redakcji.

Poniżej zamieszczamy okólnik, wysłany w sprawie herbów miast polskich przez Zarząd Związku Miast Polskich do miast związkowych:

„W odrodzonej i zjednoczonej naszej Ojczyźnie powinniśmy przede wszystkim pozbyć się wszelkich naleciałości i śladów obcego panowania i powrócić w każdej dziedzinie do tradycji niepodległości państwowej. Ślady obcego panowania przejawiają się między innymi w pieczęciach i herbach miast naszych, z których wiele jest zapomnianych lub zniekształconych.

Pieczęć jest godłem reprezentacyjnym miasta, świadectwem jego znaczenia historycznego i jego tradycji, a zarazem ważnym urzędowym znakiem.

Ważną jest tedy rzeczą wygląd pieczęci i herbów, i należy baczyć, by pieczęć ta i jej wyobrażenie nie miało cech naleciałości i by oparte było na danych historycznych. Większa część herbów i pieczęci miast ma formy zniekształcone lub fałszywie narysowane.

Wiele miast nie wie jakim powinien być jego herb albo pieczęć.

Aby ten stan rzeczy naprawić należy przedewszystkiem zebrać materiał naukowy i historyczny, a mianowicie:

- 1) zebrać wszystkie dostępne dziś tłoki pieczęci, albo odciski z tych tłoków;
- 2) zebrać dokumenty z czasów polskich od najdawniejszych począwszy aż do końca XVIII wieku, na których przywieszone lub wyciśnięte są pieczęcie miejskie;
- 3) zebrać wiadomości w literaturze naszej i obcej o pieczęciach i herbach miejskich;
- 4) przeszukać nasze archiwa państwowe, zwłaszcza archiwa w Warszawie, Poznaniu, Lwowie, Krakowie i Gdańsku, tak za korespondencją dawną miast i miasteczek, jak i za tłokami, opieczętowanymi dokumentami miejskimi. W tym celu należy przeszukać również i zbiory prywatne.

Zebrany zaś w ten sposób materiał uporządkować.

Zarząd Związku Miast Polskich zamierza podjąć wydawnictwo obejmujące monografię o herbach i pieczęciach miast polskich, uzupełnione odbitkami rysunków omawianych herbów i pieczęci.

Opracowanie monografii zamierza Zarząd powierzyć p. Dr. Marjanowi Gumowskiemu, dyrektorowi Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu.

Rozpoczęcie wydawnictwa zależnem jest od spełnienia warunków powyżej podanych.

Po zebraniu w ten sposób materiałów można będzie następnie obliczyć koszt wydawnictwa i ustalić jego systematykę.

Monografia drukowana będzie w „Samorządzie Miejskim” i po ukończeniu ukaże się jako osobne wydanie.

Podając powyższe do wiadomości Zarządów Miast, Zarząd Związku Miast Polskich prosi o wyszukiwanie i nadsyłanie biuru Zw. M. P. materiałów, odnoszących się do herbów i pieczęci miasta, będących w posiadaniu miasta, ewentualnie o nadsyłanie wiadomości o tych materiałach“.

Nakład wydanego swego czasu „Przewodnika dla urzędów stanu cywilnego“, opracowany przez prezydenta Rzewskiego i kierownika urzędu stanu cywilnego p. Szwarcmanna, został wyczerpany. Na skutek licznych zgłoszeń ze strony województw, starostw i urzędów stanu cywilnego magistrat przystępuje do wydania drugiego nakładu. Nowy nakład będzie uzupełniony i rozszerzony z dodaniem danych, dotyczących kresów i b. zaboru pruskiego. Zgodnie z uchwałą Rady Miejskiej nadwyżka z wpływów urzędu Stanu cywilnego ma być użyta na tego rodzaju wydawnictwa. Zamówienia przyjmuje Urząd Stanu Cywilnego przy Magistracie miasta Łodzi, ul. Zachodnia Nr. 52.

czw. 3099/2/10-12

W. 815/56/244.

POLSKI BANK KOMUNALNY

ZAŁOŻONY PRZEZ SAMORZĄDY
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, ul. Królewska Nr. 23.

Załatwia wszelkie czynności w zakres bankowości wchodzące.
Przyjmuje wkłady od wszystkich osób i instytucji rządowych, komunalnych i prywatnych na oprocentowane rachunki bieżące, oraz terminowe lokaty.

Pośredniczy w umieszczeniu gotówki na korzystnych warunkach w przedsiębiorstwach samorządowych.

Załatwia w drodze komisowej wszelkie towarowe i handlowe zlecenia Samorządów.

Wystawia przekazy i przyjmuje polecenia wypłat.

Inkasuje weksle, rachunki, przekazy i t. p.

Kupuje i sprzedaje papiery procentowe i waluty zagraniczne.

Udziela Samorządom i ich instytucjom długoterminowych pożyczek w obligacjach i krótkoterminowych w gotówce.

Załatwia wszelkie rozrachunki wzajemne między Samorządami i instytucjami komunalnymi mającymi w Banku rachunki bieżące (czekowe).

Udziela wszelkich wyjaśnień i porad w sprawach kredytu komunalnego.

Bank sprzedaje i przyjmuje zapisy na

6% obligacje własne i emisji.

Obligacje dopuszczone są do obrotu na Giełdzie Warszawskiej.

Obligacje są wypuszczone na okaziciela w odcinkach po 1,000, 5,000, 10,000, 25,000, 50,000 i 100,000 marek polskich.

Kupony płatne 1 maja i 1 listopada.

Obligacje Banku przyjmowane są jako kaucje przy rządowych zamówieniach i dostawach, oraz na zabezpieczenie wpływu akcyzy i cel podług wartości, jaką ustanowi Minister Skarbu.

W obligacjach Banku mogą być lokowane kapitały Związków Samorządowych, Kas Oszczędności państwowych i komunalnych, kapitały instytucji społecznych i kulturalnych, sumy małaletnich i ogółem te kapitały, które podług przepisów prawa muszą być lokowane w papierach procentowych państwowych lub gwarantowanych przez Państwo (§ 12 statutu).

Obligacje są zabezpieczone majątkiem i dochodami Samorządów, oraz majątkiem i kapitałami Banku.

Nabycie obligacji stanowi lokatę dobrą i pewną, przyczynia się do rozbudowy gospodarczej Samorządów, a przeto i do polepszenia warunków bytu ludności Państwa.

TOWARZYSTWO Apro wizacji Miast Polski i Ziemi wschodnich

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
w WARSZAWIE.

— 000 —

Zrzeszenie miast, mające na celu zaopatrywanie miast
udziałowców, zrzeszeń, kooperatyw, związków i t. p.
w artykuły pierwszej potrzeby.

CENTRALA

w Warszawie, przy ul. Hipotecznej Nr. 5, tel. 152-71 i 242-47,
adres telegr.: „Tampol“.

ODDZIAŁY:

w Gdańsku, przy ul. Pfefferstadt Nr. 1, telef. 38-85.
adres telegr.: „Tam“.

w Poznaniu, przy ul. Szymańskiego Nr. 10, telef. 26-68.
adres telegr.: „Tam“.

we Lwowie, przy ul. Sykstuskiej Nr. 52.
adres telegr.: „Tampol“.

w Sosnowcu, przy ul. Dęblińskiej Nr. 11, telef. 153,
adres telegr.: „Tampol“.

AGENTURY:

w Radomsku i Zdobunowie.